

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Hana Šimková

Rodinné a státní svátky, lidové a novodobé tradice v Českých zemích
a v obci Provodov ve školním vzdělávacím procesu

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Rodinné a státní svátky, lidové a novodobé tradice v Českých zemích a v obci Provodov ve školním vzdělávacím procesu“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce PhDr. Pavla Kopečka, Ph.D., a uvedla jsem všechny použité podklady, prameny a literaturu.

V Provodově dne

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu diplomové práce PhDr. Pavlu Kopečkovi, Ph.D., za odborné vedení v průběhu zpracování diplomové práce. Děkuji rodině a přátelům za důvěru a podporu při psaní práce.

V Provodově dne

.....

podpis

Obsah

Úvod	6
1 Vymezení pojmů zvyky a obyčeje, tradice, popis rodinných svátků	8
1.1 Zvyky a obyčeje, tradice	8
1.2 Rodinné svátky	9
1.2.1 Narození a křest.....	9
1.2.2 Jmeniny a narozeniny.....	11
1.2.3 Dětský svět, dospívání a vzdělání	12
1.2.4 Manželství a svatba	14
1.2.5 Pohřeb.....	22
2 Lidové tradice v České republice, jejich popis, význam a zařazení v obci Provodov ve Zlínském kraji.....	23
2.1 Poutě	23
2.2 Dožínky.....	24
2.3 Hody, aneb posvícení na vsi	27
2.3.1 Hody nejčastěji připadaly na tyto svaté.....	29
2.4 Svátek Všech svatých a Památka zesnulých (Dušičky).....	31
2.4.1 Svátek Všech svatých 1. listopadu	31
2.4.2 Památka zesnulých (Dušičky) 2. listopadu	32
2.5 Adventní čas	32
2.5.1 Svatí v adventním čase.....	35
2.6 Vánoce	37
2.6.1 Nejznámější pověry, tradice a zvyky	41
2.6.2 Symboly Vánoc	42
2.7 Nový rok	44
2.8 Svátek zjevení Páně a Den tří králů 6. leden	45
2.9 Masopust.....	46
2.10 Postní doba.....	48
2.11 Vynášení smrti a přinášení léta	51
2.12 Velikonoce	52
2.13 Pálení čarodějnic a stavění máje	54
3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a Školní vzdělávací program ZŠ Třnava.....	57

3.1. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	57
3.2. Školní vzdělávací program Základní školy v Trnavě	58
4 Návrh projektu Lidové tradice a svátky ve školním vzdělávacím procesu a návrhy vyučovacích hodin v předmětu Občanská výchova	59
4.1 Návrh projektu Lidové tradice a svátky ve školním vzdělávacím procesu	59
4.2 Návrhy vyučovacích hodin pro základní školu.....	62
Závěr.....	98
Seznam literatury a pramenů	101
Přílohy	104
ANOTACE.....	179

Úvod

Diplomovou práci na téma Rodinné a státní svátky, lidové a novodobé tradice v Českých zemích a v obci Provodov ve školním vzdělávacím procesu jsem se rozhodla psát proto, že mě toto téma zajímá. Děti by měly vědět, jak naši předkové žili, jaké svátky slavili, v co věřili a co pro ně bylo důležité. Mladší generace má možnost tradice znovu obnovit, či je uchovávat.

Rodinné svátky a lidové tradice lidi sblíží. Učí děti ctít starší a pečovat o prostředí a dědictví rodné obce, kraje i státu.

Lidové tradice jsou důležitou součástí lidského života. Podporují setkávání lidí v obci a mají veliký význam pro budování vztahu k obci i zemi. Zabývám se i státními svátky, které se týkají významných historických událostí našeho státu.

V teoretické části seznamuji čtenáře s rodinnými svátky, lidovými tradicemi v České republice, popisují konkrétní příklady, kde se lidové tradice dodržují.

V první kapitole se zabývám pojmy tradice a zvyky. Do této kapitoly zařazuji nejdůležitější rodinné svátky, které člověka provází životem - narození dítěte, oslava narozenin a svátků, dětský svět, dospívání a vzdělání, svatba a manželství a pohřeb, kterým život končí.

Ve druhé kapitole popisují lidové tradice od měsíce srpna po červenec následujícího roku. Pořadí jsem zvolila proto, aby teoretická část souvisela s praktickou, která na ni navazuje. Důvodem je začátek školního roku - září. Části projektu souvisí s přesným nebo případným obdobím slavení lidové tradice. Žáci budou mít možnost si zažít průběh oslav tradic v jejich obci přímo. Jako konkrétní příklad slavení lidových tradice uvádím svou rodnou obec Provodov. Čtenáře seznamuji s podobou tradic v obci Provodov v minulosti a popisuje slavení starých i novodobých lidových zvyků v současnosti.

Ve třetí kapitole se zmiňuji o zakotvení mého tématu v rámcových vzdělávacích programech pro základní vzdělávání a popisují konkrétní Školní vzdělávací program Základní školy v Trnavě, která se nachází nedaleko naší obce.

Praktická část obsahuje návrh projektu zaměřený na lidové tradice, novodobé zvyky a státní svátky a oslavy pro 6. ročník, který má téma dle RVP určené. Mým záměrem je zvýšit zájem žáků o udržování lidových tradic a zvyků v rodině i obci. Projekt bude probíhat v šestitýdenních blocích. Během tohoto období by byly probrány nejdůležitější tradice a státní svátky a jejich význam pro ČR. Některá témata jsou zařazena dříve, aby měl žák

možnost tradice a zvyky vyzkoušet doma v rodině, například tradice oslav Vánoc, masopustu a Velikonoc.

Žáci budou vypracovávat připravené pracovní listy a vytvářet plakát tradic. Budou rozděleni do skupin, ve kterých si sami zvolí, jak bude plakát zpracován a v konečné fázi vypadat. Můžou do projektu vystřihávat nebo přepisovat informace z pracovních listů, plakát si ozdobit podle svého estetického cítění. V posledním bloku by žáci své plakáty představili před třídou.

Projekt by probíhal i formou exkurzí a návštěv v důležitých střediscích, kde se tradicemi zabývají nebo k nim mají informace, například jimi jsou knihovny a muzea v Luhačovicích, Zlíně a blízkém okolí. Žáci by měli možnost nacvičit dramatické vystoupení, prezentovat například, jak probíhalo draní peří o Vánocích, nacvičit ukázkou tanců, zpěvů různých lidových písní. V rámci druhého projektu lze naplánovat vánoční jarmark. Žáci by si připravili vystoupení, vyrobili by výrobky na prodej a lidé by si mohli vyzkoušet zvyky vánočního období.

Cílem práce je vysvětlit tradice a zvyky, objasnit jejich význam a přiblížit žákům 6. ročníků. Zároveň žáky zapojit do jejich příprav a praktického využití.

Především čerpám z děl Aleny Vondruškové *České zvyky a obyčeje*, Pavla Toufara *Český rok na vsi a ve městě* a Dagmar Šottnerové *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*, ve kterých jsou popsány podrobně lidové tradice a zvyky. Citovala jsem z učebnice *Občanská výchova pro 6. ročník ZŠ a Výchova k občanství* Jany Skácelové a Lenky Mrázové.

Díky diplomové práci jsem si prohloubila znalosti o lidových tradicích a zvycích a uvědomila si význam jejich připomínání a slavení pro společnost a národní občanskou hrdost.

1 Vymezení pojmů zvyky a obyčeje, tradice, popis rodinných svátků

1.1 Zvyky a obyčeje, tradice

Zvyky a obyčeje se v české literatuře spojují s venkovským prostředím, ale i s životem řemeslníků v menších městech. V českých a moravských zemích jsou směsíci pohanských a křesťanských prvků. Katolická církev se snažila horlivě bojovat proti pohanským přežitkům, ale moc se jí to nedařilo. Alespoň přidala do starých zvyků křesťanský ráz.

Svátky se dělí na dvě skupiny, na rodinné a společenské. Mezi rodinné patří události hlavní pro život člověka. Jedná se o narození, křest, svatbu, úmrtí apod. Větší význam mají společenské zvyky, kterým se také říká kalendářní nebo výroční. Tyto obyčeje jsou známy už mnoho let. Některé jsou vázány na běh slunce a proměny přírody během roku. Souvisely se zemědělstvím, které bylo pro obyvatel jediným zdrojem obživy.¹

Ke společenským svátkům řadíme náboženské svátky, například Vánoce, Velikonoce. U nás je nejrozšířenějším náboženstvím křesťanství, proto jsou u nás nejznámější svátky křesťanské. Své svátky slaví židé i muslimové. Společenské svátky připomínají i důležité události z našich dějin. Některé z nich jsou vyhlášeny jako státní svátky České republiky.²

Tradice jsou součástí národního kulturního dědictví. Je to soubor zažitých zvyků, myšlenek a norem, které se předávají z generace na generaci.³

Židovskými svátky jsou Nový rok, Roš ha-šana, který dle gregoriánského kalendáře připadá na září a říjen. Je to začátek desetidenního pokání, které vrcholí dalším židovským svátkem, kterému se říká Jom kipur (Den smíření). Známým svátek je Chanuka, Svátek světel, který trvá osm dní. Rodiny při něm zapalují osmiramenný svícen a jedí jídla, která obsahují olej. Svátek, který se vztahuje k odchodu Židů z Egypta, se nazývá Pesach, Svátek nekvašených chlebů. O svátku se jí pouze nekvašené pečivo. Sobota, neboli šabat, je svátečním dnem židů.⁴

Důležitým muslimským svátkem je ramadán, postní měsíc, nemá pevně stanovené datum, jelikož muslimové mají svůj islámský kalendář, který se liší od gregoriánského.

¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004, s. 17-18.

² SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017, s. 10.

³ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., Praha: Albatros, 2004, s. 367.

⁴ Židovské svátky. *Židovská obec Brno* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.zob.cz/obec/rabinat/zidovske-svatky/>.

Dalším svátkem je tzv. osudová noc, kdy se dle tradice poprvé objevila posvátná kniha Korán. Po ramadánu se slaví konec půstu, kterému se říká „svátek ukončení“. Lidé si v tuto chvíli posílají pohlednice, rozdávají si dárky a navštěvují hroby příbuzných. Dále mají významný den „obětní svátek“, kdy se v Mekce obětuje koza nebo ovce. Novému roku se říká 1. muharram. Svátečním dnem muslimů je pátek, který je spojen se slavnostní modlitbou.⁵

1.2 Rodinné svátky

Každý člověk ve svém životě prožívá mnoho okamžiků. Život každého začíná narozením, pokračuje dětstvím a nástupem do první třídy, dospíváním k dospělosti, kdy většina lidí zakládá rodinu. Později přichází stárnutí a nakonec se oblouk uzavírá smrtí. Tyto chvíle nebývaly v minulosti opomínány a byly slaveny. Tak je tomu v mnoha rodinách dodnes. Rozdílem oproti lidovým tradicím je, že rodinné svátky jsou pro každou rodinu jedinečné, nemají svůj pevný termín pro celou republiku.⁶

1.2.1 Narození a křest

Jednou z největších událostí v lidském životě je narození potomka. Pro každou rodinu je tento okamžik svátkem a nezáleží na době či místě. Nový život je v rodinách vítán.

V rodinách bylo ve většině případů vítanější narození chlapce, který byl pokračovatelem rodu a lepší pracovní silou. Dívky z rodin odcházely a dostávaly velké věno, což rodiče přišlo draho. Lidé doufali, že alespoň prvorozené dítě bude syn. Bylo tomu tak hlavně v rodinách, které měly velký majetek. Prvorozený měl důslednější výchovu, více učení i zodpovědnosti.⁷

Od pravěku se tradují různé obřady a oslavy k narození dítěte. Významné bylo přijetí otcem. Hned po porodu se dítě položilo na zem či na významné místo v domě. Pokud jej otec zvedl, znamenalo to, že ho přijal. Občas se stávalo, že otec dítě nepřijal, potom ho rodina opustila, nebo ho neuznala jako plnoprávního občana.⁸

Narození dítěte doprovázela řada pověr a magických praktik. Jednou z pověr bylo určování pohlaví dítěte. Pokud měla žena chuť na sladké, pálila ji žába, měla skvrny

⁵ Muslimské svátky. *Encyklopedie migrace* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/muslimske-svatky/>.

⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. V Praze: Albatros, 2010, s. 25-26.

⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 27-30.

⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 31–34.

v obličejí, špičaté břicho nebo první pohyb miminka cítila v levém boku, tak to nasvědčovalo, že se jí narodí holčička. Měl-li to být chlapec, nastávající matka měla chuť na kyselé, první pohyby cítila na pravém boku, v těhotenství jí to slušelo nebo ji pobolívaly zuby. Znaky se různě lišily nebo přibývaly v každém kraji. Jelikož si lidé dřív neuměli vysvětlit úmrtnost dětí, souviselo mnoho pověr se smrtí. Rozšířená byla pověra, že květen je nešťastný měsíc a májové děti častěji umírají. Jestliže se dítě narodilo se zoubkem, lidé věřili, že do roka zemře. Jinde se však říkalo, že dítě bude moudré. Rozšířená pověra někde i dnes je, že se nesmí před porodem pořizovat výbavička a hlavně kočárek, jinak hrozí neštěstí.⁹

Ještě v první polovině 19. století se můžeme dočíst o koutu a výšivkami zdobené koutní plachtě, která jej zakrývala. Kout tvořila část světnice s postelí a kolébkou, která byla oddělena od zbytku místnosti velkou zavěšenou plachtou. Na tomto místě odpočívala maminka s dítětem několik týdnů po porodu. Příbuzné a sousedky nosily tzv. do kouta, například slepičí polévku a sladký likér, později bonboniéru a sladkosti nebo oblečení pro miminko. Ženy také pekly pro šestinedělku různé druhy pečiva. Dlouho se říkávalo a i dnes někdo použije označení nosit do kouta, což znamená navštívit maminku a její dítě.¹⁰

Církevní obřad nazývaný úvod sloužil k očištění ženy, která byla po porodu nečistá. Konal se na závěr šestinedělí. Úkolem bylo obejít, v doprovodu několika vdaných žen, oltář v kostele s dítětem v náručí a s hořící svící v ruce. Přes ramena si oblékla velkou vyšívanou plachtu z jemného plátna, které se říkalo úvodnice a kterou žena dostala již jako nevěsta. V úvodnici bývala většinou i pohřbena. Kněz při něm žehná matce a dítěti a děkuje Bohu za nový život.¹¹

Dalším důležitým zvykem po narození miminka bývá církevní křest. Křest je dodnes podmínkou k tomu, aby byl člověk přijat mezi věřící, mezi člena církve. Smývá se z něj symbolicky tzv. dědičný hřích, kterým se provinili Adam a Eva, první lidé, a kteří díky němu byli Bohem vyhnáni z ráje. Křest je zároveň připomínkou zmrtvýchvstání Ježíše Krista. V dřívějších dobách se díky křtu a tím přijetím do církve, stával člověk plnohodnotným členem rodiny a společnosti. Dnes se křtí ve chvíli, kdy má dítě dva měsíce až rok. Při slavnosti kněz omývá dítě svčnou vodou. Poté následuje oslava, které se říká křtiny.¹²

Dětem se dávaly a dávají při křtu dárky, které dostávají od kmotrů, ale i od příbuzných. Zachoval se výraz dávat do peřinky či do vínku. Dárky se vkládaly

⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 35-38.

¹⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 41-44.

¹¹ SKOPOVÁ, Kamila. *Rodinné svátky o století zpátky, aneb, Oslavy a rituály v české domácnosti*. Praha: Akropolis, 2010. S. 27.

¹² *Www.cirkev.cz* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/krest>.

miminku pod hlavu nebo se vsouvaly do peřinky. Děti dostávaly v době renesance zdobené zlaté koflíky, po třicetileté válce křestní medaile, později byly zlaté. Ve 20. století se dětem dávaly vkladní knížky, dnes například bankovní účty pro miminka. Holčičky dostávají náušnice, řetízek nebo růženec.¹³

Děti měly při křtu oblečenou košilku a krásně vyšíváný čepeček, zvaný karkule nebo karkulka. Karkulky bývaly podle krajů pletené, háčkované nebo síťované. Byly pokryté vyšívkami a krajkami, někde zlatem a stříbrem, nebo barevnými korálky a penízky. Případně na sobě děti měly kabátek a byly zabaleny do peřinky, která se v rodině tradovala po několik generací. Někdy dostaly děti nějaké oblečení od kmotrů.¹⁴

Důležitou úlohu měl kmotr, kterého rodiče vybrali již před narozením miminka. Kmotr nesl dítě ke křtu a skládal za něj křestní slib. Bral na sebe velkou odpovědnost. Zavazoval se, že v případě smrti rodičů se postará o sirotka. Kmotři se měli zajímat o výchovu a vzdělání svých kmotřenců. Kmotři si s rodinou bývávali mnohdy blíže než někteří příbuzní. Počet kmotrů dříve nebyl omezen, bylo období, kdy počet byl víc než deset. Církev proto nakonec omezila počet kmotrů na tři. Každý chtěl mít kmotry, kteří jsou bohatí a kteří by se tudíž o jejich dítě postarali finančně. Odmítnout někomu kmotrovství nebylo časté a jednoduché, znamenalo by to hřích a urážku.¹⁵

1.2.2 Jmeniny a narozeniny

Dnes jsou běžné oslavy narozenin a svátků. V historii se však tyto oslavy lišily.

Jmeniny neboli svátek se slaví v den, na který připadá v kalendáři jméno oslavence. Jejich tradice je starší než oslava narozenin. V minulosti však měla jiný význam než dnes. Byly to oslavy světců. Lidé, kteří nesli jméno světce, oslavovali svůj svátek, slavili však i ti, kteří si toto jméno zvolili za svého patrona - ochránce, i když se jmenovali jinak.¹⁶

Ve vesnici se konala posvícení k počtě svátku místního patrona. Oblíbená byla posvícení na sv. Martina a sv. Havla. Oslavy probíhaly do roku 1787, kdy císař Josef II. velkou část církevních oslav zrušil. Kalendáře sestavovala a pravidelně aktualizovala církev. Každá země je měla trochu jiné. Musely obsahovat jména světců společné pro všechny křesťany, ale i jména místních světců. Dnes existují liturgické a občanské kalendáře. Současný občanský kalendář byl v průběhu let několikrát upravován

¹³ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 55.

¹⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 56-58.

¹⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 63-66.

¹⁶ KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. Praha: Portál, 2010. S. 60-61.

a doplňován. Zůstala v něm jen část jmen křesťanských světců. Když není něčí jméno uvedeno v kalendáři, volí si lidé jméno podobné svému, nebo si datum zvolí sami, kdy budou své jmeniny slavit.

Nově vznikly příjmeniny, které vznikly jako recese. Česká příjmení jsou rozdělena na jednotlivé dny v roce. Zařazení není u některých příjmení náhodná. Například Svobodovi mají svátek 17. listopadu na Den boje za svobodu a demokracii, Slavíkovi 14. července na narozeniny Zlatého slavíka Karla Gotta, Sokolovi 16. února na výročí založení tělovýchovné jednoty Sokol apod. Na některá příjmení nevyšel den v kalendáři. Ti slaví svůj svátek 30. dubna.¹⁷

V minulosti se narozeniny neslavily, protože lidé nevěděli, kdy se kdo narodil. Až reformy Marie Terezie a Josefa II. v 18. století začaly vést protestantské a židovské matriky a o sto let později církevní, které byly vedené obecními úřady. Jednotná a povinná matrika se zavedla až v polovině 20. století. Dříve se narozeniny zřejmě slavily v protestantských zemích a až od konce 18. století se oslavy začaly objevovat u šlechtických rodin. Slavily se velkou hostinou, zpěvem, tancem, oblíbeným domácím divadelním představením, někdy ohňostrojem a především dárky. Trvalo ještě dlouho, než se slavily narozeniny i ve městech a na venkově. Mnohdy také záleželo, zda si oslavu mohla rodina dovolit. Dnes jsou oslavy narozenin oblíbeným setkáním rodiny a přátel, hlavně pokud se jedná o jubilea. Mezi ně patří oslava 1. roku, 15. narozenin a osmnáctin, kdy se dítě stává dospělým jedincem. Největší oslavy patří kulatinám, především padesátce. Oslavenec má nachystané pohoštění, dort se svíčkami a dostane spoustu blahopřání. Z angloamerických zemí se k nám dostal nový zvyk dětských narozeninových oslav. Je to oslava hlavně pro dítě a jeho kamarády a spolužáky, kdy rodiče jen dohlížejí, aby vše probíhalo v poklidu.¹⁸

1.2.3 Dětský svět, dospívání a vzdělání

V dřívějších dobách byly děti brány jako malí dospělí. Neměly žádné dětské oblečení, ani dětský nábytek, měly málo hraček. Děti rodičům vykaly a bály se jich. Dítě se bralo za dospělé ve chvíli, kdy mu vypadl poslední mléčný zub. První dětské pokojíčky se začaly objevovat v 19. století a následující století se stalo tzv. stoletím dítěte, které pokračuje dodnes. Dospělí se snaží svým dětem splnit skoro všechny přání a tvořit jim svět, který vyhovuje jejich představám a rozmarům.¹⁹

¹⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 75-80.

¹⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 80-84.

¹⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 85-88.

Důležitým dnem pro děti i rodiče bývá nástup do základní školy. Někteří tento den slaví návštěvou restaurace či cukrárny, což je spojeno s menším dárkem. O slavnostní atmosféru se stará i škola a starší žáci. Prvňáčci často dostanou něco na památku, například pamětní list, malý dárek apod. Podobně se slaví i ukončení školy, kdy žáci dostávají vysvědčení a za pěkné známky je rodiče odmění.²⁰

Pro katolíky je důležité první svaté přijímání, ke kterému jsou děti připravovány v průběhu 3. ročníku. Děti se slavnostně oblečou, holčičky mají na sobě bílé šaty a kluci vestičky a saka. Během přípravy se děti dozví, jak a proč probíhá mše a jaký má význam svaté přijímání, u kterého dostanou oplatku, co by Tělo Kristovo. Poprvé v životě jdou ke zpovědi. Termín přijímání většinou bývá na konci května nebo začátkem června.²¹

Důležitým obdobím pro každého jedince je dospívání. Přírodní národy v dřívějších dobách izolovaly chlapce ve věku 9-12 let od rodin a museli strávit nějakou dobu v lese, poušti nebo v horách. Učili se lovit, bojovat, přežít, mnohdy hladověli a pociťovali strach a bolest. Pokud toto chlapec zvládl, mohl se zařadit mezi dospělé muže. O dospělosti dívek rozhodovala její první menstruace a první porod.²²

Církev řešily, v jakém věku je dítě schopno pochopit smysl víry a stát se plnohodnotným věřícím. Nejméně jednoleté studium předchází židovskému obřadu, který se nazývá bar micva. Obřad se koná po třináctých narozeninách chlapce. Symbolicky je tak přijat mezi dospělé jedince a může se oženit. Obřad pro dívky se nazývá bat micva. Biřmování je obřadem křesťanským a věřící jej chápou jako obnovu křestního slibu víry. Aby mohl být člověk biřmován, musí mu být 15 let, musí být pokřtěn a musí projít přípravou ve své farnosti. Slavnost neprobíhá každý rok, jelikož biřmování uděluje biskup.²³

V 19. a 20. století byla dána plnoletost zákonem a její hranice byla 24 let v rakouské monarchii. V České republice byla hranice změněna v roce 1919 na 21 let. Hranice plnoletosti se potom změnila ještě v roce 1945 na 18 let. Významnou chvílí je konec povinné školní docházky a dostání občanského průkazu v 15 letech. Občan získává jakousi odpovědnost před zákonem, i když omezenou. Člověk je v 18 letech zcela odpovědný za své činy, může uzavřít manželství, volit, udělat si řidičský průkaz a uzavírat smlouvy.

Po ukončení povinné školní docházky se může člověk přihlásit buď na učený obor, nebo obor zakončený maturitní zkouškou. Dříve se řemeslu učily děti od útlého mládí, aby

²⁰ KUKAL, Petr, VINDUŠKA, Jan, c. d., s. 56, 66.

²¹ *Www.liturgie.cz* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/eucharistie/prvni-svate-prijimani-deti>.

²² VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 93-94.

²³ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 99-102.

měly čas, se co nejvíc o oboru naučit. Učeň byl pomocníkem mistra a teprve až mistr uznal, že jeho učeň umí vše, co má, mohl učeň složit zkoušku a stát se tovaryšem. Tovaryš se učil opravdovému řemeslu a po několika letech mohl udělat nejdůležitější zkoušku tzv. mistrovskou. Tento systém fungoval do druhé světové války. Od 19. století existovali i specializované průmyslové školy, kde byla možnost se některým řemeslům vyučit. Později se založily učňovské školy, které se ukončovaly učňovskou zkouškou, kterou potvrzoval výuční list. Na školách se poté začal zvyšovat podíl teorie nad praxí a tím se prodloužila doba studia a k učňovské zkoušce přibyla i maturita. Maturitě se říká zkouška dospělosti, díky její náročnosti a přechodem do světa dospělých. Maturita má spoustu svých rituálů a zvyků. Většina škol připravuje pro poslední ročníky maturitní plesy, či stužková večeře, kde studenti dostávají šerpy, nebo stužky. Večírku se účastní studenti a jejich učitelé, někdy i rodiče a rodinný příslušníci. Oblíbeným je i tvoření tabla třídy a poslední zvonění, při kterém se studenti oblečou do různých masek a chodí po městě. Tím končí zábavnější období před maturitou a začíná tzv. svatý týden, kdy má student čas se učit. K maturitní zkoušce patří i talismany a pověry, např. vejít do zkušební místnosti pravou nohou. Úspěšné splnění maturitní zkoušky se potom slaví na maturitním večírku, kterému předchází předávání maturitních vysvědčení. Hlavně studenti z gymnázií se hlásí na vysoké školy. Studenti jsou slavnostně přijímáni na vysokou školu obřadem, který se nazývá imatrikulace. Hlavním bodem programu je složení univerzitního slibu. Ukončením úspěšného studia je promoce, kde si studenti převezmou diplom.²⁴

1.2.4 Manželství a svatba

Manželství

Manželství je stará instituce, která má potvrzovat soužití muže a ženy. Díky němu je jasné, co je rodina a jaké má práva. Manželství se stalo pro civilizovanou společnost samozřejmou a přirozenou součástí života. Existují však skeptici, kteří tvrdí, že manželství je proti zdravému rozumu, protože omezuje svobodu a nezávislost. Antropologové říkají, že instituce není nezbytným předpokladem pro fungování společnosti. Přírodovědci však poukazují na fakt ze zvířecího světa, kde existují savci a ptáci, kteří si jsou po celý život věrní a zůstávají spolu. Manželství existuje ve všech lidských kulturách po celém světě. Svazek

²⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 112-124.

však nemusí být jen mezi dvěma opačného pohlaví, ale může být i mezi dvěma stejného pohlaví, nebo skupinu může tvořit víc lidí.²⁵

Svazek mezi jednou ženou a jedním mužem se nazývá monogamie. Tato forma v dnešní době ve světě převládá. Druhou možností svazku je polygamie. Obecně je to svazek jednoho pohlaví s několika osobami opačného pohlaví. Jde-li o svazek jednoho muže s mnoha ženami, nazýváme tento svazek mnohoženství (polygynie). Když jedna žena žije s více muži, jedná se o mnohomužství (polyandrie). Polygamie je v mnoha zemích i v České republice trestným činem.²⁶

Uzavření sňatku mělo a má různé podoby. Šlo hlavně o to, aby byl svazek oficiálně potvrzen. V průběhu dějin jsou v podstatě tři formy. Prvním je rodinná svatba. Představují ji příbuzní, zástupci rodu, nejčastěji otec nevěsty nebo příbuzní ženicha. Manželství se uzavíralo v rámci rodiny. Takové sňatky probíhaly ve starověku a středověku. Důležitou roli hráli otcové, snoubenci byli až na druhém místě. Druhým typem jsou církevní sňatky. Křesťanské svatby původně neměly žádná pevná pravidla a přítomnost kněze nebyla nutná. Až postupně se biskupové začali do obřadu zapojovat a udělovali snoubencům požehnání. Za svátost se začalo manželství brát od 11. - 13. století. Duchovní začali vymýšlet pravidla pro jeho uzavření a pro další život manželů. Sňatek musí být veřejný, předem se musí připravovat a všichni s ním musí souhlasit. Zavedla se povinnost veřejných manželských ohlášek v kostele. V období renesance se konaly obřady pouze v kostele a řídil je kněz. Snoubenci klečeli před oltářem, kněz spojil jejich ruce, podal jim svaté přijímání a udělil požehnání. Církevní sňatek je považován za nerozlučitelný. Třetí formou jsou sňatky občanské, které se zrodily na konci 18. století za francouzské revoluce, která sňatek pokládá za občanskou smlouvu. Oddával úředník, který spravoval matriku. Svatba však nebyl tak hezká a slavnostní. Lidé si k ní začali přidávat tradiční a nové rituály. Za minulého režimu se pořádali dva svatební akty, jeden na radnici a druhý v kostele, aby lidé nepřicházeli o slavnostní ráz. Tuto zkušenost má i Česká republika z poloviny 20. století. Dnes existují páry, které neprošli žádným svatebním obřadem. Žijí však spolu a vychovávají děti. Oficiálně se jim říká druh a družka, nemají stejná práva jako skuteční manželé.²⁷

Období před svatbou

Dnes se zamilují dva lidé, a pokud se rozhodnou, že spolu chtějí strávit zbytek života a plánují založit rodinu, domluví se na svatbě. Jsou ovšem tací, kteří založí rodinu ještě před

²⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 127.

²⁶ DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2008. Odmaturuj! S. 138.

²⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 134-142.

uzavřením sňatku. Nezajímají se v dnešní době většinou o názor rodičů, neřeší se věno, společenské postavení jako tomu bývalo v minulosti, kdy záleželo i na tradicích rodiny, náboženské víře, či zvyklostech určité země. Nevěsty byly v primitivních společnostech majetkem. Různé pohledy byly pro měšťanské a venkovské rodiny. Svatbu poddaných musela schválit vrchnost, majitel panství. V renesanci vyšlo několik ediktů, které upravovaly věk, od něhož si mohou mladí lidé vybrat partnera sami.²⁸

Nové pravidlo se začalo prosazovat v době vrcholného středověku, kdy k uzavření sňatku stačil souhlas obou partnerů. Mnozí se díky tomu vzali a stávalo se, že děti utíkaly z domova. Tajné svatby se však brzy setkaly s odporem. Rodičům se nelíbilo, že je děti obešly a tak přišly o výhodný sňatek, který by je zabezpečil. Začal tedy boj o sňatky veřejné. Při sňatcích hrál důležitou roli majetek a bohatství. Rodiče vybírali manžela pro malé holčičky, aby díky tomu získali co nejvyšší postavení ve společnosti. Říkalo se jim sňatky z rozumu a měly zajistit i velký majetek pro rodinu. Mnohem horší tato situace byla pro dívky, které musely přinést co největší věno. Rodina s více dcerami musela našetřit velké jmění. Většinou však se vdala jen jedna dívka a zbytek sester bylo odsouzeno k řeholnímu životu, nebo k posluhování pro rodinu vdané sestry. V těchto vztazích mnohdy nešlo o lásku. Proto manželé k sobě většinou ani nenašli cestu a žili odděleně. Na venkově neprobíhal manželský život většinou tak odtažitě, jelikož se lidé víc znali. Měli i větší svobodu při výběru partnera. Díky tomu venkov vypadal v očích vyšších vrstev romantičtější. Proto se začaly opouštět myšlenky na sňatky kvůli penězům a raději se soustředili na svatby z lásky. V renesanční společnosti se objevoval názor, že láska je důležitá, nebo alespoň není zbytečná. Někde ještě v první polovině 20. století vybírali rodiče dětem partnera.²⁹

V minulosti byly zasnuby zejména v šlechtických a měšťanských rodinách, které završily období námluv, jež začínaly tzv. vejselstvím. Ženich při něm vyslal důvěrníky rodiny a ti měli s rodinou budoucí nevěsty pohovořit o podmínkách a výši věna. Když se shodli, sešly se obě rodiny a dohodly se na svatební smlouvě. Pokud však některá strana nesouhlasila, ať už nevěsta, ženich, či rodiče, mohla se rozhodnout pro žalobu za neplnění svatební smlouvy. Soud však bohužel nejednal příliš rychle a než se danou situací začal zabývat, byla už nevěsta vdaná za jiného muže. Řádný sňatek se poté už nedal zrušit. Dnes se zasnuby dodržují jen někde a jde spíše o to, že se rodina dohodne na organizačních podrobnostech svatby. Dívka často dostává zasnubní prstýnek. Vrácení snubního prstenu znamená zrušení zasnoubení a chystané svatby. Ve 12. a 13. století nosily jeptišky prsteny, které

²⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 144-147.

²⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 147-153.

symbolizovaly jejich duchovní zasnoubení Kristu. Právo nosit takový prsten měly jen ženy, které vstupovaly do kláštera jako panny.³⁰

Ve starověku, středověku i na počátku novověku patřily k těm nepodstatnějším částem svatby svatební smlouva, předání nevěsty ženichovi a první svatební noc. Dřív k uzavření smlouvy stačilo podání ruky, slib nebo přípitek, který si nikdo nedovolil porušit. Od renesance začaly vznikat písemné smlouvy, které se podepisovaly za přítomnosti rychtáře a obecního písaře. V týdnu se později ještě jezdilo k notáři. Předmanželská smlouva vymezuje společné jmění a majetkový režim, včetně dluhů. V možnosti případného rozvodu rozhoduje, kdo si co odnese.³¹

Svatba

V každé kultuře i době se průběh svatby v něčem liší. Přípravy většinou bývají mnohem náročnější a delší než průběh samotné svatby. Snoubenci si musí zvolit místo, termín konání, opatřit si svatební oděv, zařídit seznam hostů a další věci. Využívají rady od rodičů, přátel nebo novodobých svatebních koordinátorů. Svatba se v křesťanských zemích nikdy neplánovala na období adventu a v čase jarního čtyřicetidenního půstu. V těchto obdobích církve zakazovala veselí a požadovala střídmost v jídle. To samé platilo pro dny velkých církevních svátků. Na venkově se nepořádaly svatby v době polních prací a o žních. Také se nepořádaly obřady v květnu, který má něco společného s hrozbou smrti. Oblíbeným termínem svatby býval masopust. Lidé měli na oslavy čas, připravovaly se hostiny, průvody masek a tancovačky. Druhým oblíbeným obdobím byl čas po žních během posvícení. Dokud lidé nebyli vázáni na pracovní dobu, konaly se svatby nejčastěji v úterý.

Dnes už svatby nejsou spojeny s nedostatkem zásob, nebo s katolickými či jinými svátky. Svatby v květnu však stále nejsou oblíbené a některé staré tradice přetrvávají. Nejoblíbenějšími termíny jsou duben a září. Lidé také táhne magie čísel, a proto se mnoho svateb konalo například 8. 8. 2008 a pokud možno v 8 hodin. Také věřili, že budoucí štěstí novomanželů ovlivňuje počasí. Pokud svítilo sluníčko, znamenalo to, že budou plodní. Déšť přinášel štěstí, bouřky hádky a sníh bohatství. Dnes spousta lidí chce svatbu venku, takže je pro ně počasí důležité z jiného důvodu.³²

Hosté se na svatbu vždy zvali oficiálně. Většinou hosty zvali snoubenci sami, někdy je zvala matka od nevěsty nebo ženicha. Pro větší svatbu byli nezbytní svatební funkcionáři,

³⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 174-177.

³¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 187-190.

³² VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 191-193.

kteří pomáhali se svatbou. Účastnili se organizace námluv, vyjednávání o věnu apod. Některé funkce zanikly. Dodnes se objevují na svatbách družba a mládenci. Byli to většinou příbuzní a kamarádi. Z ženských rolí se zachovaly družičky, které měly mást zlé duchy. Obklopovaly nevěstu, aby ji mezi nimi nepoznali a nemohli jí ublížit. Družičkami bývávaly hlavně přítelkyně a vrstevnice. Zvláštní postavení měly kuchařky, které chystaly hostinu. Funkcionáři se starali o výzdobu, jezdili pro ženicha, obsluhovali svatebčany u stolu a bavili je. Dnes jsou potřební hlavně dva svědkové, kteří pomáhají s organizací svatby. Oblíbené jsou dětské družičky, jimiž mohou být děvčata i chlapci. Jsou oblečeni do překrásných šatiček či obleků. Někdy rozhazují snoubencům na cestu růžové lístky.³³

Důležitou součástí je loučení se svobodou. V předvečer svatby se většinou odehrálo loučení se svobodou, kterého se účastnil ženich i nevěsta zvlášť se svými svobodnými vrstevníky a přáteli. Při nevěstině rozlučce děvčata často připravovala věnečky a myrty pro svatebčany, vzpomínaly a bavily se. Ženichova rozlučka bývávala divočejší. Oslavovalo se a pilo dlouho do noci. Rozlučky měly různá označení - svíca, zapíjení, propíjení svobody, zpívání, vítí věnečků, střilení. Loučení se svobodou je starý a dodnes velmi oblíbený zvyk. Dnes už se nekoná den před svatbou, ale několik dní, nebo týdnů před obřadem. Jsou i loučení, kde jsou budoucí novomanželé spolu.³⁴

Ve svatební den v domě nevěsty před odchodem do kostela se konalo loučení s rodiči. Snoubenci děkovali svým rodičům za výchovu, prosili je za odpuštění, loučili se s nimi a žádali je o jejich požehnání. Pokud už rodiče nežili, zastoupili je kmotři a snoubenci pak navštívili hroby svých rodičů a položili jim tam svatební kytici.³⁵

Mnohokrát nám může připadat, že výběr svatebních šatů je jednou z nejdůležitějších příprav na svatbu. Dříve nebylo dané, jak mají svatební šaty vypadat nebo jakou mají mít barvu. Tradice bílých šatů vznikla za anglické královny Viktorie v roce 1840, kdy si bílé šaty vzala královna na svou svatbu. Ženichovým oděvem je smoking. Dnes se však snoubenci mohou rozhodnout pro jakékoliv oblečení.³⁶

Bílá barva svatebních šatů symbolizuje čistotu a panenství, proto se v bílém nesměla vdávat svobodná matka nebo žena, která se vdává po druhé. Nevěsty, které držely smutek, se oblékaly do šedé nebo levandulové barvy. Zelená barva byla oblíbená při výročích a rodinných svátcích, protože symbolizuje mládí a zdraví. Při svatbě se uplatňovala formou věnečků, ratolestí a kytic. Symbolika se časem měnila a tak se můžeme někde dočíst,

³³ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 198-201.

³⁴ SKOPOVÁ, Kamila, c. d., s. 42-43.

³⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena, -c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 201-203.

³⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 203-206.

že zelená je barva neštěstí. Za nejhezčí byla vždy považována červená, která představuje zdraví a krásu. Byla barvou hrdosti, chránila proti uhranutí, proto se vyskytovala na lidových svatebních krojích. Modrá barva připomínala smrt, zradu a opuštěnost, proto nebyla nikdy oblíbená. Dřív se říkalo, že když měla nevěsta na sobě modrý živůtek, přivolala tím na sebe modřiny v manželství. Středověcí kazatelé se však snažili nelichotivou pověst modré barvy změnit, možná díky tomu se později rozšířil zvyk, který platí dodnes, že nevěsta má mít na sobě drobnost v modré barvě. Žlutá představovala barvu zralého zrna, ale i zlata. Byla symbolem bohatství a dostatku. Lidé si ji však moc neoblíbili kvůli tomu, že ji nosily prostitutky, proto i na svatebním oblečení se neobjevuje. Hodně pověr se týká uzlů na šatech. Všechny uzly se musely rozvázat, u muže uzel znamenal impotenci. Oblíbenou kratochvílí je strhávání podvazku z nohy nevěsty. Dnes se zachovává pravidlo, že nevěsta na sobě musí mít něco nového, starého, půjčeného a modrého. Nedoporučují se perly, jelikož přivolávají slzy a neštěstí. Jednou z tradic je, že ženich by měl nevěstu vidět až na poslední chvíli.³⁷

Květiny ke svatbě vždy patřily. Ozdobili se jimi nevěsta, ženich, svatebčané, svatební vozy a interiéry. V mrazivých obdobích se využívalo kytěk umělých. Nevěsta mívala na hlavě květinový věnec, který byl spojován s panenstvím. Pokud panna nebyla, dávali jí lidé na hlavu potupný věnec ze slámy. Šlechtické nevěsty nosily stříbrné nebo zlaté čelenky. Pro svatebčany se vyráběly malé věnečky nebo kytičky ze snítek rozmarýnu, v pozdější době z myrty, které byly zdobeny stužkou. Připínaly se na prsa nebo na klobouk. Kytice v rukou nevěsty není tak starou tradicí. Měla by vhodně doplňovat stylem a barevností její typ a šaty. Měla by i zapadat do charakteru svatby a výběru místa. Proto už dnes nevěsta nedostává kytici od ženicha, ale společně ji vybírají, aby bylo vše sladěno. Bývá zvykem, že nevěsta kytici hodí mezi svobodné dívky, která kytici chytne, do roka se vdá. Nevěsty si však dnes svou svatební kytici chtějí usušit a nechat, proto nechávají udělat ještě menší kytici, kterou použijí k házení. Na některých svatbách se další kytice připravují pro svědkyně, obě matky i ostatní pozvané ženy.³⁸

Při obřadu si snoubenci vymění snubní prstýnky. Prsten se už ve starověku navlékal nevěstě na čtvrtý prst levé ruky, protože jím procházela tepna lásky přímo do srdce. Křesťané tento zvyk převzali. Až v době renesance se objevují dva prsteny, které si snoubenci vymění. K všeobecnému rozšíření došlo v 19. století. Některá náboženství nepřijala tento svatební atribut a považuje jej za luxus. V době vrcholného středověku a renesance se objevily prsteny, které se nazývaly fede, u kterých je kroužek tvořen párem spojených rukou. V 16. - 18. století

³⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 210-212.

³⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 212-216.

se objevily nejbohatší prsteny, zdobené složitými křivkami ze srdcí, hrdliček či květin. Poté se móda vrátila k jednodušším kroužkům ze zlata a stříbra. Oblíbenými také byly vyryté nápisy se jmény novomanželů a datem svatby, nebo textem „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuje“. Prsteny symbolizovali pouta, omezení ženy v manželství, převahu muže nad ženou, ale i věčnost v souvislosti se slibem věrnosti. Páry dnes vybírají společně snubní prsteny. Měly by být neutrální a hodit se k jakémukoliv oblečení, jelikož většina lidí je nosí denně.³⁹

Mezi tradice a zvyky patří dodnes rozbíjení talíře, pronášejí se připitky a projevy, vybírají se peníze, což bylo dřív způsob vybírání svatebních darů, kdy hosté vkládali peníze do svatebního koláče, do kolébky, do střevíce, mísy, nebo je připínali na šaty nevěsty. Dále ženich přenáší nevěstu přes práh, jedí společně polévku z jednoho talíře a navzájem se krmí. Někde se i dodnes provádí únos nevěsty, o který se starají přátelé ženicha. Odvedou nevěstu na tajné místo, většinou do jiné restaurace, a ženich je musí najít. Když je nenajde, platí výkupné, pokud je najde, platí útratu. Zvykem před obřadem bývá dodnes tzv. zatahování. Na cestě do kostela je připravena nějaká zábrana v podobě provazu, stuhy nebo klády, která zastaví celý svatební průvod. Aby mohli jet dál, museli se vykoupit. Vybrané peníze potom všichni společně propili nebo věnovali na charitu, někdy za ně koupili novomanželům dar.⁴⁰

Čepení je obřad, který je velmi starý a účastní se ho jen ženy. Svobodná dívka se symbolicky přijala mezi vdané ženy. Svobodné holky směly chodit prostovlasé. Nevěsta měla na hlavě zdobený věnec nebo čelenku, kterou jí ženy sundaly, učesaly jí vlasy a nasadily jí novou pokrývku hlavy, kterou nosily vdané. Obřad byl většinou nostalgický. Nevěsta se loučila se svobodou a bezstarostným mládím. Při této příležitosti se zpívaly tklivé písně. Na venkově se obřad udržel nejdéle.⁴¹

Důležitá bývala první noc novomanželů. Byla právně nazvána konzumace manželství, a kdyby neproběhla, sňatek by byl brán za neplatný. Po celý středověk se kněží účastnili svateb hlavně proto, aby požehnali manželskému loži. Běžně se první noci novomanželů účastnilo více lidí, kteří byli buď s nimi v ložnici, nebo v předpokoji. Bylo důležité vědět, zda bude pár plodný a také lidé hlídali, zda byla nevěsta ještě panna. Některé nevěsty dostávaly po první noci dárek, většinou šperk, drahou látku nebo kožešinu. Podle velikosti daru se zjistilo, jak si novomanželky muž váží a nakolik svou ženu miluje. Dar se nazýval jitřní.⁴²

³⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 216-220.

⁴⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 226-234.

⁴¹ SKOPOVÁ, Kamila, c. d., s. 61-62.

⁴² VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 240-241.

Svatba v Provodově

Nejveseleji ale bylo na svatbách. Svatbě vždy předcházely námluvy. Platilo pravidlo, že chlapec z chalupy si musel najít dívku z chalupy, chlapec z gruntu zase dívku z gruntu. Předsvatební známost dlouho netrvala, aby rodiče neměli ostudu. Svatbu domlouval otec od ženicha u rodičů od nevěsty. Po námluvách se už scházeli všichni. V kostele poté byly tři ohlášky. Po třetí ohlášce začal ženich s nevěstou zvat nejbližší rodinu na svatbu. Vzdálenější příbuzné zvala na svatbu starší družica s družbou. Svatební koláč nevěstě pekla její biřmovací kmoťrenka, která se nazývala „širokou“. Její manžel byl při svatbě za svědka a zval se „širokým“. Mládenci a družičky měli na starost zajistit zábavu a zpěv na svatbě. Ve svatební ráno doprovázeli mládenci s muzikou ženicha k nevěstě. Kuchařky jim u nevěsty zavřely dveře a ženich se svými svatebčany musel prosit. Potom vyšla ven nevěsta, která všechny zúčastněné pustila do světnice. Po snídani bylo tzv. odprášání, kdy nevěsta prosila o odpuštění, že odchází z domu a bude patřit někomu jinému.⁴³

*„Můj tatíčku roztomilý, odpusťe ně moje viny,
odpusťe ně, já vás prosím,
já už od vás odjít musím.
Maměnko má, roztomilá, lestli sem vám ublížila,
já vás prosím velice, odpusťe mě ze srce!“⁴⁴*

Nevěsta pak dostala od rodičů požehnání a ženich jim za nevěstu poděkoval. Cestou do kostela bylo tzv. „zatrhání“, které měly na starost staré babky v přestrojení za maškary. Svatebčané jim dávali peníze. Po svatebním obřadu všichni objímali ženicha a nevěstu před kostelem a přáli jim štěstí do společného života. Potom šli všichni tancovat do hospody, a nakonec k nevěstě na oběd. Po cestě se zastavili u „široké“ pro koláč. Při jídle přiběhly kuchařky, které upustily talíř nebo mísu s polévkou na zem, začaly naříkat a vybírat peníze. Při svatbě bývalo zvykem v Provodově „kupování nevěsty“. Ta nepozorovaně odešla od stolu za ženami ven, které měly nachystanou falešnou nevěstu. Většinou byl falešná nevěsta muž. Přikryly ho prostěradlem a přivedli k ženichovi, tuto „nevěstu“ mu prodávali a u toho zpívali. Pokud ženich dobře zaplatil, ukázali mu převlečeného chlapa a přivedli pravou nevěstu. Na večeři se šlo k ženichovi domů.⁴⁵

⁴³ MÜLLER, P. František. *Provodov v minulosti*. Provodov: 1975, s. 73.

⁴⁴ MÜLLER, P. František, c. d., s. 73.

⁴⁵ MÜLLER, P. František, c. d., s. 74-76.

1.2.5 Pohřeb

V minulosti měl pohřeb různé podoby. Lidé pro své mrtvé truchlili, ale každý trochu jinak. Záleželo to na víře a různém chápání smrti. Pohřeb však byl vždy slavnostní, zvláště pokud šlo o někoho váženého, například příslušníka církve, šlechtice nebo majetného měšťana. Pokud umřel křesťan, lidé se u něj modlili, byl pokropen svčnou vodou a odnesen do kostela za vyzvánějících zvonů. V kostele proběhla zádušní mše s modlitbami a zpěvem. V průvodu chodila spousta i cizích lidí, zejména chudí a sirotci. Součástí průvodu byly i plačky, které bědovaly za mrtvého a lomily rukama. Příprava a organizace průvodů nebyla levnou záležitostí a ani jednoduchou. Do 18. století bývalo zvykem, že podrobnosti ke složení průvodu se uváděly v závěti. Závěť musela obsahovat odkazy dědicům, odkaz církvi, vyznání víry, prosby za odpuštění hříchů, volbu umístění hrobu a podrobné instrukce k průvodu a bohoslužbě. Zádušní mše za zemřelé se mohly sloužit kdykoliv. Platilo, že čím více jich bylo, tím měl mrtvý větší šance dostat se do ráje. Vždy se však sloužila v den výročí úmrtí. Kláštery si vedly knihy se jmény mrtvých a pak je na danou mši knězi předčítaly. Zádušní mše se konají dodnes. Na výročí smrti zapálí většina lidí za blízkého člověka svíčku, stejně jako v den jeho narozenin nebo o Vánocích. Dnem, kdy lidé vzpomínají na ty, kteří je opustili, je 2. listopad. Lidově se nazývá Dušičky, Památka zesnulých. Lidé navštěvují hřbitovy a zdobí hroby květinami, věnečky a svíčkami.⁴⁶

⁴⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c.d., Praha: Albatros, 2010, s. 302-307.

2 Lidové tradice v České republice, jejich popis, význam a zařazení v obci Provodov ve Zlínském kraji

V minulosti bývala vesnice jako jedna velká rodina. Všichni se navzájem nazývali strýčkem a tetičkou, nebo kmotrem a kmotřenkou. Navzájem si lidé v obci pomáhali při práci nebo i vypůjčením něčeho, co jim v domácnosti zrovna chybělo - chleba, sůl, mouka atd. Když se dělala zabijačka, roznesli po sousedech výslužku. To platilo i u jiných „sláv“ jako byla svatba, křtiny apod. Na tyto události zvali z vesnice kdekoho.

Hádky a krádeže byly ojedinělým jevem. Nad každou komorou visel ve dveřích klíč, na noc se nikdy nezamykalo. Mezi mládeží nevznikaly ani rvačky, jen při muzikách, kdy si chlapani oblékli pevné konopné košile, které boje vydržely.⁴⁷

2.1 Poutě

Pouť znamená putování někam, nejčastěji to bylo na místo související s některým ze světců. Místa se stala známá díky tomu, že se na nich událo něco mimořádného, nějaký zázrak, nebo se na tomto místě zjevil nějaký svatý. Zpočátku se navštěvovala místa spojená s Ježíšem Kristem, později a také nejvíc míst souvisí s Pannou Marií. U nás je nejznámější Svatý Kopeček u Olomouce, Velehrad nebo Hostýn. Cesty na taková místa většinou nebyla značena, a proto někdo ze vsi organizoval pouť. Skupinku doprovázel vůz s jídlem a pitím. Poslední část věřící absolvovali po kolenou. Modlili se při ní za zdraví, úspěch a jiné pro sebe důležité věci. Když přišli na místo, zapalovali svíce nebo darovali různé drobné oběti v podobě figurek, poté se konala mše.

Na poutním místě bývávaly různé stánky s růženci, se svatými obrázky, perníkovým pečivem, apod. Dnes už se ztrácí náboženský význam. Lidé na pouť chodí rozjímat, ale hlavně vzpomínat a bavit se. Přibyla také nová lákadla, kolotoče a další atrakce pro děti.⁴⁸

Poutní místa jsou spojována s legendami, které vyprávěly o dávném zázraku či podobné neobvyklé události. Většina míst byla známá po celém širokém okolí. Lidé se scházeli u kaplí a procházeli křížové cesty s osamocenými kaplemi v krajině. Poutě a procesí nejsou výsadou jen podzimu, ale probíhají celým rokem. Záleží na tom, kterému

⁴⁷ MÜLLER, P. František. *Provodov v minulosti*. Provodov: 1975, s. 70.

⁴⁸ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009, s. 92.

světci je kostel zasvěcen. V dřívějších dobách bývaly vyhlášené prokopské poutě, které se slavily 4. července k počtě sv. Prokopa, který je patronem horníků.

Poutní místa najdeme v celé republice. O mnohých bylo sepsáno mnoho knih. Oblíbené byly koncem 19. a začátkem 20. století tzv. zábavné kalendáře o poutních místech. Kalendáře byly oblíbeným novoročním dárkem. Přinášely cenné informace i zábavné a poučné či mravokárné příběhy.⁴⁹

Přes léto bylo spousta práce na polích a kolem dobytka. Proto žádné zvláštní zvyky v Provodově nebyly. U poutního kostela na Maleniskách byla velká sláva až o hlavní pouti v srpnu. Muzika v tu dobu hrála ve třech hospodách.⁵⁰

Dnes v Provodově bývá první neděle v květnu pout' hasičů. Druhou neděli pak pout' matek. Letní období tradic začíná druhou nedělí v červenci, kdy se koná pout' farnosti. Hlavní pout' bývá v srpnu po svátku Panny Marie Sněžné, které je kostel zasvěcen. Na poutní místo přijíždí pravidelně spousta lidí a účastní se slavnostní mše. Ve vesnici se pak konají dvě zábavy. Místní zvou na návštěvu blízké i vzdálené příbuzné a hostí je. Děti mají radost z různých zábavních atrakcí.

Po pouti každoročně celý týden probíhá letní kino, které má už dlouholetou tradici.⁵¹

2.2 Dožínky

Dožínky bývávaly velkým svátkem. Jejich oslavy byly pestrou podívanou zejména na bohaté a úrodné Hané. Slavnostní kroje při nich hýřily barvami, stoly byly plné dobrot a muzika vyhrávala od rána do noci. Na Moravě se dožínkám říkávalo i obžínky, dožatá a nebo dóženek.

Staří Slované děkovali svým pohanským bohům za požehnání úrody. Obřady měly svá přísná pravidla, z nichž některá se dochovala dodnes. Dožínky se vyznačovaly v základu tím, že se vybrala mladá dívka, které se říkalo žnečka. Na hlavě měla věnec. Ve slavnostním kroji předala hospodáři věnec z obilí a polního kvítí. Popřála mu štěstí a zdraví. Hospodář ji odměnil a pozval k hostině a veselici, kterou doprovázela hudba a tanec.⁵²

⁴⁹ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě září - prosinec: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004, s. 9-13.

⁵⁰ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

⁵¹ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

⁵² TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004, s. 259.

Věnc visel v síni až do příštích žní.

Velký význam měl pro dožínky poslední snop, který se ozdobně vázal. Někdy byl ve tvaru panáka a zdobil se do mužských nebo ženských šatů. Ženci a žnečky ho vezli s hudbou a zpěvem celou vesnicí. Postavili ho do stodoly vedle prvního svázaného snopu. V některých oblastech bývalo zvykem tento snop nechat ve stodole po celý rok. Říkávalo se mu různě, například bába, dědek, nevěsta, žebrák apod.⁵³

Někde bylo pro dožínky vyhrazeno nedělní odpoledne. Hospodář poslal na pole vůz, který byl pestrobarevně vyzdoben a táhl ho pár volů. Oslav se účastnil každý, kdo při žních pomáhal. Šafář, oblečený do slavnostního selského kroje, vedl vůz. Kroj se skládal z vesty, krátké kazajky se stojacím límcem, žlutých kožených kalhot po kolena, modrých punčoch, šněrovacích střevíců, na krku měl pestrý šátek a na hlavě široký klobouk. Šafář držel v ruce hůl, která byla zdobená věncem z klasů obilí. Tento kroj byl typický hlavně pro okolí kolem Vlachova Březí v Pošumaví.

Vázání posledního snopu probíhalo slavnostně a platila u něj přesná pravidla. Na poli všichni udělali kruh, ve kterém byl snop svázán. Snop se skládal ze tří částí, které byly převázány povřísem. Spodní díl byl nejsilnější. Střední díl byl užší a navlékali na něj kabát. Rukávy vycpali, aby vznikly jakoby ruce. Horní díl byl nejužší. Na ten navázali šátek a jeho cíp zavázali dozadu. Tzv. bába se dozdobila a vysadila na vůz. Kolem ní dali ještě pár snopů, které na poli nechali pro tuto událost. Spustila hudba a vůz se rozjel ke statku, kde už čekal hospodář.⁵⁴

„Žnečky začaly zpívat:

*Jen ty nás, formánku, pěkně vez a nezvrhni,
dáme ti koláče s povidly.*

Po přivítání hospodářem, po přání dobré úrody, zdraví a štěstí, po poděkování všem žnečkám a žnecům následovala veselice:

*Nás hospodář je hodnej pán,
dal nám piva velkej džbán.
Naše hospodyně je hodná paní,
dala nám koláče samé mazání.
Samé mazání, samé rozinky*

⁵³ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen*, c. d., s. 260.

⁵⁴ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen*, c. d., s. 260-261.

a k tomu ještě flašku rosolky.

Z Valašska pochází žertovná pohrůžka, kterou zpívaly „žnice“:

Hospodáři náš,

gořalečky dáš,

gořalečky do sklénečky,

napojíš ty svoje žnečky,

šak ich dobře znáš.⁵⁵

Dalším nepsaným pravidlem byla návštěva mše v kostele, kde lidé děkovali za úrodu. K oslavám patřilo i jídlo, podle zvyků se pekly hlavně koláče a buchty.

Po veselí následovalo zpracování sklizně. Obilí se mlátilo na mlatu cepy. Vymláčené obilí se vozilo do nejbližšího mlýna, kde se semlelo na mouku.⁵⁶

Oslavami k ukončení sklizně byly i dočesná a vinobraní. Dočesná byla slavnost, která byla zaměřena na chmel. Nazývala se i chmelové ožinky nebo očesky. Průběh byl podobný jako u dožínek. Slavnostně se z chmelnice vezl poslední štok chmele, který býval ozdobený věncem nebo kyticí. I chmelové věnce se sušily a uchovávaly v hospodářství, aby na přes rok byla úroda. Česáče doprovázela hudba a hospodář jim za práci věnoval soudek piva nebo peníze a vyplatil jim vydělanou mzdu. Česáči byli sezónní pracovníci, kteří přijížděli z velké dálky, aby pomohli sklídit chmel. V Čechách je chmel tradiční zemědělskou plodinou. Už v 15. a 16. století bylo vaření piva jedním z hlavních příjmů pro vrchnostenské a městské hospodářství. Po třicetileté válce se začal český chmel vyvážet do Evropy. Od 18. století se vaří pivo, které známe dnes. Dřívější pivo bylo hustší a spíš než na pití bylo k jídlu. Dnes většinu práce zvládne technika a česáčů není tolik potřeba.

Na sever od Alp mělo vinařství spíše skromný charakter, převládalo zde spíše obilnářství. Mezi nejvýznamnější svátky patřilo ve starověkém Řecku a Římě. V období Velkomoravské říše se vinná réva pěstovala jen ojediněle. Až zásluhou církve se začalo pěstovat víno, dříve se pila staročeská medovina. Při mších bylo potřeba mešní víno, které kněz symbolicky proměňuje v krev Kristovu, proto se víno začalo pěstovat a dovážet z Německa. Za vlády Karla IV. se pěstování vinné révy rozšířilo. Dnes se pěstuje vinná réva hlavně v okolí jižní Moravy a řeky Labe. Lidé, kteří pracovali na vinici, poté co posbírali všechny hrozny, se vinnou révou ozdobili a vydali se do kvasírny. Prvním v průvodu šel

⁵⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 261.

⁵⁶ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 262.

vinař, který vezl poslední trakař s hrozny. Nakonec následovalo pohoštění a zábava. Dlouholetou tradici oslav vinobraní má Mělník. V roce 1922 se oslav zúčastnil i T. G. Masaryk. Na Moravě jsou oblíbené slavnosti vína ve Znojmě. Oblíbený je i burčák, což je kvasící vinný mošt s malým obsahem alkoholu.

Oslavovali se i ostatní plodiny například len, konopí, brambory, řepa apod.⁵⁷

V žádné dostupné literatuře jsem nenašla zmínku o tom, že by v Provodově probíhaly slavnosti dožinek. Domnívám se, že důvodem je kopcovitý ráz krajiny a obilí se zde nepěstovalo v takové míře.

2.3 Hody, aneb posvícení na vsi

Tradice posvícení se dle F. J. Vaváka zrodila při posvěcování kostelů. Každý nový kostel byl přivítán slavností, která se potom připomínala každý rok. Vznikla tak slavnost, na kterou byli zváni příbuzní z širokého okolí a přátelé, kteří společně usedli k bohatě prostřenému stolu a veselému hodování.

Hody se dřív slavily v čase, kdy bylo v hospodářství možné zvolnit tempo, a byla možnost si dopřát krátký oddech. V každé farnosti bylo posvícení v jiný den. Na Moravě se slavily hody na většině míst ve svátek Všech svatých. Avšak v Hulíně a Střebčticích měli posvícení po sv. Václavovi, v Tlumačově až po sv. Martinovi. Císař Josef II. vydal 12. října 1786 dekret s nařízením, aby se hody slavily ve všech obcích jednotně a to třetí říjnovou nedělí. Tak vznikl název císařské hody. Toto datum je spojeno i se dnem narozenin jeho matky. Lidé poslušně slavili císařské hody, ale zároveň slavili i místní tradiční posvícení, jak byli zvyklí.⁵⁸

Mezi největší událost patřily hody na Kyjovsku, kde na hodech nesměla chybět mládež (chasa), která byla oblečená ve slavnostních lidových krojích. Hlavními postavami jsou stárce (vybraní kluci) a jejich děvčata (stárky). Úkolem chasy je zajistit hody organizačně, vybrat v lese májku, nazdobit taneční sál a zajistit hudbu a víno. Chasa se sejde v neděli ráno na mši v kostele, po které obcházejí vesnici a zvou na hody. Slavnost začíná odpoledne, kdy starosta předá hlavnímu stárkovi tzv. právo, které je symbolem pravomoci stárka nad chasou po dobu konání hodů. Právo může mít podobu šavle nebo věnce. Právo jim

⁵⁷ VONDRUŠKOVÁ, Alena, Praha: Albatros, 2004, s. 221-224.

⁵⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 29.

nesmí být ukradeno. Stárka se stárkem zatančí před domem tři sóla a hodový průvod pokračuje.⁵⁹

Hody se slavívaly i tři dny. Někde se tato tradice dodržuje dodnes. V sobotu byla taneční zábava. Další den v neděli obcházel vesnici krojovaný průvod a potom se končilo v hospodě znovu tancem. Zejména na jižním Kyjovsku chodíval v pondělí už od rána průvod masek a večer byla poslední taneční zábava. Ojediněle se další týden vyskytla zábava, které se říkalo „dozvuky hodů“.

Výjimečné postavení mají hody na Podluží. Vesnice je slavnostně vyzdobená, uklízí se všechny budovy ne jen obytné, ale i hospodářské, větší se tzv. hodové záclony. Před hospodou je vztyčena májka, která je ozdobená větvemi z listnatých stromů. Vytváří jakousi střechu, pod kterou se vítají přespolní hosté.

Ve slavnostních krojích jsou oblečeni zejména mládenci, kteří přijíždějí na vyzdobených vozech s upravenými koňmi. Vše se odehrávalo na hlavním prostranství před hospodou. Probíhala zde zábava a tradice zvaná „súdná stolica“. V ní starší ženy kriticky hodnotily mládence. Zajímaly se o jejich vzhled, chování, skutky, schopnosti a oblečení.⁶⁰

Obce, které měly rybník, spojovaly hody s výlovem ryb. Tento výlov však byl menší než výlovy v jižních Čechách. Byl jednodušší, spočíval v tom, že obecní sluha uvolnil výpust. Poté co voda opadla, začal obecní výbor rozdělovat ryby. Sluha je vytahoval z bahna a házel do kádě. Z ní si pak sedláci ryby vybírali.⁶¹

Hody a posvícení byly také časem zabijaček. Záleželo vždy na zámožnosti hospodáře. Někde zabíjeli i dva vepře, k tomu husy, slepice, pekli a vařili skopové, chystali uzené, vařili zelí, brambory a knedlíky. Napekli se vždy koláče, které byly vyhlášené svým zdobením.

O koláčích by se dala napsat kniha, existuje jich spousta druhů. Jsou koláče posvícenské, svatební, pro příležitost po žních i nedělní. Na Moravě se jim dodnes říká vdolky, které jsou plněné tvarohem a nahoře zdobené povidly a sypáním z drobenky. Na Valašsku se pekly koláče, když byly nějaké mimořádné události, jako například svatba, výroční svátky nebo posvícení. V Čechách se pekly koláče „německé“, které byly přes celý plech, ale také malé koláčky, které měly různé tvary.⁶²

⁵⁹ *Jizni-morava.cz* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: https://www.jizni-morava.cz/objekt/35275-hody?fbclid=IwAR08K-h6ZsYDpMz_OI2b_CbWsmQibDJ1jnX2JIHJyGuziB-bOuWZ2HKIKOO.

⁶⁰ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 30

⁶¹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 30.

⁶² TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 35.

V Provodově v minulosti bylo na podzim veselo při vaření kotlovic (povidel) a potom na Martinské hody.⁶³

Dnes jsou hody v Provodově spojené s voděním berana. V sobotu brzo ráno se sejdou hasiči, muzikanti a jiní dobrovolníci převlečení za masky. Přivede se beran a vyrazí se na průvod po vesnici. Zpívají se písničky a maškary zvou na hodovou zábavu. V každém domě jsou na tento den připraveni. Mají napečené koláče a nalévá se slivovice.⁶⁴

2. 3. 1 Hody nejčastěji připadaly na tyto svaté

Sv. Václav 28. září

Svatý Václav býval v lidovém pojetí brán jako patron babího léta, což je teplý a slunečný podzim, který je zkrášlen pestrou paletou barev listnatých stromů. V tomto období poletují vzduchem jemná pavučinová vlákna, jak se pavouci snaží najít ukrýt na zimu. V 19. století se proto mluvilo spíše o „pavoučím létě“, nebo o „přízi Panny Marie“, což souviselo s mariánskými svátky, které byly připomínány v září a začátkem října. Někdy se končícímu létu říkalo i „léto svatého Václava“.

Svatý Václav byl velkolepý svátek, který se slavil po celé zemi. Byl patronem a národním světcem, který byl oblíbený mezi prostým lidem a v těžkých chvílích posiloval jejich mysl. Stal se také jedním z hlavních symbolů naší státnosti.⁶⁵

Sv. Martin 11. listopadu

Podle známé pranostiky, přijížděl svatý Martin na bílém koni a dalo se očekávat na mnoha místech první sněžení. Na svatého Martina se odedávna připravovaly vykrmené husy na pečínku.⁶⁶

„Jiná pranostika však říká:

Na svatého Martina

nejlepší je husina;

pohled' na hrud' i na kosti,

poznáš, jaká zima se přihostí.

Je-li kobyłka martinské husy hnědá,

⁶³ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

⁶⁴ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

⁶⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 14-18.

⁶⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena, Praha: Albatros, 2004, s. 252.

*Bude málo sněhu a na holo mrznout;
je-li však bílá, bude hodně sněhu.*“⁶⁷

Otázkou je, zda je možné podle vykrmené, zaříznuté a oškubané husy odvodit jaké bude počasí. Meteorolog a publicista RNDr. Jan Munzar, CSc. se touto metodou zabývá ve své knize Medardova kápě. Při hostině dostal nejmladší pomocník hospodáře husí křídlo, aby při práci lítal. Starší pomocník si vzal stehno a sám hospodář si nechal sanici a kobytku, část hrudní (prsí) kosti, z které prorokovali počasí na zimu. Průpovědky o martinské huse však nejsou jednotné. Dále se říkalo, že když byla kobytky husy bílá, očekávalo se hodně sněhu. Pokud byla namodralá, znamenalo to mírnou zimu se sněhem. Modrá kobytky byla předzvěstí deštivé a blátivé zimy.

V okolí Třebíče lidé věřili, že pes nesmí dostat ani kousek kobytky, jinak by na jaře trhal housata. Blána z nohy svatomartinské husy se dávala do bot, aby chránila před omrzlinami.⁶⁸

Bohaté hodování vstoupilo do průpovědek mravokárců. Pojmeme „Martinek“ nebo „Martínek“ označovali člověka, který je prostopášník, hodovník, kusovník, zkrátka rozhazovačný hýřil. Prosazovali i pořekadlo, které popisuje, že kdo Martínka často světlí, o vše přijde a dostane se na mizinu.

Martinská koleda byla velmi oblíbená, choďovalo na ni spoustu lidí z obce, například nezbední žáci s kantory či učitelští pomocníci, městský kat s pacholky a další.

Svátek sv. Martina byl důležitý v hospodářství, protože se uzavíraly smlouvy s novou čeledí, nebo se rušily, či prodlužovaly smlouvy staré. V tuto chvíli se také vyplácela mzda. Také bylo zvykem si na tento svátek připít novým mladým vínem. Připili si při uzavření smlouvy pro další rok ale i s těmi, kteří odcházeli. Byla to tedy oslava nového příchodního, ale i loučení se s tím, kdo odcházel a také oslava úrody a mladého vína.⁶⁹

Sv. Kateřina 25. listopadu

Kateřina žila v 3. a 4. století v Egyptě, který byl součástí římské říše. Na rozdíl od císaře vyznávala křesťanství, které šířila, a podařilo se jí získat pro křesťanskou víru spoustu lidí. Byla krásná a moudrá. Avšak císaře nezískala a tak ji uvěznil. Všichni za to byli

⁶⁷ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 32.

⁶⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 32.

⁶⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena, Praha: Albatros, 2004, s. 253-254.

potrestání a Kateřina mučena. Kat pro ni vyrobil zvláštní mučicí nástroj v podobě kola s hroty, do kterého uhodil blesk a zničil ho. Kateřině nakonec byla useknuta hlava.

Později byla prohlášena za svatou mučednici a patří mezi oblíbené světce. Je patronkou učenců a studentů. Je ochránkyní mnoha univerzit, například Sorbonny v Paříži, Karlovy univerzity v Praze, a některých řemesel, knihtiskařů, přadlen a kolářů.

Na svátek Kateřiny bývávají poslední taneční zábavy před postní dobou adventu. Výjimečná byla zábava tím, že ji obvykle organizovaly ženy. Vše, co mělo kola, muselo v tento den stát a nesmělo se s nimi pracovat. Svátkem začínalo období přástek, kdy se zpracovával len. Přadleny se scházely v jedné chalupě a při svíčke si vyprávěly příběhy. Dále se vázali panáci z koudele.⁷⁰

2.4 Svátek Všech svatých a Památka zesnulých (Dušičky)

2.4.1 Svátek Všech svatých 1. listopadu

Slavnost všech svatých připomíná všechny svaté i ty, kteří nebyli oficiálně kanonizováni. Západní křesťanství slaví svátek Všech svatých 1. listopadu. Východní křesťané, kteří používají Juliánský kalendář, slaví svátek první neděli po letnicích.⁷¹

V tento čas se zdobí hroby věnci a svícemi, které symbolizují život.

Svátek vychází z historické události, kterou bylo zasvěcení římského Pantheonu roku 609 Panně Marii a všem svatým mučedníkům. Původně byl Pantheon pohanský chrám, ve kterém se vyznával a uctíval kult všech olympských bohů.

Ve stejný čas slavili i Keltové a Frankové podobný svátek, díky kterému si připomínali duše zemřelých. U Keltů byl tento svátek jedním ze čtyř nejdůležitějších. Říkali mu svátek Všech duchů, neboli Samhain či Samain, a slavili ho v předvečer svátku Všech svatých. Od této noci říkali, že nastalo období temnoty a zimy. Pro Kelty to znamenalo Nový rok, kdy přicházela temná polovina roku, opak se nazýval svátek Beltain a označoval příchod světlé části roku. Období začínalo 1. května.⁷²

⁷⁰ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 106.

⁷¹ *Svatky.centrum.cz* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <http://svatky.centrum.cz/svatky/vyznamne-dny/svatek-vsech-svatych-191/>.

⁷² TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 50-51.

Světlo je spojováno dle Starého zákona s životem. Izraelité považovali světlo za zdroj štěstí. Vždyť Bůh stvořil světlo, čímž jej oddělil od tmy. V pohanských chrámech hořela věčná světla, což bylo převzato i pro křesťanské kostely.⁷³

Keltové pořádali také hostiny, na které byli symbolicky zváni mrtví. Některé jídlo dávali stranou a dveře do domu nechávali otevřené, aby duše zesnulých mohla vejít. Jídlo se skládalo z toho, co měl zesnulý rád. V tento sváteční čas se hrály různé hry, které představovaly, co se za uplynulý rok přihodilo. Mělo to ukázat zesnulým, co se v zemi živých stalo nového a zajímavého.⁷⁴

2.4.2 Památka zesnulých (Dušičky) 2. listopadu

Následující den najdeme v kalendáři svátek, který je uveden jako „Vzpomínka na všechny věrné zemřelé“. Lidově se nazývá Dušičky. Lidé v tomto období chodí na hřbitovy, kde očistí, upraví a ozdobí hrob věnci, kyticemi apod. Zapálí svíčku a pomodlí se za spásu duší.

Místy se peklo pečivo, kterému se říkávalo dušičky. Peklo se z kynutého těsta a mělo tvar housek, či žemlí, nebo písmene S, nebo jejich tvar byly dvě kosti zkřížené křížem, těm se říkávalo kosti svatých. Pečivem hospodyně obdarovávaly ty, kteří byli chudí, nebo různé pocestné a žebráky u kostelů.

Duše zesnulých prý v předvečer Dušiček vystupují z očištěnce, aby si alespoň jeden den v celém roce odpočinuly od strádání a muk. Lidé dávali do lamp místo oleje máslo, aby si jím mohly duše ochladit opáleniny, způsobené v očištěnci.⁷⁵

V říjnu bývá v Provodově dušičková pouť se světelným průvodem na hřbitov k ukončení poutní sezony. Lidé si při mši a u hrobů vzpomenou na své zemřelé.⁷⁶

2.5 Adventní čas

V křesťanství je advent přípravným obdobím před příchodem Spasitele a vánočních svátků. Slovo advent je odvozeno z latinského *adventus* neboli příchod, v širším smyslu pak přiblížení se.

⁷³ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 52.

⁷⁴ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 53.

⁷⁵ BESTAJOVSKÝ, Martin. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: podzim*. Brno: Computer Press, 2004. Tradice, zvyky, obyčeje. S. 14-16.

⁷⁶ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

Pro spoustu lidí jsou Vánoce nejkrásnějšími svátky v roce. V tomto čase mnohem silněji vnímáme slovo domov, které je spojeno s láskou a rodinou. Adventní čas je vnímán jako období pokory, rozjímání, ale i bohoslužeb.

Vánoční svátky byly zavedené kolem 4. století a nahradily tak pohanské slavnosti zimního slunovratu.⁷⁷

„Tři dny před Vánocemi roku 1993 papež Jan Pavel II. uvedl, že oslava vánočních svátků není zakotvena v bibli a v souvislosti s datem 25. prosince prohlásil: Toho dne starověké pohanství slavilo svátek Nepřemožitelného Slunce, a ten den se také shodoval se zimním slunovratem. Křesťanům připadalo logické a přirozené nahradit pohanský svátek oslavou jediného a pravého slunce, Ježíše Krista.“⁷⁸

Adventní období trvá čtyři týdny a začíná nejbližší nedělí k 30. listopadu. Počátek adventu tudíž může připadnout na 27. 11. až 3. 12, přibližně toto období trvá 22 – 28 dní. Takto zavedený advent se ustálil v 11. století jako symbolické vyjádření doby, která uplynula od Kristova narození.

První adventní neděle je pro křesťany začátkem nového církevního roku. Křesťané hovoří o takzvaném dvojím příchodu Božího syna, podle jeho narození v Betlémě, a Vykupitele lidstva, jako příchod Krista Krále, soudce živých a mrtvých, v den Posledního soudu. Během adventu probíhala úvodní slova votivní (děkovné) ranní mše k Panně Marii, kterým se říkávalo roráty. Mše se sloužila ke slávě a chvále Bohorodičky denně nebo alespoň jako sobotní mše. Dnes se slouží především v první části adventu a to do 16. prosince. Protože se při mši čte z evangelia o andělu, který zvěstoval Panně Marii narození Ježíše, říká se jí také andělská. Svítalo pozdě a tak se na roráty choďovalo s lucernami. V tomto období se začínalo se dráním peří a přástkami. Obvykle se ženy scházely v jedné chalupě, aby ušetřily na topení a světle.⁷⁹

V adventním čase bylo možné uzavřít manželství jen velmi zřídka a jen s biskupovým povolením. Pravidlo platilo už zhruba od 6. století. Když už se svatba konala, byla nenápadná a neokázalá, říkalo se jí tichá svatba. Snoubenci byli oddáni časně z rána. Do kostela nebyl

⁷⁷ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 63-64.

⁷⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 64.

⁷⁹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 65-69.

povolen vstup žádným hostům, novomanželé museli v tichosti odejít a nesměli pořádat žádnou hostinu.⁸⁰

V kostelech se pravidelně každou neděli zapálí 1-4 svíce podle čtyř adventních neděl. Adventní věnec se poprvé objevil v Německu v první polovině 19. století. Dnes jsou velmi oblíbené, byl vyřezaný ze dřeva a pověsil ho Johann Heinrich Wichern na dveře sirotčince. Každý den na něj připevnil hořící svíci a pod věncem byla umístěna pokladnička na milodary.

Základem věnce byl kruhový tvar, který symbolizoval jednotu lidí a Boha. Jestliže byl vyroben z větviček jehličnanů, symbolizoval tím život věčný, který přislíbil Ježíš Kristus všem věřícím lidem. Hořící svíčky představovaly plamen Kristovy lásky, který ozařuje každého člověka. V období mezi dvěma světovými válkami se stal adventní věnec součástí českého předvánočního času. Svíčky na věnci by měly mít liturgickou barvu adventu, kterou je fialová. Avšak jedna svíčka by měla být růžová, jelikož třetí adventní neděle kněží nahrazují fialová kající mešní roucha za růžová mešní roucha, která symbolizují radost nad nadcházejícím svátkem narození Spasitele. Proto se také třetí neděle jmenuje Gaudete, což znamená „Radujte se!“⁸¹

Svíčky na věnci symbolizují čtyři adventní neděle, které se nazývají železná, bronzová, stříbrná a zlatá. Dětem měří blížící se Štědrý den adventní kalendář. Hravou formou jim tak přibližuje představu o čase. Všechny adventní kalendáře mají dvacet čtyři dílků. Od 1. prosince děti různým způsobem kalendář odkrývají, ujídají, odstříhávají, či obracejí.⁸²

Tradice adventního kalendáře vznikla roku 1908 v Mnichově. Na trh se v té době uvedl vystřihovací kalendář, který se jmenoval V zemi Ježíškově. Skládal se ze dvou listů, na jednom byly krátké verše a na druhém vánoční obrázky. Děti si každý den vystřihovaly obrázek a lepily ho k příslušnému verši. O Štědrém dnu si sestavily obraz pohádkové betlémské krajinky. Kalendář se však nestal hned oblíbeným až po doporučení církevních úřadů a ministerstva školství, které jej doporučilo jako skvělou učební pomůcku, se stal vyhledávaným.⁸³

O první adventní neděli evangelium hovoří o druhém příchodu Spasitele. Druhá adventní neděle je ve znamení pokání. Do 16. prosince probíhá období parusie neboli dny bdělosti a pokání. Od 17. prosince nastává čas rozjímání o událostech před Kristovým narozením a očekávání jeho příchodu v radosti. Tento čas trvá až do odpoledne Štědrého dne.

⁸⁰ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 67-68.

⁸¹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 80.

⁸² ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 97.

⁸³ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 81-82.

Poslední adventní neděle je věnována Zvěstování Panně Marii. Připomíná se andělovo poselství Josefovi a další události. Advent vrcholí vigilií a oslavou předvečera svátku Narození Páně. 24. prosinec je potom věnován Adamovi a Evě, prarodičům lidstva. Na Štědrý den odpoledne končí advent a potom začíná svatá doba vánoční.⁸⁴

V zimním období v Provodově lidé předli len a konopí. Skoro v každé chalupě vrčel kolovrátek. Lidé si při práci vyprávěli všemožné příběhy, zpívali si a žertovali. Podobně to vypadalo u draní peří, kdy hospodyně napekla buchty a husu. 6. prosince chodil po vesnici Mikuláš, vysoký muž přestrojený za biskupa. Doprovázel ho anděl, který nosil v košíku dárky pro hodné děti, a čerti, kteří měli v ruce metlu nebo řetěz na zlobivé děti. „Luca“ byla vysoká žena v bílém prádle, objevovala se večer před svátkem sv. Lucie 13. prosince. V ruce měla vařečky a klepala jimi špatné přadleny po prstech. Nikdy nemluvila.⁸⁵

V současnosti se o prvním adventním víkendu koná na návsi před školou vánoční jarmark. Prodávají se dětmi vyrobené vánoční ozdoby, přáníčka, svíčky a další výrobky. Různými výrobky přispívají i dospělí. Nabízejí perníky, látkové hračky, dřevěné výrobky i domácí sýry. Na Provodově žije velmi šikovná babička, která háčkuje a své výrobky také prodává. Vyrábí například andělíčky, čerty a různé milé doplňky. Jakmile se setmí, rozsvítí se vánoční stromek před školou. Děti z místní školy mají připravené vždy nějaké vystoupení. Začíná adventní čas, čas zklidnění, očekávání a příprav na Vánoce. Řada dětí se v kapli účastní každý týden tzv. rorátů.⁸⁶

2.5.1 Svatí v adventním čase

Sv. Barbora 4. prosince

V předvečer svátku sv. Barbory chodily po vesnicích zpravidla tři štíhlé ženštiny v bílých hávech. Jedna z nich měla v ruce košík s jablky, ořechy a cukrovím, kterým obdarovávala děti. Dívky na vdávání lámaly v sadech třešňové či višňové větvičky, které daly do vázy do teplejší místnosti. Mohou se používat i větvičky z jiných stromů a keřů, například ze šeríku, zlatého deště, trnky, mandloně atd. Pokud větvička do Štědrého dne rozkvetla, bylo jisté, že do konce následujícího roku se objeví ženich. V některých oblastech dívky natrhaly více větviček podle počtu chlapců, o které měly zájem. Větvičky si podle jmen chlapců pojmenovaly, která větvička rozkvetne první, tak ten, podle něhož byla větvička pojmenovaná, se stane jejím vyvoleným. Ten, kdo o žádné vdávání nestál, mohl větvičku použít pro jiné

⁸⁴ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 80-81.

⁸⁵ MÜLLER, P. František, c. d., s. 70.

⁸⁶ Rozhorov s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

věštecké účely. Kolikátý den po svátku větvička rozkvetne, takový měsíc bude jeho nejšťastnějším.⁸⁷

Sv. Barbora je patronkou nejrůznějších povolání, například horníků, sedláků, architektů, tesařů, zedníků atd. Dále je ochránkyní před náhlou smrtí bez zaopatření svátostí. Je připravena podat pomocnou ruku při horečce, moru, při bouři a také ochránit před bleskem a ohněm. Věřící se k ní obracejí pro podporu, přímluvu, pomoc a ochranu.⁸⁸

Sv. Mikuláš 6. prosince

Po vesnicích a ulicích měst chodíval v předvečer svátku svatého Mikuláše přívětivý světec, který byl převlečený za biskupa. Měl bílé vousy, vysokou čepici a pozlacenou berlu. Doprovázel ho vždy anděl, který nesl koš plný dobrot a dárků, a čert, který měl v ruce metlu, řetěz a pytel. O mikulášské tradici bylo napsáno mnoho studií a zachovalo se mnoho vzpomínek. Někde se Mikuláš nezjevoval. Nechával však dětem dárky za oknem v punčoše nebo před dveřmi ve vysokých botách. Oblíbenými pamlsky byly Mikulášské hubinky a Mikulášské stromečky.

Traduje se, že sv. Mikuláš je laskavý, dobrotivý, chápající, štědrý, rozdává radost, štěstí a bohatství. Je patronem šťastných manželství i vdavek chtivých dívek. Dále je patronem obchodníků, ochráncem žáků a je vybraný i jako patron mořeplavců.⁸⁹

Na Budějovicku chodívala s Mikulášem baba s dítětem, která nesla v jedné ruce koště a ve druhé košík, ve kterém měla otruby pro kozu. Dítě byla loutka potvorného zjevení, kterou nesli pastýři. Dále s nimi chodívala napodobenina kozy, kterou představoval dovádívý mladík či dívka. Jinde chodívaly velké maškarní průvody.⁹⁰

Sv. Lucie 13. prosince

V předvečer svátku sv. Lucie zavítala mezi obyčejné lidi tzv. Lucie, Luca či Lucka. Byla to osoba, která se pohybovala tiše a peroutkou vymetala v domech každičkový kout. Byla oblečena do bílého obleku, na hlavě měla čepce a tvář měla zahalenou buď maskou s klapajícím velikým zobákem, nebo měla zamoučený obličej. Chovala se tajemně. Podle dávných pověr měla Lucie ochránit každého před zlými intrikami a kouzly čarodějnic, které

⁸⁷ BESTAJOVSKÝ, Martin: *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: zima*. Brno: Computer Press, 2004. Tradice, zvyky, obyčeje. S. 8-9.

⁸⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 85.

⁸⁹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 93-97.

⁹⁰ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 98.

se scházely a spřádaly zlo proti lidem. Sv. Lucie je patronkou švadlen, krejčích, kočích a dalších. Je ochránkyní zraku a pomocnicí proti očním nemocem.⁹¹

2.6 Vánoce

Původ označení Štědrého večera se vysvětluje tím že, když se narodil Ježíš Kristus, dostalo se světu štědrosti. Projevy štědrosti můžeme spatřit i u většiny lidí v tomto svátku. Štědrý den býval svátkem pokory, úcty a skromnosti. Postupem času však vplynulo uvolnění do svátečního večera. První štědrovečerní dárky se dle zpráv objevovaly od 16. století, do té doby se dárky posílaly až k Novému roku. Hospodář poskytoval každému přichozímu občerstvení. Na stolech ležely vánočky, vánoční chleba a ovoce, které si mohl domácí, ale i host nabídnout.⁹²

Záznam o prvním vánočním stromku je dochovaný v brémské kronice z roku 1570. Jedle byla ozdobená sladkostmi, papírovými květinami a datlemi. Nacházela se v cechovní budově a chodily k ní děti řemeslnických mistrů. Nový zvyk se však šířil pomalu. Vánoční stromky se začaly objevovat u německých protestantů koncem 17. století, až později se začaly šířit napříč celou Evropou. V 18. století se začaly ozdobené stromky objevovat i v kostelech, nejdřív jen v evangelických. Katoličtí kněží tvrdili, že stromky odvádějí pozornost od pokorných modliteb.

V Česku bývalo zvykem dávat jehličnaté větvičky do vázy a ozdobit je. Ze začátku se větve zdobily pentlemi a papírovými růžemi. Zvyk se dochoval dodnes, na větvičky věšíme průmyslové ozdoby nebo lidové ozdůbky ze slámy či perníčky. Větvičkám se říkávalo štěstí, šcedrák či polaznička. Někde roznášeli větvičky koledníci o Štědrém večeru, na Štěpána, nebo třeba na Nový rok. Někde se dávaly na plot, jinde se jim dávala čarovná moc, nebo sloužily k potrestání zlobivých dětí. Větvičky také hospodář používal ke šlehání zvířat při první pastvě, aby byla zdravá. Jehličnaté větvičky však nejsou náznakem vánočních stromků, které k nám přišly z ciziny. První vánoční stromek, který se objevil v Česku, byl stromeček herce žijícího v Praze v roce 1812, který pozval k sobě pár přátel na vánoční překvapení, kterým byl zmiňovaný stromek. Nový zvyk přivezl herec ze svého rodného Bavorska. V tu chvíli to byla prostá jedlička postavená na stole. První vánoční stromek s rozsvícenými svíčkami se u nás objevil v roce 1860 v domě univerzitních profesorů v Praze. Pražské noviny

⁹¹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 119-120.

⁹² TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě zří – prosinec*, c. d., s. 130-131.

nazývaly vánoční stromek tzv. Kristovým strůmkem. Ve městech se zvyk rozšířil i díky knize Štědrý večer od německého spisovatele, na venkově si však uchovávali své staré tradice a zvyklosti. Ze severských zemí přenesl spisovatel a novinář Rudolf Těsnohlídek novou tradici stavění vánočních stromků na náměstích, které byly ozdobené a rozsvícené barevnými žárovkami.⁹³

Dárky za našich předků nosil většinou sv. Mikuláš už v předvánočním čase. Na Štědrý den nosíval dárky tzv. Štědroň, který se podobal sv. Mikuláši. Nešlo však jako dnes o honosné dárky, děti se radovaly z různě nazdobeného nebo upraveného ovoce. Oblíbené byly drobné hračky z ořechových skořápek, které se vyráběly po štědrovečerní večeři. Na Moravě a ve Slezsku vítali chlapci Ježíška práskáním bičů a karabáčů, čímž chtěli popohnat nebeské spřežení.⁹⁴

Podarovávání dětí bylo vnímáno jako symbol boží štědrosti a spasení, které pro celé lidstvo vykoupil svou krví, se začalo nejvíce šířit začátkem 20. století. Dárky v tomto období byly většinou praktické, například oblečení nebo pomůcky do školy, později však začaly převažovat hračky.⁹⁵

Večer před Štědrým dnem bylo zvykem péct vánočky a různé koláče a buchty. Mládenci zpravidla připravili a přistavili starostovi obce k venkovní peci tzv. brusaře. Byla to podivná figurína, kterou si chlapci chystali už dlouho předem. Na dřevěnou kostru navlékli mužské oblečení, které vycpali slámou. Na hlavu figuríně posadili čepici, na pravé rameno připevnili pekařskou lopatu, do ruky figuríně dali pometlo a do druhé ruky list papíru. Celou postavu nakonec poprášili moukou. Až starosta v peci zatopil, bylo potřeba čekat na nestřeženou chvíli a figurínu postavit vedle pece. Figurínu nemohl člověk jen tak vzít a odnést. Postižený hospodář musel vzít list papíru a nahlas ho přečíst. Bylo v něm boží požehnání, které by se jinak změnilo v kletbu. Čtení bylo hodně dlouhé a to z toho důvodu, aby pec stihla částečně vychladnout. Díky tomu musel hospodář přiložit, ale buchty už měl nakynuté a než se pec znovu vytopila, buchty překynuly a staly se z nich tzv. brousky, odtud název pro figurínu. Staly se tak nevábné a nedobré. Všichni si proto dobře hlídali pec, aby se jim něco podobného nestalo. Nakonec pece vymizely a s nimi se vytratil i tento zvyk.⁹⁶

Čarovný večer měl svá tajemná kouzla. Mnoho zajímavého se dalo vyčíst - například z pohybu lidí, zvířat, stromů a předmětů. Také se věštilo z kouře otevřeného ohniště v černé kuchyni nebo z komína. Nejzvědavější byly svobodné dívky, spousta věšteb se týkala

⁹³ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 131-136.

⁹⁴ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 139-140.

⁹⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 144.

⁹⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., s. 338.

svateb. Například když kolem stavení na Štědrý den prošel kolem vrat jako první muž a dívka seděla na zápraží a jedla jablko, znamenalo to, že se jistojistě do roka vdá.

K věštění se s oblibou využívala i zvířata, třeba psi, kočky, houseři nebo holubi. Dívka pustila za vrata psa, kterým směrem se rozběhl, odtud měl přijít očekávaný ženich. Další věštbou bylo, že se rozkrojil koláč podle počtu nezadaných dívek a chlapců v chalupě. Pak už se zavolalo zvíře, nejčastěji pes, jelikož byl nejspolehlivější a nabídl se mu koláč. Každý ze svobodných měl jeden dílek. Štěstí měl ten, čí kousek si zvíře vybralo. Na Slovácku se tradovalo, že zvířata umí o Štědrém dnu mluvit lidskou řečí. Hospodář se tak leckdy mohl dozvědět i něco nelichotivého o své osobě.⁹⁷

Další pověrou bylo, že se nesmělo o Štědrém dnu zametat, abychom z domu nevymetli duše předků. Nesměly se dále bílit stěny a místnosti, mlít obilí, šít šaty, vynášet popel a ani prudce vstávat od stolu. Také nesměl být přílišný smích a hovor. Nesmělo se nic půjčovat, kupovat ani prodávat. Nedoporučovalo se ani kýchání, protože by se jím mohla přivolat smrt. Po každém kýchnutí muselo následovat „pozdrav pánbůh“. Jde o zažehnavací či zavírací kletbu, která měla od člověka odehnat hrozící zlo.

I při samotném hodování, před i po něm, platila spousta dalších zvyků. Nakonec se rodina zvedla a šla k nejbližší řece, potoku, či rybníku, kde se okoupali ve studené vodě, aby byli následující rok všichni zdraví.⁹⁸

O Štědrém večeru pak každá rodina čeká, poté co se celý den postila, aby viděla zlaté prasátko, až se rozzáří první večerní hvězda. Než prostřela hospodyně stůl, vymetla dům březovým koštětem, aby se hospodářství nedoržely myši. U stolu musel sedět vždy sudý počet lidí, protože to přinášelo štěstí. Stůl se přikryl ubrusem a pod stůl se dalo seno, které připomínalo Ježíškovo narození v betlémském chlévě. Tento zvyk přinášel štěstí a zajišťoval velkou úrodu pro příští rok. Nohy stolu se připínaly řetězem, aby rodina držela při sobě, nebo se omotávaly provazem, aby do domu nepřišli zloději. Slavnostní ubrus zůstal na stole až do Štěpána. Na stůl se musela všechna jídla nanosit naráz, protože od stolu během večeře nesměl nikdo vstávat, jinak by jim slepice dobře neseseděly. Jedno místo u stolu se musí prostřít navíc, kdyby náhodou přišel nečekaný host.⁹⁹

Pokrmů musí být devět, jelikož toto číslo je pokládáno za magické a přivolává zázraky. V každém kraji se jedlo něco jiného, ale základní stavba byla skoro shodná, a jídla

⁹⁷ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 146.

⁹⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 147.

⁹⁹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 165-167.

měla svou symboliku. Červená jablka znamenala krev a tedy život, med symbolizoval zdraví, hrách a čočka přinášely nabývání hodnot.

Začínalo se kouskem chleba s medem, někdy se na něj dal i stroužek česneku, nebo povařené šípky či bylinky. Někde se chleba nahrazoval oplatkou. Aby se stolovníci ve zdraví sešli. Před hlavním jídlem se někde jedlo pár soust vánočky, rozlousknul se ořech a ochutnalo jablko. Další chod byla polévka. Oblíbené byly polévky kroupová, bramborová, jahelná, zeleninová a hrachová. Rybí polévka a ryby celkově byly výhradou jen v oblastech rybníků. Zlatým hřebem hostiny byl kuba, jídlo z krup a hub. Tyto suroviny předpovídaly, že kdo se jich dosytnosti nají, bude příští rok čiperný a zdravý.¹⁰⁰

Staročeský rybí štědrovečerní jídelníček se nevztahoval jen na kapra. Ve Vltavě a Labi byla dříve velká hojnost lososů. V oblasti Šumavy byl oblíbený candát a šlechticové upřednostňovali vařené raky. Kde ryby neměli, nosily hospodyně na stůl zajíce.

Oblíbená také byla kaše z jáhel. Na vesnicích se často jedlo syrové kysané zelí. Součástí hostiny bývaly vařené nudle sypané perníkem nebo tvarohem.¹⁰¹

Mnoho lidí je dnes zvyklá zpívat si na Vánoce koledy. Slovo koleda označuje lidovou píseň, která se zaměřuje k obřadům zimního slunovrat. Vlivem křesťanství je orientovaná k oslavě narození Ježíše Krista. Jejím základním motivem je radostná zpráva, buzení pastýřů, pouť tří králů a prosba koledníků o malý dárek. Také do ní patří přání hospodáři dobré úrody. Koleda je také lidovým označením pro čas od Štědrého dne do Tří králů a také pro den po Velikonocích.¹⁰²

Na Štědrý den byl v Provodově přísný půst. Dětem, které se postily, se slíbilo, že před večerem uvidí zlaté prasátko. Ty, kteří půst nedodrží, postrašili „šperechtou“, bytostí, která jim rozpáře žaludek a vyšťourá jídlo. Jedlo se až večer a to hřibovice, kyselice a sušené ovoce. Vánoční stromek zdobily nejstarší děti. Celý Štědrý den byl plný pověr. Jakmile vysvitla první hvězda na obloze, začali venku chlapi střílet. Ten, kdo měl nejsilnější rány, byl nejvíc chválený. O půlnoci chodili lidé po vesnici a zpívali koledy. Na Boží hod chodili lidé do kostela, kde zpívali zpěváci valašskou mši. V tento den se nesměl nikdo nikde toulat. Na Štěpána bylo na celé vesnici i v hospodách veselo a plno lidí. Po vesnici chodili koledníci a zpívali dodnes známou štěpánskou koledu. Podle tradice umývaly holky ráno na Štěpána kluky a na Nový rok jim to chlapi opláceli.¹⁰³

¹⁰⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., s. 332-333.

¹⁰¹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 171-172.

¹⁰² TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 261.

¹⁰³ MÜLLER, P. František, c. d., s. 71.

Dnes má každý o Vánocích své zvyky a tradice, avšak na půlnoční mši o Štědrém večeru se sejde téměř celá ves. Lidé si sdělí své zážitky ze svátečního dne, děti se pochlubí, co jim pěkného nadělil Ježíšek a všichni si popřejí pěkné a poklidné svátky.¹⁰⁴

2.6.1 Nejznámější pověry, tradice a zvyky

Ze štědrovečerního kapra si měl každý dát do peněženky dvě nebo tři šupiny, aby měl v nadcházejícím roku vždy dostatek peněz.

Když si člověk namaže skráně medem, budou ho mít po celý rok všichni rádi.

Podle cibule se dalo zjistit, jaké bude v každém měsíci počasí. Cibule se rozkrájela na 12 dílků a dala se na suché místo, které dílky seschly, v tom měsíci mělo být sucho. Které naopak zůstaly vlhké, mělo to znamenat, že v tom měsíci bude dostatek vláhy. Podobně se dalo počasí zjistit podle toho, že se na kousky cibule nasypala sůl. Kde sůl zůstala, byla předpověď pro suchý měsíc, kde sůl zvlhla, bylo znamením, že bude průměrně srážek. A nakonec, kde se sůl úplně rozpustila, mělo celý měsíc pršet.

Klasickým kouzlem je házení pantoflem nebo střevícem. Hází jím svobodná dívka. O štědrovečerní večeři se dívka otočí zády ke dveřím v místnosti a hodí za sebe střevíc. Pokud střevíc spadne špičkou ke dveřím, znamená to, že se dívka do roka vdá a odejde z domu. Jestliže střevíc spadne podpatkem ke dveřím, alespoň rok si bude muset ještě počkat.

Tradičním zvykem dodnes jsou ořechové skořápky se zapálenými svíčkami, které se položí na hladinu vody do hrnce, kýble nebo podobné nádoby. Ořechové skořápky by se měly položit na hladinu. Měli bychom vyčkat, jak se skořápky budou chovat. Pokud jsou u sebe, znamená to, že i rodina bude celý rok spolu. Když se nějaká skořápka vzdálí, znamená to, že dotyčný, kterému loďka patří, se vydá do světa. Když se lodička převrhne, nebo svíčka zhasne, znamená to smrt. Věštění se dá dělat i jen ve dvou, například pro milenecký pár, který díky lodičkám může zjistit, jak je jejich láska velká, zda jim vydrží a jestli budou v manželství držet při sobě, nebo bude někdo vůdcem ve vztahu.

Zvykem bylo dávat do vánočky jeden hrášek. Vánočka se musela jíst až na Nový rok. Kdo v ní hrášek našel, toho se štěstí celý rok drželo.

Starým zvykem je lití olova, které vytváří nejrůznější tvary. Celé kouzlo je náročnější, je potřeba mít to správné vybavení. Olovo se musí roztavit a poté opatrně nalít do vody, aby se nikdo nepopálil. Po několika minutách olovo ve vodě ztuhne. Nejlépe lžící nebo naběračkou olovo z vody vyndáme. Potom celá rodina zkoumá, čemu je tvar podobný.

¹⁰⁴ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

Důležité je dát si pozor, aby se ani kousek olova neodlomil. Například květiny znamenají pohodu a štěstí, tvar srdce je nejideálnější, značí lásku a přátelství. Uzavřený kruh slibuje úspěch atd. Ke správnému výkladu se mohou použít speciální soubory symbolů nebo snáře.¹⁰⁵

Hlava rodiny zavěšuje jmelí 24. prosince nad štědrovečerní stůl. Když se zapalují svíčky na stromečku, měl by se každý podívat do první zapálené svíčky a říct své přání, které se mu zaručeně vyplní. Touto svíčkou se pak podpálí staré jmelí z minulého roku v krbu, nebo kamnech. Podle zvyku z Anglie může muž políbit beztrestně pod jmelím jakoukoliv ženu či dívku.¹⁰⁶

V posledních letech se velmi oblíbenou květinou, která zdobí stůl v období Vánoc, stala vánoční hvězda. Nejčastěji můžeme vidět s červenými listy, ale také růžovými, šarlatovými, žlutavými a dvoubarevné. Původem je z Mexika a Střední Ameriky, kde je hojně rozšířená. U nás se pěstuje jen na jednu sezónu.¹⁰⁷

2.6.2 Symboly Vánoc

Jedním ze symbolů je děťátko. Narození nového člena rodiny znamená zrod něčeho nového, co má před sebou budoucnost. Vkládáme do něho sny a naděje. V případě Vánoc je to narození Ježíše, Mesiáše, Spasitele, Vykupitele, který byl očekáván celým světem a vkládala se do něj naděje a očekávání v lepší svět.

Dalším symbolem je Betlém, ve kterém se Ježíš narodil. Měl stanout v čele nového harmonického království, jehož základem měla být láska, pravda a spravedlnost. Stavění betlémů je starší tradice než zdobení stromků. Staví se dokonce i živé betlémy, ve kterých jsou místo figurek živí lidé a zvířata. Nejdůležitější byly vždy jesličky s Jezulátkem, Panna Maria, Josef, osel a vůl. Byli obklopeni pastýři, ovečkami, třemi králi a jinými postavami. František z Assisi, který žil ve 13. století, je zakladatelem betlémů. Jsou součástí vánočních výzdob.

Není jasné, proč je jehličnatý strom symbolem Vánoc. Možná proto, že spojuje všechny tři části světa. Kořeny zasahuje do země, kmenem do pozemského a korunou je spojen s oblohou. Také by to mohlo znamenat duchovní propojení mezi Peklem, Očistcem a Nebesy. Jehličnaté stromy jsou vždy zelené, což je symbolem věčného života. Stromky se dříve zdobily jen přírodninami. Dnes zdobíme stromek baňkami a jen pro Českou republiku čokoládovými figurkami, jinde v Evropě se kolekce nezavěšuje. Po první světové válce se

¹⁰⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 149-155.

¹⁰⁶ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 157.

¹⁰⁷ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 163.

začaly stavět a rozsvěcovat stromky na veřejných prostranstvích. U nás poprvé v Brně v roce 1924.

Ke Štědrému dni patří i snítky jmelí. Vánoce už doprovází velmi dlouho a bylo součástí pohanských obřadů. Podle legendy bylo jmelí dříve stromem a Josef z něj vyřezal kolébku pro Ježíška. Strom porazili Římané a vytesali z něj kříž, na kterém Ježíš trpěl a skonal. Jmelí hanbu nezvládlo unést a tak uschlo do malých keříčků. Způsob obživy jmelí, které přijímá živiny z jiných stromů, je symbolem obřadu přijímání Kristova těla a krve. Jmelí má kouzelnou moc a zavěšené přináší do domu štěstí a lásku. Zároveň chrání před zlými duchy a čarodějnicemi. Moc je větší ve chvíli, kdy je rostlinka darovaná. Líbání pod jmelím pochází od Keltů, kteří věřili, že si tím zajistí plodnost.

Nejdůležitější součástí štedrovečerní večeře je ryba. Avšak například v Sýrii se považuje jedení ryb za velký hřích. Ryba patří k symbolům Vánoc proto, že se Ježíš narodil na rozhraní dvou věků, Ryb a Skopce. Byl i zobrazován jako beránek nebo ryba.¹⁰⁸

První zmínky o zvonech jsou z 6. století. Svolávají věřící k modlitbě a rozjímání. Jejich hlas je prostředníkem mezi Bohem a lidmi. Zvony také umožňovaly lidem orientaci v čase před vznikem hodin. Hlavní částí zvonu je tzv. srdce, které zvon rozezná. Existuje spousta legend a pověstí o zvonech. Jednou z nich je pověst o propadlých kostelích a kaplích. Jejich zvony se rozední jen jednu noc v roce na Štědrý den. Otevřou se hroby a mrtví se na jednu hodinu probouzejí. Také se v tuto noc rozestupují hory a ten, kdo je spravedlivý, nalezne na bílém sněhu modrou květinu. Poté může vstoupit do podsvětí a odnést si poklady, které unese. Pokud ho však zaslepí hamižnost, je potrestán. Zestárne a zešediví při návratu na zem, protože v podzemní říši plyne čas rychleji. Jeho současníci už dávno nežijí, potomci na něj zapomněli, a tak jeho jediným vysvobozením je kostel, kde se při ranní mši promění v prach. Zvonečky bývávají ozdobou stromečků a mají nám připomenout, že cennější než bohatství je láska a soucit, který můžeme cítit v našich srdcích.

Vánoce jsou časem hlavně rodiny, ale i návštěv. Hostů si naši předci velmi cenili, zejména prvního, který přišel v době Vánoc do domu. Věřili, že tento člověk ovlivní jejich rodinu a jejich hospodářství. Setkání s dítětem nebo mladým člověkem znamenalo vždy štěstí. Důležitým byl host hlavně v rodině, kde byl sudý počet členů. Věřilo se, že k večeři by měl usadat lichý počet. Když tak nebylo, zval se do domu cizí člověk, aby zajistil rodině štěstí.

Zvířaty, která patří k symbolům Vánoc, jsou osel a vůl, protože se jako první starali a zahřívají svým dechem malého narozeného Ježíška. Osel byl rozporuplným zvířetem.

¹⁰⁸ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 125-128.

Na jednu stranu sloužil jako dopravní prostředek a lidé se bez něj neobešli a zároveň jím pohrdali. Symbolicky je zřejmě řečeno, že i ten nejposlednější může být vyvolený. Vůl byl odpradáвна pokrmem bohů, obětním zvířetem, měl proto čest být prvním v přítomnosti Spasitele. Dále patří k Vánocům stáda oveček a beránků nejspíš proto, že v okolí Betléma byla spousta pastvin. Smysluplná je i křesťanská symbolika, ve které je Ježíš pastýřem svých oveček, věřících křesťanů.

Dávání dáreků má svůj prapůvod již v narození Ježíška. Všechny lid chtěl pomoci svaté rodině a obdarovat ji. Nadělování dáreků bývá i dnes zlatým hřebem Štědrého večera u většiny rodin především, když v ní jsou malé děti. Lidé by ale neměli zapomínat na hlavní smysl Vánoc, které jsou o projevech lásky, přízně, úcty a snaha připravit blízkým pěkné překvapení.¹⁰⁹

Čas vánoční má své přesně určené dny. V západní liturgii začíná prvními nešporami 25. prosince, kdy se připomíná svátek Narození Páně neboli Boží hod a trvá do svátku Křtu Páně, připomínaného neděli po 6. lednu.

Významnými dny v čase vánočních svátků jsou:

25. prosinec – Boží hod vánoční – Svátek Narození Páně

26. prosinec – Svátek sv. Štěpána

27. prosinec – Den sv. Jana Evangelisty

28. prosinec – Svátek Mlád'átek

31. prosinec – Svátek či Den sv. Silvestra

1. leden – Den Obřezání Páně a Slavnost Matky Boží, Panny Marie

6. leden – Svátek Zjevení Páně a Den Tří králů

2. únor – Hromnice Svátek Uvedení Páně do chrámu¹¹⁰

2.7 Nový rok

Za začátek roku se dnes považuje 1. leden, spousta lidí si v tuto chvíli dává nejrůznější předsevzetí.

V Domažlicích se slavil příchod Nového roku dojemným zpěvem ponůcky na náměstí. Ponůcka vychází ze strážnice na svou obchůzku a obstarávají ji statní muži. Ponůcka bývá zesilována v zimě polními hlídači, kteří jsou oblečeni do stejných velkých plášt'ů s červeným

¹⁰⁹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 128-129.

¹¹⁰ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě září – prosinec*, c. d., s. 269-270.

lemováním. Obuti jsou do těžkých bot, na hlavě mají „kaškety“, v ruce halapartnu a na knoflíku jim visí píšťala na poplach. Takto vystrojeni vycházejí na náměstí a čekají, až hodiny odbijí. Potom se rozestoupí na různé strany města a jeden po druhém zpívají. Ponůčka se zpívá čtyřikrát. Takto to bývávalo na konci 19. a počátku 20. století. Podobné zvyky se dodržovaly i v jiných městech.

Dnes se Nový rok vítá rachejtlemi. Všude je spousta rámusu a vybuchujících světélek. Všichni si telefonují a přejí vše nejlepší do nového roku. Dříve si lidé posílali i drobné dárky, kterým se říkávalo „koleda nového léta“. Existovala i skutečná novoroční koleda.¹¹¹

Tradovalo se, že co bude člověk dělat na Nový rok, bude dělat po zbytek roku. Jak na Nový rok, tak po celý rok, se říkává i dodnes. Lidé se snažili na sebe být hodní a slušní. Vyhýbali se hádkám a jiným nepříjemnostem. Také se věřilo, že když lidé budou mít v kapse nebo v peněžence peníze, budou se jich celý rok držet. Nic se nesmělo ze stavení odnášet, jelikož by taková věc určitě v chalupě chyběla v následujícím roce. Jestliže do stavení v tento den vešlo dítě, dívka nebo mládenec, znamenalo to, že se v hospodářství bude držet štěstí. Když to byla stará žena, znamenalo to smůlu a neštěstí.¹¹²

Silvestr a příchod Nového roku se v Provodově slavil a slaví obdobně, jak již bylo popsáno.

2.8 Svátek zjevení Páně a Den tří králů 6. leden

Svátek zjevení Páně dostal své označení dle liturgie, už ve 4. století. Tříkrálová tradice je mnohem mladší. V tomto období začíná masopust, tudíž až do začátku velikonočního půstu nastává doba tancování, zábav, plesů a dalších radovánek.

O tomto svátku žehná kněz tříkrálovou vodu, kadidlo a křídlo. Věřící si do kostela přinášejí různé předměty, křížky, zlaté přívěsky, prstýnky a madonky. Požehnání je však především pro lidi ne pro věci. Žehnací modlitba obsahuje prosbu, aby víra, láska a naděje byly stejně ryzí jako zlato, které si nechávají posvětit.

Tříkrálová voda byla brána za čarovný prostředek, proto ji lidé tajně odnášeli z kostela a kropili si jí svá stavení, aby je ochránila před ohněm. Kropily se jí i stromy, aby byla úroda, včelstva pro dostatek medu. Tradovalo se, že kdo o svátku vypije tříkrálovou vodu

¹¹¹ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004, s. 7-9.

¹¹² KUKAL, Petr, VINDUŠKA, Jan, c. d., s. 10-11.

před spaním, bude mít pevné zdraví. Lidé si také tříkrálovou vodu uchovávali v lahvičce a kropili jí třeba snoubence na svatbě nebo někoho, kdo odjížděl na dalekou cestu.

Také tříkrálové křídě se přikládala velká moc. Šestinedělky ji nosily ve váčku zavěšeném na krku, aby je uchránila před uřknutím. Malým nemluvnatům se křída dávala do kolébky, aby se do domu nemohly příkrást divoženky a dítě jim vyměnit. Rozemleta křída se pak používala jako lék pro lidi i dobytek.¹¹³

Lidové tradice hovoří o třech králich, ale v biblických textech není nikde uvedeno, kolik jich bylo, jak byli staří, ani jak se jmenovali. Počet tří se ustálil asi podle darů, které do Betléma donesli. Byly to zlato, kadidlo a myrha. Později jim lidé i některé církevní autority dali vznešená jména Kašpar, Melichar a Baltazar. Dnes se iniciály jmen objevují psané koledníky posvěcenou křídou na dveřích, K + M + B + (nebo C + M + B +) a za ně se píše aktuální rok. Podle jiného výkladu by se mohlo jednat o zkratku požehnání a prosby „Christus Mansionem Benedicat“ neboli „Kristus ať požehná (tento) příbytek“.¹¹⁴

Po vesnicích už odpradáвна chodívali koledníci s panem učitelem, kostelníkem a dříve i s farářem a odříkávali modlitby a zpívali. Bylo zvykem panu učiteli dávat na přilepšenou groš a pekáč buchet. Někde si připravovali i masky. Na hlavu si vyrobili papírovou čepici, vousy z koudelky si dali na bradu, později z bílé vaty. Oblékli si dlouhou bílou košili, kterou přepásali červeným šátkem, stuhou nebo provazem. Jeden z králů si začernil tvář sazemi. Po vesnicích i městech nechodila většinou jen jedna skupinka, ale víc, proto se stávalo, že se chlapci mezi sebou sem tam poprali.¹¹⁵

6. ledna na Tři krále obcházel obydlí v Provodově chlapci, kteří se převlékli za krále a zpívali dodnes známou tříkrálovou koledu.¹¹⁶

V současnosti chodí v lednu tři králové po vesnici a vybírají na tříkrálovou sbírku. Děti jsou rozděleny do skupinek, obcházejí domy, zpívají koledu My tři králové a vybírají příspěvky pro charitativní účely.¹¹⁷

2.9 Masopust

Období masopustu začínalo už první neděli po Třech králich a končovalo před čtyřicetidenním půstem. Na začátku se dívky a chlapci scházeli na přástkách. Společně

¹¹³ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 16-18.

¹¹⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., s. 32-34.

¹¹⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 19-20.

¹¹⁶ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

¹¹⁷ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

zpívali veselé světské písně, tancovali a veselili se. V tomto čase se konaly svatby, které v bohatých statcích trvaly i několik dní. Podle pověry manželství, která byla v tomto období uzavřená, bývala šťastná a trvalá. Bylo hodně času a nespěchalo se na pole. Byl to čas zabijaček a tak byly spíše plné masa a různých dobrot. První neděli se říkalo „telecí“. Na zabijačkách se vařilo a udilo, výslužku si navzájem posílali příbuzní, sousedé a kmotří. Někde měla zabijačka svá pravidla a zvyky. Začínávalo se žertovným obřadem, na kterém hospodář soudil prase za provinění a přečetl mu rozsudek. Klasicky se vařivala polévka s kroupami a krví, které se dodnes říká „prdeláčka“. K jelitům a jitrnicím se podávaly brambory se syrovým kysaným zelím, nesměl také chybět ovar s jablkovým křenem a chlebem. Dnes je oblíbený zabijačkový guláš, dříve se jedl vyřezaný bůček dušený na cibuli s paprikou a zahušťoval se kysanou smetanou. Oblíbené byly také škvarky a výpečky. Dělal se tlačanky a pekl se tmavý a světlý prejt. Udilo se maso, slanina a klobásy.¹¹⁸

První písemné zmínky o masopustních průvodech pocházejí nejspíš ze 13. století. Po vesnicích chodily průvody maškar. Mládenci chodívali převlečení za koně nebo za medvěda, kterého vedl medvěďák. Oblíbenou a rozšířenou maskou byl žid, který někdy chodil v doprovodu židovky, kteří nad výslužkou a dary nespokojeně lamentovali. Na zádech měl žid pytel se starým oblečením, které vše nabízel na prodej. V průvodu se také objevovala cikánka, která nabízela věštění z ruky a vykládání karet. Dále v průvodu nechyběla baletka a jiné tanečnice. Ženy se nejčastěji oblékaly za muže a rozjařeně vtipkovaly. V zástupu nesměli chybět čerti, kominíci, typickou maskou byla bába, která nesla v nůši dědu, nebo dítě. Někdy se objevovaly masky ze skutečného života, například řezník, hraběnka atd.¹¹⁹

Masopustní zábava byla různá, někde se pochovávala dřevěná basa (hlavně na Moravě) a také se dělaly někdy kruté zvyky, kterými bylo stínání kohouta či berana, což však bylo úředně roku 1850 zakázáno. Při pochovávání basy se pronášely různé verše ze života obce. Mluvílo se třeba o chlapci a dívce, kteří spolu měli známost, posmívalo se staromládenectví a staropanenství a povídalo se o manželských sporech.¹²⁰

Jelikož Velikonoce nejsou ve stejném datu, mění se i datum masopustní neděle, které připadá období od 1. února do 7. března.

Tři poslední dny masopustu jsou nejočekávanější a příprava na ně začíná už ve čtvrtek, kterému se říká „tučný“ nebo také „tučňák“. Tento den se měl každý pořádně najíst a napít, což mu zaručovalo, že po celý rok bude při síle.

¹¹⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 27-29.

¹¹⁹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 29-31.

¹²⁰ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 32.

O taneční neděli bývaly plesy, tancovačky a zábavy. Mnohde tancovačky začínaly už v sobotu a končily v pondělí večer. Muži se předváděli a předháněli se v tom, čí žena vyskočí výš při tanci. Podle této pověry pak do této výšky vyrostlo i obilí nebo len.

Zábava pokračovala i v pondělí. Někde měli zvyk, že do hospody mohli vstoupit jen ženatí muži a vdané ženy, říkalo se tomu „mužovský bál“.

Avšak nejvíce veselí bylo v poslední den masopustu v úterý, kdy po vesnici chodily průvody masek. Byly doplněny často o žakovské divadelní hry a spoustu krajových zvyků. Všude bylo veselo a hrála muzika. Do půlnoci však všechno utichlo. Byl to začátek postního času.¹²¹

Období před postní dobou se říkalo masopust nebo taky ostatky či končiny. Hospodyně v Provodově nasmažily koblihy, lidé chodili po vsi s muzikou a vodili opentleného berana. Vybírali na berana peníze a třetí den v úterý berana zabili. V hospodě potom byla společná večeře a po ní tanec. Tančily se starosvětské tance - obkročák, žabská, blechová, pytlácké a další. Před půlnocí se zakryla basa černým vlnákem, uvázali na ni černou mašli a nasadili jí černý klobouk. Ve chvíli, kdy ponocný před hospodou odtroubil půlnoc, muzikanti hráli pohřební písničku. Jednalo se o pochovávání basy neboli konec zábav. Hospodský pivem pokropil nebožku a to, co zbylo ve džbánu, vychrstl na přítomné. Hospoda se potom vyprázdnila a skončilo veselí od Popeleční středy až do Vzkříšení. Nastalo období předvelikonoční, doba postní.¹²²

Každý rok v únoru se koná v Provodově ples muzikantů. Předchází mu masopustní průvodu masek. Tato tradice se nazývá končiny nebo fašank, či pochovávání basy. Lidé z vesnice se sejdou na horním konci Provodova, oblečení do nejrůznějších masek. Průvodem se jde dům od domu vesnicí. Muzikanti hrají, lidé zpívají smuteční písně a oplakává se nebohá basa, která umřela. Masky zvou lidi z obce na večerní muzikantský ples, kde se basa bude pochovávat. Večer, přesně o půlnoci, se basa pochová. Novodobá tradice zimního období, je dětský karneval. Potom nastává období 40-ti denního půstu.¹²³

2.10 Postní doba

¹²¹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 20.

¹²² MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

¹²³ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

Popeleční středou začíná čtyřicetidenní půst, zvaný „qudragesima“, který je stanovený šesti postními nedělemi. První postní neděle byla v období od 8. února do 14. března a poslední pak od 15. března do 18. dubna.

Popeleční středě se také někde říká Škaredá, Černá nebo Bláznivá, někde má přezdívku Adamův den. Už ze 7. století existují záznamy, že v tento den začínal půst. Ve středu ráno se chodívalo na mši v tichosti a lidé si přinášeli „popelec“. Byl to křížek, který jim kněz udělal posvěceným popelem na čelo. Popel se získával spálením ratolestí, kočiček, které byly vysvěcené v předchozím roce na Květnou neděli. Už z 11. století je tento zvyk znám. Křížek měl připomínat marnost světa. Lidé věřili, že díky němu je nebude bolet hlava a pokud si ho nechají na čele déle, ochrání je před nemocemi a budou po celý rok zdraví.

Hospody v tento čas bývávaly prázdné. Jen sem tam se někdo stavil na jednu sklenku něčeho dobrého. Hospodáři se usměrňovali i doma. Přestávali kouřit a šňupat tabák a omezili pití piva a kořalky.¹²⁴

Na mnoha místech se díky přísným zvyklostem nesměly buď vůbec, nebo jen v určitý čas, používat v kuchyni živočišné omasty a ani mléko a vejčká. Často se proto mastilo konopným olejem. Ten však bohužel nelibně zapáchal a jídlo na něm udělané nebylo tak lákavé.

Někteří hluboce věřící dodržovali přísný půst. Celý den nejedli a až na večeri si dali chléb, zeleninu a ovoce. V dřívějších dobách se dodržoval půst po celý rok a to v pátek a někde i ve středu. Velice oblíbené bylo v postní době kysané zelí, které mělo obrovské množství vitamínu C a pomáhalo tak v prevenci proti nemocem a nachlazení.¹²⁵

První neděli postní (Invocabit) se lidově říkalo „pučálka“ či „pučální“ podle pokrmu, který byl předem namočený, naklíčený a poté upražený hrách na trošce omastku. Jídlo se jedlo slané, sladké a někdy se dochucovalo pepřem.

Druhé neděli postní (Reminiscere – Rozpomeň se) se říkávalo a dodnes říká „černá“, i když se dochovalo také označení „pražmy“ či „pražná neděle“ podle staroslovanského postního jídla. Připravovalo se z opraženého a naklíčeného obilí (ječmene), které bylo nazýváno „pražma“. Později se obilná zrna upražila, namlela a z „pražmy“ se vařila postní polévka „praženka“. V tomto období se uklízelo a smýčilo.

¹²⁴ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 66-68.

¹²⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 76-77.

Třetí neděle postní (Oculi) se nazývala „kýchavá“. Kolikrát tuto neděli člověk kýchl, tolik roků měl být ještě naživu. Někde to platilo naopak, kolikrát se kýchlo, za tolik let člověk umřel.¹²⁶

Čtvrtá neděle postní (Laetare) se nazývala „družebná“. Byla pojmenovaná dle družby, který chodíval s ženichem navštívit stavení, do kterého chtěl přijít na pomlázku a na námluvy. Nastávající ženich byl povinen ochutnat pučálku. Podle tradice ji musel sníst lžící. Když mu hrách vypadl ze lžice, musel ho nabrat a vynést ven před stavení. Nevěsta prý svého nastávajícího nešetřila a často mu podala mělkou lžici a tak ženich musel neustále běhat na dvůr. V tento den se mohla mládež sejít na návsi a popovídat si. V kostele byla vyměněna roucha z fialové na růžovou, proto se neděli někdy říká „růžová“.

Pátá neděle postní (Iudica) se nazývá „smrtná“ nebo „smrtná“, někde i „černá“. Na oltářích se zahalovaly kříže, podle starokřesťanské tradice z 3. či 4. století. Kříže ještě v této době nenesly postavu Kristovu, ale bývaly bohatě zdobeny, což by narušilo vážnost postní doby. O této neděli se ve slovanském světě vynášela smrtka, které se říkalo „Morana, smrtholka, Mořena i Mařena“. Také se nosívalo „líto“ (léto, létečko). Smrtka se vynášela, ale u druhého zvyku se říkávalo „přinášení létečka“ a symbolizovala příchod léta.¹²⁷

Šestá neděle postní (Palmarum) se nazývá „květná“ či „květnice“. Připomíná se jí den, kdy vjel Kristus do Jeruzaléma. Byl vítán palmovými ratolestmi, které u nás nerostou a tak je zastoupily větvičky kočiček. Svěceným kočičkám se přisuzovala čarovná moc. Dávaly se pod krov, aby stavení nevyhořelo. Hospodyně tuto neděli nikdy nepekly, zapekl by se tak květ a neurodilo by se ovoce. V neděli se chodívalo procesí, proto na pečení hospodyně neměly ani čas. Květnou nedělí se začínal poslední týden před Velikonocemi, jeho dny dodnes nesou osobitá pojmenování. Dny jsou dodnes spojeny s přesnými zvyky.¹²⁸

Na škaredou středu šli všichni lidé z Provodova na popelec a pak vždy tři dny v týdnu drželi půst. Jen na Františku (9. března) a na Josefa, který má svátek 19. března, bylo veseleji. Po vesnici se chodilo vyhrávat Josefům a štandrlovat (gratulovat) Františkám. Jedna z tradic byla na sv. Dorotku. Mladistvá skupina vodila Dorotku – dívku, která měla svázané ruce. Za ní šel kat, jenž měl v ruce dřevěný meč. Cestou na popraviště zpívali občané legendu o sv. Dorotě. Legenda vypráví příběh o sv. Dorotě, do které se zamiloval pan král, ale ona ho nechtěla. Proto ji král nařídil odvést na popraviště.¹²⁹

¹²⁶ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 78-80.

¹²⁷ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 80-83.

¹²⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 83-85.

¹²⁹ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

2.11 Vynášení smrti a přinášení léta

S křesťanskou liturgií nemělo vynášení smrti nic společného. Vzniklo dříve než církev a původ má v pohanských obřadech. Smrt představovala zimu, kterou už lidé nechtěli a těšili se na jaro. Písemné doklady pocházejí ze 14. století, církvi se však zvyk nelíbil a tak vydala písemné zákazy. Později se stával zvyk spíše zábavou a od 19. století až do dnes je záležitostí hlavně mládeže a dětí. Smrt bývala různě veliká, někde připomínala spíše loutku, jinde byla velikosti člověka. Říkalo se jí různě Morana, Mořena, Mařena nebo Smrtholka. Všude měla stejný základ. Skládala se z dřevěné hole, která byla obalená hadry a slámou. Obvykle jí oblékali košili. Obličej namalovali a celou ji ozdobili pentlemi, papírovými květinami a věnci. Kolem krku jí zavěsili korále z bílých vyfouknutých vajec a prázdné šnečí ulity. Ozdobenou figurínu vynesli z vesnice a hodili buď do vody, ze skály, výjimečně zahrabali do země. Jsou i zprávy o kamenování a pálení Smrti. Všichni potom co nejrychleji utíkali pryč od figuríny. Nikdo však nesměl zůstat pozadu nebo zakopnout, jinak mu hrozila do roka smrt.

Přinášení léta je veselejší a radostnější obdobou vynášení Smrti. Dívky chodily po vsi a zpívaly koledy a říkadla. Hlavně na Moravě se dodržovala déle než vynášení Smrti. Zvyk je známý po celé Evropě. Nosovalo se tzv. líto. V západnějších částech jím byl upravovaný vršek Jehličnatých stromů, na východě jívové ratolesti. Zdobily se většinou malé smrčky bílými vejci na šňůrce, svatými obrázky a panenkou z hadříků nebo papíru. Obmotávaly se nakonec řetězy ze slámy a pestrými textilními odstřížky, později barevným papírem. Jívové ratolesti byly jednodušší. Rozvětvená větvička s kočičkami se zdobila bílými nebo barevnými kraslicemi, řetězy, ptáčky z těsta nebo holubičkami ze skládaného papíru.¹³⁰

14 dní před Velikonocemi na Smrtnou neděli v Provodově vynášela děvčata smrt, takzvanou „Mařenu“. Znamenalo to, že vyhánějí zimu a vítají jaro. „Mařena“ byl nastrojený stoh slámy, oblečený do ženských šatů a přivázaný na palici. S velkou slávou a křikem nesly dívky smrtku přes vesnici, a nakonec ji vhodily do potoka. Chlapci s velkým rámusem házeli po „Mařeně“ kamení.¹³¹

„Na Květnou neděli chodili školáci s májkem. Byl to smrkový nebo borový vršek, ozdobený barevnými pentličkami. U zámožnějších hospodářů zpívali:

Panimámo krásná, dajte kúsček másla,

¹³⁰ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., Praha: Albatros, 2004, s. 93-97.

¹³¹ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

*jestli dáte maličko, přidajte nám vajíčko!*¹³²

2.12 Velikonoce

Poslední postní týden před Velikonocemi se nazývá „Svatý“ nebo „Velký“. Dalším označením je „Pašijový“, který se tak nazývá, protože se v něm při bohoslužbách na Květnou neděli, Šedivé úterý, Škaredou středu a Velký pátek v mluvené i zpívané formě čtou pašije. Jsou to části evangelií o Ježíšově zatčení, o jeho utrpení, ponižování, následném ukřižování, smrti a uložení do hrobu.

Modré pondělí a Šedivé úterý byly obyčejné dny. Předsváteční přípravy začínaly až ve středu.

Škaredá neboli „Sazometná“ či „Smetná“ středa dostala přívlastka díky tomu, že se v tento den vymetaly komíny a pece. Hospodyně uklízely, někde se dokonce bílily stěny místností a zdi domů. Škaredá se jí říkalo proto, že v tento den proradný Jidáš zradil Ježíše. O této středě bychom se měli na okolí usmívat. Pokud se budeme mračit, zůstane nám to po všechny další středy v roce. V tento den končily zimní přástky a bývávaly také bohatší večere, aby lidé lépe zvládli následující poslední třídenní půst.¹³³

Zelený čtvrtek je dnem radosti i žalu. Připomínáme si Kristovu poslední večeři s učedníky, jeho zatčení v zahradě Getsemane a odsouzení k smrti. Pojmenování čtvrtek získal, podle barvy roucha, které se v tento den používá při katolických bohoslužbách. Kluci chodí po vsích s dřevěnými hrkačkami, řehtačkami a klapačkami, kterými nahrazovali hlasy zvonů. Zvony zazněly naposledy při ranní Gloria a až do Bílé soboty „odlétaly“ do Říma. Doporučovala se zelená strava, která zaručovala zdraví po celý rok.¹³⁴

O Velkém pátku přišlo na stůl jediné prosté jídlo, protože šlo o den největšího smutku. V tento den se nekoná mše a pouze se při odpolední bohoslužbě připomíná památka umučení Páně. Čtou se pašije, odhaluje a uctívá se Svatý kříž. Tento den měla voda zázračné účinky. Hospodyně před východem slunce braly k potoku díži, nebo máslenku, a jiné náčiní, aby si zajistil, že bude všeho požehnaně v hospodářství. Ve vodě se také umývali, aby byli zdraví. Na Velký pátek a ani na Bílou sobotu se nedělalo nic na poli, na zahradě a ani v sadu. V tyto dny se totiž nesmělo „hýbat zemí“, Odpočíval v ní umučený Ježíš. Kdo toto pravidlo porušil, do roka umřel, nebo mu krupobití poničilo úrodu. Na Velký pátek se otevírala země,

¹³² MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

¹³³ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 85-87.

¹³⁴ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 87-89.

kteřá vydávala ukřyté poklady hodným, spravedlivým a chudým. Mládež se vydávala do okolí, aby poklady našla.¹³⁵

Bílá sobota dostala své pojmenování díky bílému rouchu, které se při bohoslužbách oblékalo. V tento den se udržoval smutek a klid. Nesloužily se mše a ani se lidé nescházeli k bohoslužbě. Pravidelné místa však měla noční bohoslužba vigilie, což značí v překladu bdění. Před ní se před kostelem posvětil oheň a od něj se zapalovala velikonoční svíce zvaná „paškál“. Pomocí ní se světlo přenášelo do kostela. Všichni se oblékali do slavnostního a každý měl mít na sobě něco nového. Nastal večer velebnosti vzkříšení. Lidé přicházeli do kostela a zněl radostný chorál varhan k uvítání Ježíše Krista, který vstal z mrtvých. V tento den se třáslo stromy, aby byla bohatá úroda.¹³⁶

Boží hod velikonoční přichází po „Velké noci“ a nazývá se také „Velká neděle“. Byla vždy dnem radosti z vykoupění. V kostelech se světily různé pokrmy, mazance, beránek, vejce atd. Vejce byly základem velikonoční kuchyně a jedly se na různé způsoby. Skončil čas půstu a všichni hodovali.¹³⁷

Velikonoční pondělí se už s žádnými liturgickými úkony nespojuje. Je však asi nejoblíbenějším ze všech velikonočních dnů. Velikonoce se hlavně spojují s oblíbenou pomlázkou, šlehačkou, nebo mrskačkou. Pomlázka se plete z vrbového proutí a zdobí se stuhami. Bylo povinností naučit každého venkovského kluka uplést pořádnou pomlázku, či vyrobit si píšťalku. Čím více se spletlo proutí, tím více vrba předá posilující mízy plné života tomu, kdo je pomlázkou vymrskaný. K tomuto zvyku patří i malovaná vajíčka, která dívky dávaly chlapcům za vymrskání. Při pomlázce bylo všude plno křiku a smíchu. Pochůzka s pomlázkou začínala brzy ráno, aby koledníci stihli obejít všechna stavení.¹³⁸

Velikonoce jsou jedním z nejdůležitějších svátků křesťanské církve, který je spojen s památkou umučení a vzkříšení Ježíše Krista. Velikonoce jsou označovány za svátky jara, ale jejich datum je pohyblivé. Způsob určení data Velikonoc byl stanovený na ekumenickém koncilu v maloasijské Niceji roku 325. Platí tzv. „alexandrijská“ zásada. Svátek se slaví po prvním jarním dnu a první neděli po úplňku. Datum jarní rovnodennosti se však nemusí shodovat s takto stanoveným prvním jarním dnem. Když bude první jarní úplněk připadat na neděli, budou Velikonoce neděli následující. Výjimkou je, když neděle prvního úplňku připadne na neděli 19. dubna, v tu chvíli je velikonoční neděle ve stejný den. Je totiž

¹³⁵ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 90-91.

¹³⁶ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 105-106.

¹³⁷ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 107-109.

¹³⁸ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 110-114.

nepřípustné, aby Velikonoce byly až 26. dubna. Úplněk se tak „administrativně“ posune o jeden den nazpět.¹³⁹

V kostele se zpívali v Provodově na Květnou neděli a na Velký pátek „pašije“. Školáci chodili s klapači a vrkači poslední tři dny velikonočního týdne, protože zvony „odletěly“ do Říma. Odpoledne na Bílou sobotu měl každý nové šaty. Na Velikonoční pondělí kluci ze vsi upletli „tatar“ z vrbového proutí a šli na „mrskačku“. Chodili po vesnici, do zavřených vrat práskali tatary a odříkávali básničku:

„Hody, hody, doprovody, dajte medu, nechcem vody.

Rozvažte hneť šecky měchy, prišli sme k vám

na ořechy. Na ořechy, na jablíčka,

na mazanec, na vajíčka!“¹⁴⁰

U stavení, kde bydlela děvčata, bylo vždy moc křiku a ošatka s vajíčky, kterou měly dívky nachystanou mnohdy, ani nestačila.¹⁴¹

Dnes na Velký pátek chodí kluci po vesnici s řehtačkami. Členové místních hasičských sborů na Bílou sobotu stojí čestnou stráž u Božího hrobu. O Velikonoční neděli se jde na mši a posvětit se velikonoční pokrmy. V pondělí jdou chlapci na mrskačku vyšlehat holky „tatarem“, aby zůstaly mladé a krásné.¹⁴²

2.13 Pálení čarodějnic a stavění máje

Noc z 30. dubna na 1. května se nazývá Filipojakubská. Už od středověku se věřilo, že zlé síly bývají v tuto noc mocnější než jindy. Symbolem byl ďábel, který škodil lidem za pomoci čarodějnic a čarodějů. Staré ženy byly hlavně považovány za d'áblův nástroj moci. Čarodějnicemi byly i ženy, které měly vědomosti k léčení lidí i dobytka.¹⁴³

Lidé používali spoustu prostředků, aby se před čarodějnicemi ochránili. Ke vchodu pokládali drn nebo vysypali hromadu písku. Čarodějnice se tak zdržela přepočítáváním stébel trávy nebo zrnek písku až do rána, kdy její moc pomínula. Nemohla také projít přes pichlavé trní nebo nastražené vidle a košťata. Bála se svččené vody, znamení kříže a nevstoupila

¹³⁹ TOUFAR, Pavel, *Český rok na vsi a ve městě leden – srpen*, c. d., s. 69-70.

¹⁴⁰ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

¹⁴¹ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

¹⁴² Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

¹⁴³ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 51.

ani do namalovaného ochranného kruhu. Lidé uctívali oheň a věřili v jeho ochrannou moc. Stavěli se hranice, které se zapalovaly. Dříve bývalo zvykem vyhazovat zapálená košťata do výšky, aby mohli vidět čarodějnice, které létaly na košťatech. Církev se soustřeďovala hlavně na čarodějnice ze všech zlých bytostí. Proto se všechny magické praktiky obracely proti čarodějnicím. K nejtemnějším stránkám církve patří procesy s domnělými čarodějnicemi. Probíhaly od konce 15. století až do století 18. Zemřelo při nich mnoho nevinných žen i mužů. Procesy byly bojem proti kacířům, kteří kritizovali křesťanská dogmata a chování některých představitelů církve. Ve 13. století byla zřízena Svatá inkvizice, která proti nim zasahovala. Byli to kněží, kteří měli posoudit, kdo je kacíř, dokázat mu provinění a odsoudit jej k trestu.¹⁴⁴

V České republice vznikla tradice pálení čarodějnic, která je spojená se zábavou mládeže a dětí. Na hoře nebo na návrších se stavějí velké vatry, které se v tento den zapalují. Často chodí průvod v čarodějnických převlecích. Do hranice se postaví slaměná figurína, která představuje čarodějnici, která se spálí. Probíhají různé hry a radovánky, volí se například nejkrásnější čarodějnice, největší šereda, nejkrásnější koště apod. Hrají se různé scénky soudních procesů s čarodějnicemi aj. Soutěží se i ve znalostech bylinek, čarování a výrobě lektvarů. U ohně se opékají špekáčky, zpívá se a tančí.¹⁴⁵

Počátek května je spojen se stavěním májek. Je to však také lásky čas a svátek práce. Dříve se stavěly májky ve vesnicích i ve městech. Stromy, které byly použity na máj, musely být silné, rovné a vysoké. Někdy bylo i obtížné je dopravit na místo, kde se měly postavit. Používaly se hodně smrky, jedle nebo borovice, jelikož vydrží dlouho zelené. Oblíbená byla i břiza. Kmen býval hladký. Vršek koruny se zdobí barevnými stuhami, šátky, květinami a fábory. Někde se zavěšovaly lahvičky a pamlsky. Pod vrškem někde visel i věnec ze zeleného chvojí, který byl také barevně zdobený. Máje vysoké desítky metrů se musely zapustit hluboko do země. Stávaly většinou na návsi, nebo na jiném významném místě. Někde stávaly máje až do léta a musely se hlídat, aby ho neukradl někdo ze sousední vsi. Strom je symbolem jara, ale také lásky. Bývalo zvykem stavět i menší májky. Chlapci je stavěli u obydlí své milé, pokud dívek bydlelo v domě víc, každá měla svou májku. Bývaly i výškově odlišné například podle věku dívek. V tomto období se pořádaly taneční zábavy, které probíhaly i u kácení máje, kdy se máj někdy dražil, nebo se o něj hrálo v tombole.¹⁴⁶

¹⁴⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., Praha: Albatros, 2004, s. 161-165.

¹⁴⁵ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 54.

¹⁴⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena, c. d., Praha: Albatros, 2004, s. 170-175.

Květen se stal později symbolem pro čas lásky. Každá dívka musí být na 1. máje políbena mužem pod rozkvetlým stromem, jinak do roka uschne. Když se to některé nepodařilo, musela alespoň obejmout a políbit mladý strom, nejlépe břízu.

Studenti doprovázeni hudbou a zpěvem procházeli městem v pestrém průvodu masek a kostýmů na majáles.

Svátek práce má své historické kořeny. V době minulého režimu zastínil lidové tradice a zvyky. Je svátkem dělníků, kteří v 19. století bojovali za svá práva. 1. května 1866 bojovali za osmihodinovou pracovní dobu a další práva v americkém Chicagu. Někdo ovšem hodil bombu mezi policisty a tím vyvolal střelbu, při které zahynula spousta lidí, a hodně bylo zraněno. Dělničtí vůdci byli odsouzeni. Po celém světě to však dělnictvo považovalo za nespravedlnost. Do roku 1948 měl svátek podobu lidové veselice. Komunistická strana dala svátku jinou tvář, byl zpolitizován a účast na něm byla povinná. Pořádaly se prvomájové průvody, které byly plné transparentů s politickými hesly. Ovlivnit svátek se snažila i církev a začala ho propagovat jako svátek sv. Josefa, který byl pěstounem Ježíše a který provozoval dělnické řemeslo, tesařství. Církvi se úsilí o svátek nepodařilo. Svatý Josef se stal ochráncem dělníků.¹⁴⁷

Prvního května se v Provodově stavěl máj. Původně kluci stavěli májky v noci na zahrádkách nebo dvorcích svých nevěst. Potom je po celý květen hlídali, aby jim máj někdo jiný neukradl.¹⁴⁸

V současnosti se staví májka den před prvním květnem a poslední víkend v květnu se kácí. Je to pro všechny velká událost. Přijede zdvihač, který nadzvedne kmen a strčí ho do předem vykopané jámy a musí se pomalu zasypávat. Jámu vykopou kluci, kterým má být ten rok osmnáct (dříve odvedenci na vojnu).¹⁴⁹

Novodobou akcí je kulturně hudební festival Horem dolem. Pořádá se jednou za dva roky a trvá dva až tři dny. Místní organizátoři pozvou různé kapely a divadelní soubory, objeví se i známé osobnosti. Do programu je zařazena hudba, divadlo, autorské čtení a různé tvořivé dílničky.

Na podzim děti čeká lampionový průvod neboli průvod světlušek. Akce už je několik let spojená se sbírkou pro Světlušku, příspěvek pro nevidomé lidi.¹⁵⁰

¹⁴⁷ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar, c. d., s. 59-60.

¹⁴⁸ MÜLLER, P. František, c. d., s. 72.

¹⁴⁹ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

¹⁵⁰ Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a Školní vzdělávací program ZŠ Trnava

3.1. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání můžeme zjistit, že téma lidové tradice, které popisuje diplomová práce je začleněno do vzdělávací oblasti Člověk a společnost a patří do vzdělávacího oboru Výchova k občanství.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost žáky vzdělává v základních znalostech a dovednostech, které jsou potřeba pro jeho aktivní zapojení do života demokratické společnosti. Žáci by měli poznat dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí. Seznamují se s vývojem společnosti. Snaží se vytvořit si pozitivní občanské postoje. Dále rozvíjí vědomí přináležetosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a snaží se přijmout hodnoty, na kterých je budovaná současná demokratická Evropa. Součástí je i prevence rasistických, xenofobních a extremistických postojů. Vzdělávací oblast vychovává žáky k toleranci a respektování lidských práv. Dalším aspektem je rovnost mužů a žen. Vychovává k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí. Důležitý je i rozvoj finanční gramotnosti a osvojení pravidel chování při běžných i rizikových situacích a při mimořádných událostech.

Výchova k občanství má za úkol vytváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě. Pomáhá s jejich začleňováním do různých společenských vztahů. Žáci se seznamují se vztahy v rodině a širších společenstvích. Žák pomocí oboru zjistí možné způsoby zapojení do občanského života. Učí se respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití. Žák se snaží naučit přebírání odpovědnosti za vlastní názory, chování a jednání a jejich možné důsledky.¹⁵¹

Učivem, pod které spadá téma mé diplomové práce, je naše obec a region, které má žáky naučit znát důležitá zajímavá a památná místa, místní tradice. Dalším učivem je naše vlast, čím jsme se proslavili, státní svátky a významné dny. Dále je to kulturní život, mezi něž patří kulturní hodnoty a tradice. Výstupem by mělo být objasnění tolerance ve společnosti, respekt ke kulturním zvláštnostem a odlišnostem.¹⁵²

¹⁵¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 52 s. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

¹⁵² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 58 s. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

3.2. Školní vzdělávací program Základní školy v Trnavě

Jako konkrétní ŠVP k diplomové práci jsem si vybrala ŠVP ZŠ Trnava ve Zlínském kraji. Na této škole jsem plnila svou druhou praxi.

ŠVP ZŠ Trnava vychází z tradičního postavení školy v malé obci. Propojuje školu a její působení se životem v obci.

Ve škole mají celoroční projekty, kterých se účastní všichni zaměstnanci školy a žáci. Prezentují se ve školním časopise a obecní kabelové televizi. Snaží se o pokrytí průřezových témat. Mezi podzimní projekty patří úprava a úklid okolí školy, okresní přebor v přespolním běhu Trnavský vrch, oslavy vzniku republiky apod. Zimními projekty jsou Mikuláš, vánoční koncert, ples, karneval a další. Jarními jsou Velikonoce, tvořivá dílna atd. Letními projekty je Den her, školní výlet, devátáci učí mladší.¹⁵³

Školní předmět k vzdělávacímu oboru Výchova k občanství nazývají Občanská výchova. Na druhém stupni mají pro každou Občanskou výchovu vyhrazenou 1 hodinu týdně. V době, kdy jsem vykonávala měsíční praxi v ZŠ Trnava, měli v 6. ročníku danou jednu disponibilní hodinu navíc.

Téma mé diplomové práce o lidových tradicích spadá do 6. ročníku. Učivo v ŠVP je nazváno „*Rok v jeho proměnách a slavnostech, kalendář, letopočty, svátky, přísloví a pořekadla*“. Mají v něm začleněn projekt „*Průběh roku v mé obci*“. Mezipředmětové vztahy jsou se zeměpisem a dějepisem. Výstupy jsou: žák se umí orientovat v kalendáři, zná letopočty, umí vysvětlit původ a způsoby dodržování svátků, uvádí příklady pořekadel a přísloví.¹⁵⁴

¹⁵³ Školní vzdělávací program Základní školy Trnava. ZŠ Trnava, 2016, s. 16-17.

¹⁵⁴ Školní vzdělávací program Základní školy Trnava. ZŠ Trnava, 2016, s. 258.

4 Návrh projektu Lidové tradice a svátky ve školním vzdělávacím procesu a návrhy vyučovacích hodin v předmětu Občanská výchova

4.1 Návrh projektu Lidové tradice a svátky ve školním vzdělávacím procesu

Název projektu:

Lidové tradice a svátky ve školním vzdělávacím procesu

1. Cíl projektu:

Cílem je seznámit žáky s lidovými tradicemi, zvyky, rodinnými a státními svátky. Ukázat jim pestrost zvyků a tradic. Objasnit jejich význam pro národní cítění a vlastenectví. Nabídnout jim ukázkou slavení klasických Vánoc, Velikonoc apod.

2. Cílová skupina:

Cílovou skupinou jsou žáci 6. ročníku ZŠ Trnava. Určené pro tradiční výuku v šesti týdenních blocích.

3. Místo realizace:

Prostory ZŠ Trnava, také muzeum, knihovna, obec Trnava apod.

4. Logický rámec projektu:

Tradice a státní svátky se ve škole probírají jen v rychlosti a bez bližšího vysvětlení. Projektem bych chtěla zvětšit zájem u žáků o dodržování tradic a zvyků. Tradice, zvyky a státní svátky pomáhají uvědomovat si důležitost obcí, krajů a celého státu. Podporují národní hrdost a vlastenectví, které je potřeba rozvíjet.

Projekt by měl probíhat v šesti týdenních blocích, kdy by se měli stihnout probrat nejdůležitější tradice, rodinné a státní svátky, jejich význam pro ČR. Vybrala jsem šest týdnů, které jsou v průběhu školního roku, podle mého vypořádání a konzultace s učiteli s dlouhou praxí, volnější a je možné do nich projekt zařadit. Také jsou vybrané tak, aby důležité tradice, které se týkají Vánoc a Velikonoc, v měsíci teprve měly být, aby měl žák možnost tradice a zvyky vyzkoušet i doma.

5. Poslání a popis projektu:

Ukázat žákům důležitost tradic. Předvést tradice v zajímavější formě, než jsou doteď probírány v klasické výuce. Chtěla bych, aby se žáci více zamysleli a popřemýšleli, zda je dodržování tradic důležité.

Představou projektu je, že by probíhal i pomocí exkurzí a návštěv v důležitých střediscích, kde se tradicemi zabývají, nebo k nim mají informace. Takže by žáci mohli nacvičit vystoupení, ať už dramatické, prezentace například, jak probíhalo draní peří o Vánocích, nacvičení ukázky tanců, zpěv různých lidových písní. Mohl by se naplánovat vánoční jarmark, na kterém by si žáci připravili vystoupení, vyrobili by výrobky na prodej a lidé by si mohli vyzkoušet zvyky vánočního období.

7. Harmonogram:

I. etapa – zpracování žádosti: 3. 6. - 14. 6. 2020

II. etapa – průběh realizace: 1. 9. 2020 - 22. 6. 2021

- 1) Úvod (druhý týden v září) – vysvětlení pojmů tradice, zvyky, svátek, vysvětlení hlavních rodinných svátků
- 2) týden před podzimními prázdninami – v týdnu se proberou tradice, zvyky a státní svátky konané v srpnu, září a říjnu
- 3) třetí týden v prosinci – v týdnu se žáci dozvědí o tradicích, zvycích a státních svátcích, které probíhají v listopadu, prosinci a lednu
- 4) týden před svátým týdnem Velikonoc – v tomto období se budeme zabývat tradicemi, zvyky a státními svátky měsíců únor, březen, duben
- 5) druhý týden v červnu – tento týden se proberou poslední tři měsíce, květen, červen, červenec, žáky seznámíme s tradicemi, zvyky a státními svátky
- 6) Závěr (třetí týden v červnu) – shrnutí, opakovací test, návštěva muzea, starousedlíka apod.

III. etapa – vyhodnocení a vyúčtování projektu: 22. 6. 2021

8. Popis jednotlivých částí harmonogramu:

1. Úvod

V úvodní části žáky učitel seznámí se základním pojmoslovím týkajícím se lidových tradic. Tyto pojmy jsou popsány v diplomové práci v teoretické části v první kapitole. Do úvodu bude také zahrnuto téma rodinných svátků, které jsou velice důležité. Je nutné, aby žáci věděli, které to jsou. Učitel by s žáky zároveň udělal plakát na velký papír, který by dále

využil. Každý plakát by byl rozdělen na čtvrtiny, kam by žáci v průběhu projektu připisovali, přilepovali a kreslili to, co by se týkalo probíraných tradic a zvyků. Žáci by se v této části rozdělili na 4-5 skupin dle počtu žáků ve třídě. Sami by si poté volili, co je pro danou tradici důležité a bylo by na jejich domluvě, jak plakát bude vypadat.

2. Srpen – Září – Říjen

Učitel by v této části s žáky rozebral tradice Dožínky, ke kterým patří i dočesná a vinobraní. Další jsou poutě, které sice Českou republiku prostupují celým rokem, ale já jsem je zařadila dle naší pouti v Provodově, která se koná v srpnu. Posledním zvykem by byly hody, které jsou tradicí podzimu.

Dále by se zde žáci dozvěděli o dvou státních svátcích. 28. 9. Dnu české státnosti a 28. 10. Dnu vzniku samostatného československého státu, které by mohli být doplněny o historii a jejich význam v hodinách dějepisu. Významným dnem je 8. říjen, který je Památným dnem sokolstva.¹⁵⁵

3. Listopad – Prosinec – Leden

Třetí část se bude věnovat vzpomínce na zemřelé tradicí dušiček. Pokračovat bude adventem, Vánoce, Novým rokem a Třemi králi.

V tomto období jsou tyto státní svátky 17. 11. Den boje za svobodu a demokracii, 1. 1. Den obnovy samostatného českého státu. Ostatními svátky jsou Štědrý den 24. 12., 1. a 2. svátek vánoční 25., 26. 12. a 1. 1. Nový rok. Také bychom neměli zapomínat na významné dny, mezi které patří 11. 11. Den válečných veteránů, 16. 1. Den památky Jana Palacha a 27. 1. Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.¹⁵⁶

4. Únor – Březen – Duben

Další část se bude zabývat Masopustem, Postní čtyřicetidenním obdobím, Vynášení Smrti, Velkonocemi.

Ostatními svátky jsou Velký pátek a Velikonoční pondělí, které nemají své přesné datum. Mezi významné dny patří 8. 3. Mezinárodní den žen, 9. 3. Den památky obětí vyhlazení terezínského rodinného tábora v Osvětimi – Březince, 12. 3. Den přístupu České republiky

¹⁵⁵ *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

¹⁵⁶ *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

k Severoatlantické smlouvě (NATO), 28. 3. Den narození Jana Ámose Komenského a 7. 4. Den vzdělanosti.¹⁵⁷

5. Květen – Červen – Červenec

Do poslední kapitoly o tradicích jsem zahrнула Pálení čarodějnic, které je z noci 30. 4. na 1. 5., kdy se zároveň staví máje.

Státními svátky jsou 8. 5. Den vítězství, 5. 7. Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje a 6. 7. Den upálení mistra Jana Husa. Mezi ostatní svátky patří 1. květen, který je svátkem práce. Významnými dny jsou 5. 5. Květnové povstání českého lidu, 15. 5. Den rodin, 10. 6. Den památky obětí vyhlazení obce Lidice, 18. 6. Den hrdinů druhého odboje a 27. 6. Den památky obětí komunistického režimu.¹⁵⁸

6. Závěr

Závěrečná hodina bude věnována opakování toho, co se žáci měli během projektu naučit. Skládala by se z testu a celkového shrnutí. V tomto týdnu by byla naplánovaná návštěva například muzea, knihovny s besedou, starousedlíka, či starousedlíků v obci.

4.2 Návrhy vyučovacích hodin pro základní školu

Vytvoření návrhu vyučovacích hodin pro žáky ZŠ jsem vycházela z klasického rozdělení vyučovací hodiny na začátek, při kterém jsou žáci seznámeni s cílem hodiny, střed, který je expozicí nového učiva a jeho následné fixace, a závěr, který obsahuje shrnutí a rekapitulaci nových informací. Řídila jsem se obecně platnými didaktickými zásadami.¹⁵⁹

V tabulce jsou popsány informace k celému projektu v rámci návrhu hodin. Tato tabulka obsahuje všechny zamýšlené výukové metody, které se dají v realizaci projektu použít.

Ročník	Vzdělávací oblast
6. ročník ZŠ	

¹⁵⁷ *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

¹⁵⁸ *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

¹⁵⁹ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Přeložil Jiří FOLTÝN. Praha: Portál, 2013. S. 423-430.

	Člověk a společnost
Vzdělávací obor Výchova k občanství (Občanská výchova)	Mezipředmětové vztahy Český jazyk, Dějepis, Výtvarná výchova, Pracovní výchova, Anglický jazyk, Tělesná výchova, Zeměpis, Přírodopis
Učivo dle RVP ZV <ul style="list-style-type: none"> • Naše obec, region, kraj • Místní tradice • Naše vlast • Státní svátky, významné dny • Kulturní život • Kulturní tradice Téma výuky <ul style="list-style-type: none"> • Lidové tradice a zvyky, rodinné a státní svátky a významné dny 	Očekávané výstupy žáka <ul style="list-style-type: none"> • <i>Žák zhodnotí nabídku kulturních institucí a cíleně z ní vybírá akce, které ho zajímají.</i> • <i>Žák posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci.¹⁶⁰</i>
Uplatněná průřezová témata Osobnostní a sociální výchova <ul style="list-style-type: none"> • <i>Průřezové téma pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým a vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů.</i> Výchova demokratického občana <ul style="list-style-type: none"> • <i>Průřezové téma vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě, přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost a vede k respektování</i> 	Časová dotace 540 min – dvanáct vyučovacích hodin Předpokládaný počet žáků 20- 25 žáků

¹⁶⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 57 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

<i>kulturních, etnických a jiných odlišností.</i> ¹⁶¹	
Výukové prostory Učebna, muzeum, knihovna	Potřebné pomůcky Pracovní listy Velký papír na vytvoření plakátu Edukační videa PC a dataprojektor Psací potřeby Výtvarné potřeby Lepidlo a nůžky
Organizační formy výuky, typy vyučovacích jednotek Hromadná (frontální) výuka, projektová výuka	
Výukové metody Vyprávění <ul style="list-style-type: none"> • Patří mezi metody slovní a v edukačním procesu nachází své funkční uplatnění. Souvisí s potřebou vyjadřovat své zážitky a zkušenosti, což umožňuje vypravěči projevit své pocity, fantazie a postoje. Patří do skupiny monologických metod. Převážně ji charakterizuje jednosměrný proud informací od učitele k žákům, ale ze strany žáků není vyloučen dotaz. Charakteristickými znaky jsou poutavost obsahu, dynamičnost podání a dramatičnost děje.¹⁶² Rozhovor <ul style="list-style-type: none"> • Jádrem rozhovoru je dvoustranná komunikace, výměna zkušeností a hledání odpovědí na otázky. Představuje verbální komunikaci v podobě otázek a odpovědí na dané téma. Partneři v rozhovoru mají stejná práva v ideálním případě. Výukový rozhovor je chápán jako aktivizace žáků.¹⁶³ Práce s textem <ul style="list-style-type: none"> • Je výukovou metodou, která je založena na zpracovávání textových informací. Využití spočívá k osvojení nových poznatků, k jejich rozšíření a prohloubení. Dominuje v ní žákovo učení. Slouží k zapamatování prezentovaných informací a 	

¹⁶¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 128-130 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

¹⁶² MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody.* Brno: Paido, 2003, s. 54-56.

¹⁶³ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 69.

k postupnému vytváření a zdokonalování dovedností žáků využít textové informace. Je důležité, aby žák textu porozuměl.¹⁶⁴

Práce s obrazem

- Představuje ve výuce starý a osvědčený postup. V dnešním moderním světě vizuálních symbolů, znaků, signálů a rozmanitých informací musí žáky vybavit předpoklady, které jsou nutné pro to, aby nezůstali v zajetí prvosignální skutečnosti. Obraz znamená znázornění reality různými prostředky za účelem zachování vjemu nebo představy.¹⁶⁵

Televizní výuka

- Je specifickým využitím forem a technik televizního média. Zprostředkovává příslušné učivo na principu magnetického záznamu obrazu a zvuku a je uspořádána do výukových struktur a forem tak, aby bylo dosaženo optimálních edukačních výsledků. Žák většinou zaujímá pasivní pozici, proto je důležité, aby byla výuka opatřena doprovodnými prvky. Přináší do výuky možnost vizualizace problematiky.¹⁶⁶

Diskusní metoda

- Tato metoda navazuje na metodu rozhovoru. Je aktivizační metodou, která má různé varianty, ale jde vždy o komunikaci ve skupině zájemců o určitý problém. Učitel a žák si na základě svých znalostí vyměňují svá tvrzení pomocí argumentů, čímž nacházejí společné řešení problému. Dobrá diskuse je jasně zaměřena na cíl s minimem uspořádaných a k věci se nevztahujících nápadů. Není u ní nezbytné, aby se zapojili všichni účastníci. Důležité je při ní řízení, které ovlivňuje její úspěch. Diskuze má svá pravidla.¹⁶⁷

Didaktické hry

- Charakteristické pro ni je, že je to svobodně volená aktivita, která nesleduje žádný zvláštní účel, ale cíl a hodnotu už má sama v sobě. V každé vývojové části člověka nabývá jiných projevů. Dosud není přesně vymezena. Didaktická hra si uchovává většinu znaků hrových činností a lze ji vymezit jako seberealizační aktivitu jedince nebo skupiny, která svobodnou volbou, uplatněním svých zájmů, spontánností a uvolněním se přizpůsobuje pedagogickým cílům.¹⁶⁸

¹⁶⁴ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 64-65.

¹⁶⁵ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 82-83.

¹⁶⁶ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 181-183.

¹⁶⁷ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 108-112.

¹⁶⁸ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 126-127.

Skupinová práce

- Charakteristickými rysy jsou, spolupráce žáků při řešení obvykle náročnější úlohy, dělba práce žáků, sdílení názorů, zkušeností, prožitků ve skupině, prosociálnost, vzájemná pomoc členů skupiny, odpovědnost jednotlivých žáků za výsledek společné práce.¹⁶⁹

Samostatná práce

- Lze ji zařadit jako metodu, která je účinná ve všech fázích vyučovacího procesu. Žáci se díky metodě individuálně zapojují do výukových aktivit, realizují své nápady, učí se odpovědnosti, spoléhají se na vlastní síly. Dále si volí vlastní tempo práce, plánují a rozvrhují svůj čas a síly. Podporuje se diferenciaci třídy, učitel se může individuálně věnovat některým žákům. Také se respektují specifické předpoklady jednotlivých žáků a jejich zaujetí a tvořivost.¹⁷⁰

Výukové cíle

Kognitivní

- Žák vysvětlí pojmy tradice, zvyky a svátek
- Žák rozliší svátky rodinné a společenské
- Žák vyjmenuje a vysvětlí státní svátky a pamatuje si jejich data
- Žák vyjmenuje rodinné svátky a vysvětlí jejich důležitost
- Žák vyjmenuje lidové tradice a objasní jejich přínos pro život
- Žák vysvětlí jednotlivé lidové tradice
- Žák diskutuje o lidových tradicích a uspořádá je na papír
- Žák ocení znalost o rodinných svátcích a o lidových tradicích
- Žák shrne důležité poznatky o tématu

Psychomotorické

- Žák ve skupině vytvoří přehledný plakát o tradicích
- Žák správně vyplní pracovní listy a vybere z nich to, co si nalepí, opíše, překreslí na plakát

Afektivní

- Žák věnuje pozornost tématu
- Žák téma ochotně přijímá a vnímá
- Žák ocení důležitost lidových tradic a rodinných svátků pro lidský život

¹⁶⁹ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 138.

¹⁷⁰ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, c. d., s. 154-156.

- Žák si na základě informací o svátcích a lidových tradicích vytvoří hodnotový systém
- Žák zformuluje svůj vlastní názor na dodržování lidových tradic

Naplnění klíčových kompetencí

Kompetence k učení

- Žák třídí informace o tradicích a svátcích a na základě pochopení a systematizaci vytvoří plakát k projektu

Kompetence k řešení problémů

- Žák dokáže přemýšlet nad důležitostí tématu a je schopen ho obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence komunikativní

- Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory k tématu tradic a svátků, naslouchá promluvám druhých lidí, účinně se zapojuje do diskuse a vhodně argumentuje, rozumí různým typům textů a záznamů a obrazovým materiálům, aktivně se zapojuje do společenského dění

Kompetence sociální a personální

- Žák účinně pracuje ve své skupině, přispívá k diskusi v malé skupině, efektivně spolupracuje, oceňuje zkušenosti druhých lidí a respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí myslí, říkají a dělají

Kompetence občanské

- Žák respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Kompetence pracovní

- Žák používá správný a účinný materiál, plní si své povinnosti a závazky, snaží se vytvořit, co nejkvalitnější a nejfunkčnější plakát k projektu¹⁷¹

1. Úvod

V úvodní části žáky učitel seznámí se základním pojmoslovím týkajícím se lidových tradic. Tyto pojmy jsou popsány v diplomové práci v teoretické části v první kapitole. Do úvodu bude také zahrnuto téma rodinných svátků, které jsou velice důležité. Je nutné, aby žáci věděli, které to jsou. Učitel by s žáky zároveň udělal plakát na velký papír, který by dále využil. Každý plakát by byl rozdělen na čtvrtiny, kam by žáci v průběhu projektu připisovali, přilepovali a kreslili to, co by se týkalo probíraných tradic a zvyků. Žáci by se

¹⁷¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s. 10-13 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

v této části rozdělili na 4-5 skupin dle počtu žáků ve třídě. Sami by si poté volili, co je pro danou tradici důležité a bylo by na jejich domluvě, jak plakát bude vypadat.

Scénář hodiny				
Organizace vyučovací jednotky	Čas	Plánované aktivity učitele a žáků	Metody Formy	Pomůcky
Zahájení	0-10 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy	frontální výuka	
Úvodní motivace		<p>Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny</p> <p>Učitel žákům rozdává pracovní listy č. 1</p> <p>Četba příběhu na pracovním listě</p> <ul style="list-style-type: none"> • Příběh vypráví o stvoření zvířat a člověka šestý den a je v něm popsáno, že sedmý den Bůh odpočíval, požehnal mu a nazval ho svátkem. <p>Učitel žákům postupně položí tři otázky:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Proč je sedmý den nazýván v ukázce svatým? 2. Co pro vás znamená, když se řekne, že je svátek? 3. Které svátky si připomínáte v rodině, ve škole nebo s lidmi, se kterými se 	<p>práce s textem</p> <p>diskusní metoda, rozhovor</p>	<p>prezentace č. 1, pracovní list č. 1, psací potřeby</p>

		setkáváte?		
Poznámky: Učitel zvolí žáka, který text přečte nahlas. Učitel po přečtení textu sdělí žákům, že ukázka je z Bible, která se stala inspirací a východiskem evropské kultury, tedy i svátků a tradic. Učitel by se měl ujistit, že technika funguje správně. Otázky jsou k dispozici v power pointové prezentaci.				
Expozice nového učiva	10-35 min.	Učitel rozdělí svátky na rodinné a společenské. Rodinné svátky společně projdou v prezentaci a vysvětlí si.	frontální výuka	prezentace č. 1, pracovní list č. 1, psací potřeby
Poznámky: Žáci v průběhu prezentace vyplňují pracovní list.				
Závěr	35-45 min.	Shrnutí probraného učiva. Kontrola pracovního listu. Zopakování dělení svátků. Shrnutí rodinných svátků. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	samostatná práce, rozhovor	pracovní listy č. 1, psací potřeby
Přestávka (10-20 min.)/ následující hodina v týdnu				
Zahájení	0-5 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny. Připomenutí, zopakování rodinných svátků.	frontální výuka rozhovor	pracovní list č. 1
Expozice nového učiva	5-15 min.	Vysvětlí si rodinný řád. Učitel žákům objasní pojmy tradice a státní svátky. Řeknou si tři	frontální výuka, diskusní	prezentace č. 1, pracovní

		světová náboženství a popovídají si o jejich zvycích.	metoda, rozhovor	list č. 1, psací potřeby
Aplikace, fixace učiva	15-25 min.	Žáci vyplní pracovní list.	Samostatná práce	pracovní list č. 1
Hlavní motivace	25-40 min.	Učitel vysvětlí, jak budou tvořit plakát a rozdělí žáky na skupiny. Žáci si přichystají plakát na pozdější doplňování. Rozdělí si papír na čtyři stejně velké části.	frontální výuka	prázdný papír A1, psací potřeby, pravítko
Poznámky: Učitel by měl skupiny vytvořit sám, aby byly početně stejné. Také by měl zajistit, aby schopnosti a dovednosti byly v každé skupině srovnatelné. Učitel by měl žákům s rozdělením papíru pomoci na čtyři části.				
Závěr	40-45 min.	Shrnutí probraného učiva. Kontrola pracovního listu. Zopakování rodinného řádu a světových náboženství. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	diskusní metoda	pracovní listy č. 1

Pracovní list č. 1

Úvod k projektu, vysvětlení pojmů a rodinné svátky

Šestého dne Bůh stvořil spoustu rozmanitých zvířat: dobytek a také plazy, a jiná divoká zvířata. A viděl, že je to dobré a potřebné. Tehdy řekl: „Stvořím teď člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Bude umět milovat a myslet. Dám mu také moc, aby panoval nad zemí.“
Tak se na světě objevil člověk. Bůh se ještě jednou s láskou podíval na to, co vytvořil, a viděl, že je to dobré.
Tak uplynul večer a jitra – den šestý.
Sedmého dne Bůh odpočíval, unaven stvořením světa. Požehnal tomuto sedmému dni a nazval ho svatým.

(Jiří Matějka a Alena Boráková podle Pisma svatého: Bible pro děti)

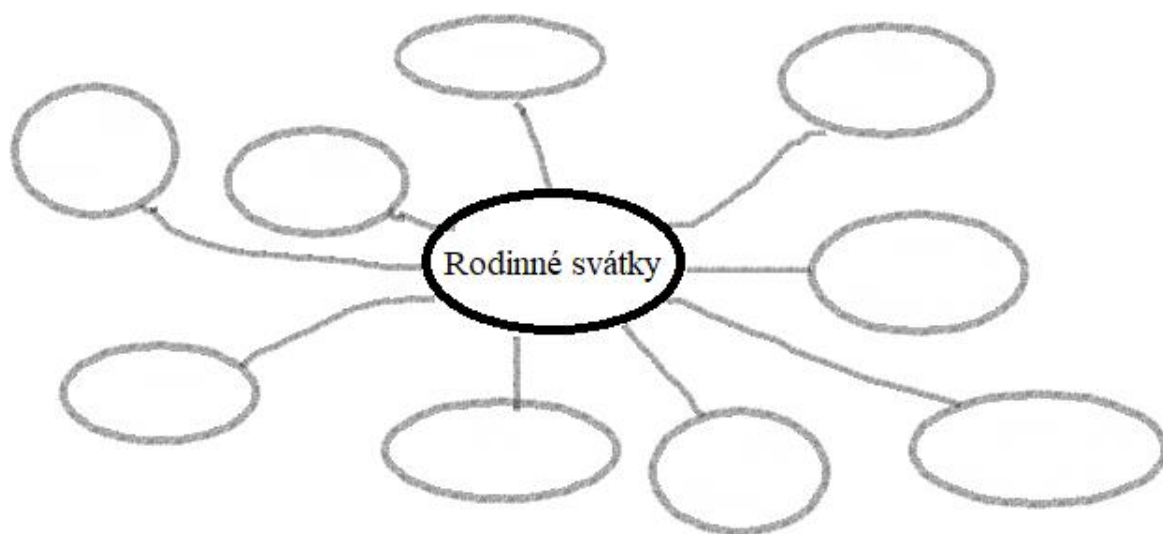

1) Jak dělíme svátky?

a) _____

b) _____

2) Vytvoř myšlenkovou mapu rodinných svátků.

3) Doplňte do textu správně slova, která v něm chybí.

Život každého člověka začíná _____. Období, ve kterém maminka s miminkem odpočívá a zvyká si na novou úlohu svého života, se nazývá _____.

Církevním zvykem je _____ miminka, díky němuž je dítě přijato mezi věřící. Při slavnosti kněz omývá dítě svěcenou vodou, čímž z něj symbolicky smývá dědičný hřích. Důležitými při křtu jsou _____, kteří dětem dávají dárek na památku a pomáhají jim při cestě k víře. Oslavě křtu se říká _____.

Každý dostane při narození jméno, které většinou najdeme v kalendáři, tento den se potom slaví svátek neboli _____.

Každý rok se také slaví den narození, této oslavě říkáme _____.

Dnes se slaví hlavně významné jubilea a kulatiny, někdo i půlkulatiny.

Jaké jsou významné jubilejní mezníky? Zkuste popřemýšlet proč.

Významným dnem v životě dítěte je nástup do _____ třídy. Tento den je slavnostně připraven školou i rodiči.

Velikou slávou bývá i předávání _____. Spousta rodin má v tento den nějaký rituál, například jdou s dětmi na oběd, nebo večeři, děti dostanou za pěkné známky odměnu apod.

Významnou chvílí je ukončení povinné školní docházky v 15 letech a obdržení _____, díky kterému občan získává omezenou odpovědnost před zákonem.

Člověk se v 18 letech stává _____ v ČR a získává plnou odpovědnost za své činy. Může si udělat _____, uzavřít _____, aktivně se účastnit _____ a uzavírat smlouvy.

Po úspěšném ukončení základní školy se většina žáků hlásí na učiliště, střední školy nebo gymnázia. Po splnění studijních povinností každého čeká závěrečná zkouška.

Na učilištích za splnění zkoušek student obdrží výuční list v oboru. Zkouška u maturitních oborů a gymnázií, se nazývá _____, které se také říká zkouška dospělosti.

Po maturitě je možnost dalšího vzdělání přihlásit se na vysokou nebo vyšší odbornou školu. Po úspěšném vystudování získá absolvent titul, který mu umožní vykonávat povolání, které si zvolil.

Po studiích si spousta lidí najde práci a potkají lásku. Pokud se rozhodnou strávit spolu zbytek života, domluví se pár společně na _____, které potvrzuje soužití muže a ženy a má jasně dané práva a povinnosti pro rodinu.

Manželství může být:

_____ – jeden muž + jedna žena

_____ – jeden muž + více žen, jedna žena + více mužů

Formy sňatků:

1) _____ – obřad v kostele, který provádí osoba pověřená církví, považován za nerozlučitelný

2) _____ – oddává pověřený úředník, např. starosta

Plánování svatebního dne začíná žádostí o ruku, tzv. _____, při kterých budoucí ženich dá své vyvolené prsten.

Po svatbě většina párů zakládá _____. Poté sledují koloběh u svých dětí, kterým jsou oporou.

Život každého z nás končí smrtí a posledním rozloučením je obřad, který nazýváme _____.

4) Rodinný řád

- _____
- _____
- _____
- _____

5) Jaký je váš rodinný řád?

6) Co je to tradice?

7) Co jsou státní svátky?

8) Znáte tři světová náboženství? A víte nějaké jejich tradice?

a) _____

b) _____

c) _____

2. Srpen – Září – Říjen

Učitel by v této části s žáky rozebral tradice Dožínky, ke kterým patří i dočasná a vinobraní. Další jsou poutě, které sice Českou republiku prostupují celým rokem, ale já jsem je zařadila dle naší pouti v Provodově, která se koná v srpnu. Posledním zvykem by byly hody, které jsou tradicí podzimu.

Dále by se zde žáci dozvěděli o dvou státních svátcích. 28. 9. Dnu české státnosti a 28. 10. Dnu vzniku samostatného československého státu, které by mohli být doplněny o historii a jejich význam v hodinách dějepisu. Významným dnem je 8. říjen, který je Památným dnem sokolstva.¹⁷²

Scénář hodiny				
Organizace vyučovací jednotky	Čas	Plánované aktivity učitele a žáků	Metody Formy	Pomůcky
Zahájení	0-10 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny.	frontální výuka	
Úvodní motivace		Učitel žákům položí otázky, na které zkusí ve dvojicích	diskuze, práce ve	prezentace č. 2, pracovní

¹⁷² *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

		<p>odpovědět:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Je dobré znát historii své země? 2) Je dodržování tradic důležité? 3) Sbližuje dodržování tradic lidi? 4) Které tradice znáte? 	dvojicích	list č. 2, psací potřeby
Poznámky: Učitel rozdává žákům pracovní list č. 2 a zkontroluje, zda funguje technika.				
Expozice nového učiva	10-15 min.	Žáci přečtou z pracovního listu informace o pouti a zkusí správně přiřadit název poutního místa k obrázku.	frontální výuka, práce ve dvojicích	prezentace č. 2, pracovní list č. 2, psací pomůcky
Poznámky: Správně přiřazené poutní místo si žáci zkontrolují dle prezentace.				
Expozice nového učiva	15-20 min.	Učitel seznámí žáky s tradicí dožínky.	frontální výuka	prezentace č. 2
Aplikace, fixace učiva	20-30 min.	Žáci vyplní pracovní list cvičení 2, 3, 4, 5, 6.	samostatná práce	pracovní list č. 2, psací potřeby
Závěr	30-45 min.	<p>Kontrola pracovních listů.</p> <p>Shrnutí témat a začátek vypracovávání plakátu, do kterého žáci navrhnou, kde si na papír A1 napíší, nakreslí informace o pouti a dožínkách.</p> <p>Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.</p>		Prezentace č. 2, pracovní list č. 2, psací potřeby
Přestávka (10-20 min.)/ následující hodina v týdnu				

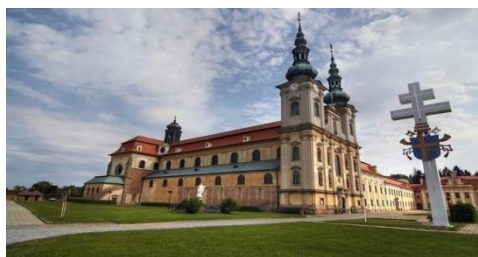
Zahájení	0-3 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny.	frontální výuka	
Expozice nového učiva	3-6 min.	Učitel žáky seznámí s tradicí slavení hodů a posvícení.	frontální výuka	pracovní list č. 2
Aplikace, fixace učiva	6-12 min.	Žáci vyplní v pracovním listě cvičení 7, 8.	samostatná práce	pracovní list č. 2, psací potřeby
Poznámka: Kontrola pomocí prezentace.				
Expozice nového učiva, motivace	12-20 min.	Žáci si na internetu vyhledají informace o sv. Václavovi.	skupinová práce	Pracovní list č. 2, psací potřeby, počítač/tablet
Poznámka: Povídání o sv. Václavovi a o státním svátku, který je v den svátku Václava 28.9.				
Expozice nového učiva	20-30 min.	Žáci přečtou text v pracovním listě a odpoví na otázky. Text se týká konce 1. světové války a vzniku ČSR.	práce s textem	Pracovní list č. 2, psací potřeby
Poznámky: V prezentaci žáci mají za úkol poznat osobnost na obrázku. Doplnění tématu.				
Závěr	30-45 min.	Shrnutí hodiny. Vypracování první části plakátu. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	rozhovor, skupinová práce	psací potřeby, papír A1, pracovní list č. 2, počítač, tablet
Poznámka: Možnost doděláné první části plakátu ve výtvarné výchově a v pracovních činnostech.				

Pracovní list č. 2

Srpen, září, říjen

1) Pout'

- putování na místo, které souvisí s nějakou mimořádnou událostí, zázrakem nebo zjevením nějakého svatého
- probíhají po celý rok, záleží na tom, komu je kostel, poutní místo zasvěceno
- poznáte nejznámější poutní místa? (Hostýn, Svatý Kopeček, Velehrad)

2) Víte, kterému svatému je zasvěcen kostel ve vaší obci? _____

Jaká lákadla můžete na pouti potkat?

Které z nich máte nejraději?

Hádanka: Co můžete donést mamince nebo babičce z pouti?

Červené a malované, z lásky bývá darované.

3) Spojte podzimní slavnost se správnou plodinou.

1. Dožínky	a) Vinná réva
2. Dočesná	b) Obilí
3. Vinobraní	c) Chmel

4) Jaké obilí roste u nás v ČR? _____

Kde se obilí zpracovává a co se z něj vyrábí? _____

5) Víte, do čeho se přidává chmel? _____

6) Který český panovník rozšířil pěstování vinné révy? _____

7) Hody a posvícení

- posvícení = posvěcení kostelů, stejně jako my máme narozeniny má narozeniny i kostel, kaple
- hody bývají spojeny s krojovanými nebo maškarními průvody, někde se vodí i beran
- v Čechách, kde je mnoho rybníků, se dělají v tomto období výlovy
- hodně jídla – pekli se koláče, maso
- nejznámější hody jsou na tyto svaté: _____

8) Víte, kdy se u vás slaví tato tradice? _____

9) Víte, kdo byl sv. Václav? (Zkuste o něm něco zjistit na internetu, kdy žil, jaký byl jeho osud apod.)

28. 9. má svátek Václav a tento den je státním svátkem ČR, Den české státnosti.

10) Během 1. světové války bojovali čeští a slovenští představitelé v čele s Tomášem Garriguem Masarykem a Milanem Rastislavem Štefánikem za odtržení našeho území od Rakouska-Uherska a vytvoření samostatného státu. Na konci války, 28. října 1918, se v Praze rozšířila zpráva, že Rakousko-Uhersko uznalo mírové podmínky. Lidé si zprávu vyložili jako souhlas k vytvoření vlastního nezávislého státu. Večer vydal Národní výbor první zákon – Zákon o nařízení samostatného státu československého. Ke skutečné samostatnosti bylo třeba mnohá dalších jednání, ale 28. říjen byl pro vznik Československé republiky nejdůležitějším.

(SVITÁKOVÁ, J., FRANČÍKOVÁ, R.: *Znáte naše svátky?*)

Otázky k textu: V kterém roce vzniklo ČSR? _____

Víte, kdo byl prvním prezidentem ČSR? _____

3. Listopad – Prosinec – Leden

Třetí část se bude věnovat vzpomínce na zemřelé tradicí dušiček. Pokračovat bude adventem, Vánoce, Novým rokem a Třemi králi.

V tomto období jsou tyto státní svátky 17. 11. Den boje za svobodu a demokracii, 1. 1. Den obnovy samostatného českého státu. Ostatními svátky jsou Štědrý den 24. 12., 1. a 2. svátek vánoční 25., 26. 12. a 1. 1. Nový rok. Také bychom neměli zapomínat na významné dny, mezi které patří 11. 11. Den válečných veteránů, 16. 1. Den památky Jana Palacha a 27. 1. Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.¹⁷³

Scénář hodiny				
Organizace vyučovací jednotky	Čas	Plánované aktivity učitele a žáků	Metody Formy	Pomůcky
Zahájení	0-3 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a	frontální výuka	

¹⁷³ *Kalendář.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendář.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

		průběhem hodiny.		
Expozice nového učiva	3-15	Povídání o svátku Dušiček. Zdobení adventního věnce a povídání o adventu. Seznámení žáků se svatými v období adventu (Barbora, Mikuláš, Lucie).	frontální výuka, samostatná práce, rozhovor, diskusní metoda, vyprávění	pracovní list č. 3, prezentace č. 3, psací potřeby, výtvarné potřeby
Hlavní motivace	15-35 min.	Luštění vánočních symbolů. Video o vánočních zvycích. Sepsání tradic, které dodržují v rodině nebo které znají.	didaktická hra, skupinová práce, diskusní metoda, vyprávění, televizní výuka	pracovní list č. 3, psací potřeby, prezentace č. 3
Poznámky: Žáci dostanou čas na vyluštění vánočních symbolů. Všechno budou průběžně společně s učitelem kontrolovat.				
Závěr	35-45 min.	Shrnutí učiva. Vypracování druhé části plakátu. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	rozhovor, skupinová práce	pracovní list č. 3, papír A1, psací a výtvarné potřeby
Přestávka (10-20 min.)/ následující hodina v týdnu				
Zahájení	0-3 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny.	frontální výuka	

Expozice nového učiva	3-15 min.	Povídání o silvestru a Novém roku.	frontální výuka, rozhovor, diskusní metoda	pracovní list č. 3, psací potřeby, prezentace č. 3
Poznámky: Žáci se pokusí sepsat, co se jim za uplynulý rok povedlo a co by udělali jinak. Zkusí si sepsat předsevzetí.				
Aplikace, fixace učiva	15-25 min.	Tři králové, vyplnění pracovního listu. Povídání o státních svátcích 17. 11. a 1. 1. Seznámení žáků s 27. 1. Dnem památky obětí holocaustu a předcházení zločinů proti lidskosti.	samostatná práce, frontální výuka, vyprávění	pracovní list č. 3, psací potřeby
Závěr	25-45 min.	Shrnutí probraného učiva. Kontrola pracovního listu. Dodělán druhé části plakátu. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	rozhovor, skupinová práce	pracovní list č. 3, papír A1, psací a výtvarné potřeby
Poznámka: Možnost dodělán první části plakátu ve výtvarné výchově a v pracovních činnostech.				

Pracovní list č. 3

Listopad, prosinec, leden

- 1) Svátek všech svatých, při kterém křesťanská církev vzpomíná na své světce, předchází svátku Dušiček. V den Památky zesnulých lidé navštěvují hřbitovy a vzpomínají na své zemřelé. Hroby zdobí a zapalují na nich svíce. Někde po mši lidé potom jdou průvodem na hřbitov a modlí se za své milované, kteří už s nimi nejsou. Svíčky někteří lidé zapalují i v den narození nebo úmrtí.

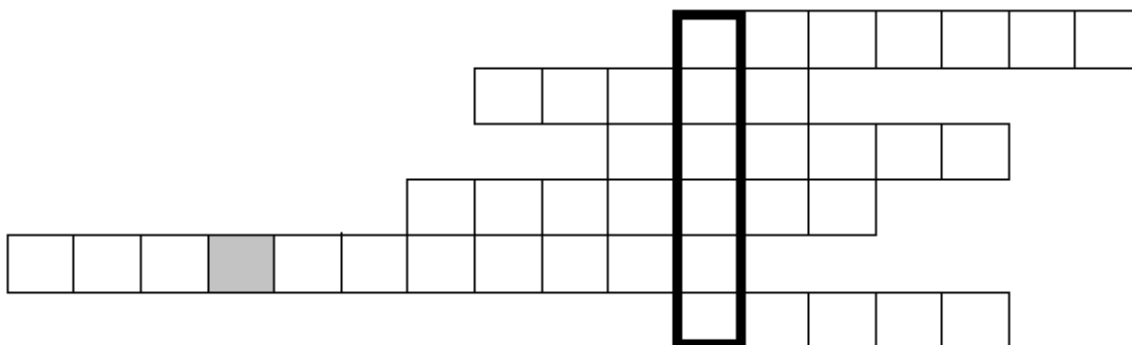
2) Zkuste si ozdobit adventní věnec.

3) Najděte v přesmyčkách, hádankách, tajenkách apod. vánoční symboly.

a) Ž E K E J Š Í - _____

b)

1. Na čí svátek trhají svobodné dívky třešňové větvičky?
2. Jak se jmenoval pěstoun Ježíše Krista?
3. Kdo slaví svátek na 2. svátek vánoční?
4. Kdo chodí s čertem a andělem?
5. Kdo se poklonil a přinesl Ježíškovi dary (kadidlo, myrhu a zlato)?
6. Jak se jmenovala matka Ježíše Krista?

c) S T R O E K - _____

d) Tatínek doufá, že se mu ujme lípa, kterou zasadil.

e) Jedna paní nemá, Co je to?
v bytě stání nemá.
Jakmile však svůj byt ztratí, _____
životem tu ztrátu platí.

f) Z V O L Á N Í — L Á + E Č E K — Í = _____

g) Děda Máma Strýc Neteř Vnučka

1.	2.	3.	4.	5.

4) Jaké znáte další zvyky, které z nich dodržujete vy?

5) O silvestru spousta lidí přemýšlí nad tím, co se jim podařilo a co ne. Zkuste sami popřemýšlet, na co jste hrdí a co se vám nepovedlo.

6) Zkuste si napsat nějaká předsevzetí.

7) Kolikátého se tři králové slaví? _____

Víte, jak se jmenovali? _____

Jaké dary Ježíškovi přinesli? _____

4. Únor – Březen – Duben

Další část se bude zabývat Masopustem, Postní čtyřicetidenním obdobím, Vynášení Smrti, Velikonocemi.

Ostatními svátky jsou Velký pátek a Velikonoční pondělí, které nemají své přesné datum. Mezi významné dny patří 8. 3. Mezinárodní den žen, 9. 3. Den památky obětí vyhlazení terezínského rodinného tábora v Osvětimi – Březince, 12. 3. Den přístupu České republiky k Severoatlantické smlouvě (NATO), 28. 3. Den narození Jana Ámose Komenského a 7. 4. Den vzdělanosti.¹⁷⁴

Scénář hodiny				
Organizace vyučovací jednotky	Čas	Plánované aktivity učitele a žáků	Metody Formy	Pomůcky
Zahájení	0-10 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny	frontální výuka	
Úvodní motivace		Žáci na začátku hodiny vyluští tajenku. V křížovce vyjde slovo	samostatná práce,	pracovní list č. 4,

¹⁷⁴ *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

		karneval a na něj navazuje otázka, zda se karnevalů zúčastňují a za jaké masky chodili jako děti.	didaktická hra, diskusní metoda	psací potřeby, prezentace č. 4
Poznámky: Učitel na začátku hodiny zkontroluje, že funguje technika, a rozdá žákům pracovní list č. 4. Pojmy žáci po jednom doplní na interaktivní tabuli, čímž proběhne i kontrola samostatné práce.				
Expozice nového učiva	10-20 min.	Učitel žáky seznámí s průběhem masopustu a pustí jim video z masopustního průvodu. Žáci dávají pozor a potom učiteli sdělí, jaké masky viděli. Učitel žákům popovídá o 40-ti denním půstu.	frontální výuka, rozhovor, vyprávění, televizní výuka	pracovní list č. 4, psací potřeby, prezentace č. 4
Aplikace, fixace učiva	20-25 min.	Žáci vypracují v pracovních listech cvičení 2 a 3.	samostatná práce	pracovní list č. 4, psací potřeby
Expozice nového učiva	25-35 min.	Vysvětlení tradice vynášení smrti a přinášení léta. Žáci vyplní pracovní list.	frontální výuka, samostatná práce	pracovní list č. 4, psací potřeby, prezentace č. 4
Závěr	35-45 min.	Shrnutí učiva. Vypracování třetí části plakátu. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	frontální výuka, skupinová práce	pracovní list č. 4, psací a výtvarné potřeby, papír A1
Přestávka (10-20 min.)/ následující hodina v týdnu				

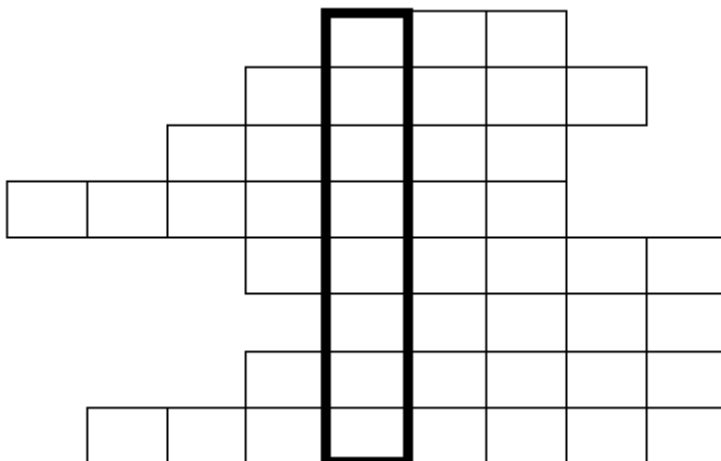
Zahájení	0-10 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny	frontální výuka	
Úvodní motivace		Žáci na začátku hodiny vyluští tajenku, díky které si zopakují rodinné svátky. V křížovce vyjde jarní kytky tulipán, žáci mají za úkol vyjmenovat další kytčičky.	samostatná práce, didaktická hra, diskusní metoda	pracovní list č. 4, psací potřeby, prezentace č. 4
Poznámky: Učitel na začátku hodiny zkontroluje, že funguje technika. Pojmy žáci po jednom doplní na interaktivní tabuli, čímž proběhne i kontrola samostatné práce.				
Expozice nového učiva	10-20 min.	Povídání o tradici Velikonoc. Žáci průběžně doplňují pracovní list. Učitel žáky seznámí s významnými dny v tomto období.	frontální výuka, vyprávění, diskusní metoda	pracovní list č. 4, psací potřeby, prezentace č. 4
Aplikace, fixace učiva	20-25 min.	Žáci dokončí pracovní list, cvičení 8, 9, 10.	samostatná práce	pracovní list č. 4, psací potřeby
Závěr	25-45 min.	Shrnutí učiva. Kontrola pracovních listů. Dokončí třetí část plakátu. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	rozhovor, skupinová práce	pracovní list č. 4, psací potřeby, papír A1
Poznámka: Možnost dodělání první části plakátu ve výtvarné výchově a v pracovních				

činnostech.

Pracovní list č. 4

Únor, březen, duben

1) Masopustní masky

1. Dva lidé tvořili čtyřnohé tažné zvíře.
2. Veselý muž v pestrém oblečení, který se stará o legraci.
3. Kněz.
4. Uměla číst osud z karet či ruky.
5. Velké huňaté zvíře.
6. Má uniformu a zbraň.
7. Stará osoba s nůši na zádech.
8. Člověk, který se stará v lese o zvířata.

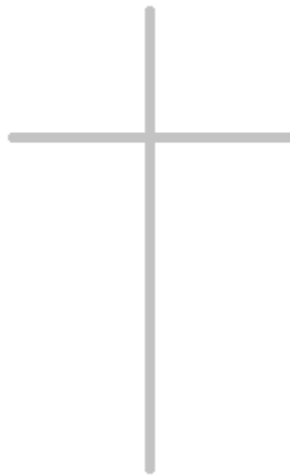
Účastníte se _____ (tajenka)?

2) Chodí se u vás v obci masopust? Věděli byste další jeho názvy a označení?

3) Čeho byste se byli ochotni vzdát a ve 40-ti denním půst to nepoužívat nebo nejíst?

4) Vynášení Smrti – vytvořte si vlastní Morenu.

Nesu, nesu Smrtku k Zelenému čtvrtku,
až tu Smrtku odnesu, nové léto přinesu.

5) Létéčko

- obdoba vynášení Smrti, přinášení léta

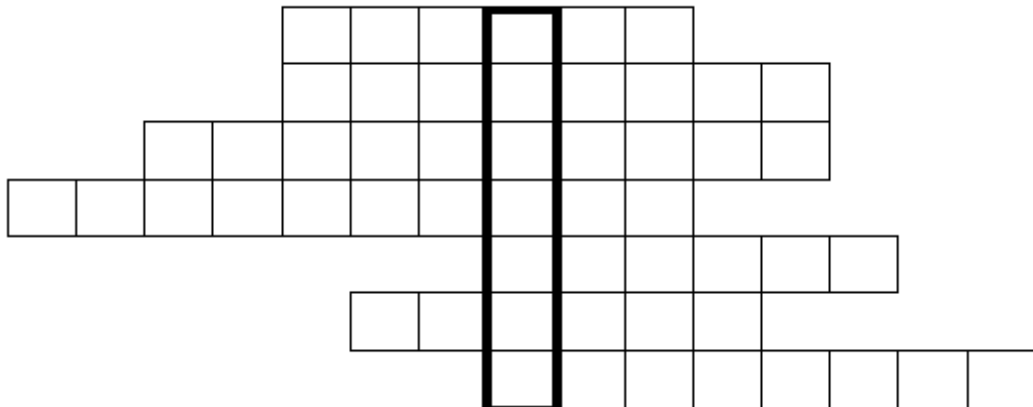
Vyřešte matematickou úlohu: Pepíček přinesl 4 vejce, Anička o 2 více než Pepíček a Ložík 3krát méně než Anička. Přiběhl malý Toník a 3 vajíčka rozbil. Kolik vajíček dětem zbylo na ozdobení líta?

Zápis:

Výpočet:

Odpověď:

6) Rodinné svátky

1. Obřad, který spojí dva lidi.
2. Zkouška, která úspěšně ukončí středoškolské vzdělání.
3. Společné soužití po uzavření sňatku.
4. Každoroční oslava.
5. Obřad, kdy se pozůstalí loučí se zemřelým.
6. Jmeniny jinak.
7. Příchod nového potomka.

Znáte nějaké další jarní kytičky? _____

7) Velikonoce

Týden začíná _____ nedělí – v tento den si křesťané připomínají Ježíšův příjezd do Jeruzaléma

_____ pondělí a Šedivé úterý – obyčejné dny

Škaredá či Sazometná středa – proč se jí tak říká? _____

Zelený čtvrtek – v tento den odlétají zvony do Říma

Co by se mělo jíst v tento den? _____

Velký pátek – den smrti Ježíše Krista, v tento den se nejí _____ a otevírá se země, která vydává ukryté poklady hodným, spravedlivým a chudým

Víte, jak umřel Kristus? _____

_____ sobota – den uložení Kristova těla do hrobu

Boží hod velikonoční – konec postního období, světí se různé pokrmy

Velikonoční pondělí - co se děje tento den?

8) Zkuste doplnit velikonoční koledu.

Hody, hody doprovody,
dejte medu, žádné _____,
nechci vody, dejte medu,
jinak od vás _____.
A nakonec, tetičko,
dejte pěkný _____.

9) Která zvířátka jsou spojována s Velikonocemi?

10) Nakreslete kraslici.

5. Květen – Červen – Červenec

Do poslední kapitoly o tradicích jsem zahrnula Pálení čarodějnic, které je z noci 30. 4. na 1. 5., kdy se zároveň staví máje.

Státními svátky jsou 8. 5. Den vítězství, 5. 7. Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje a 6. 7. Den upálení mistra Jana Husa. Mezi ostatní svátky patří 1. květen, který je svátkem práce. Významnými dny jsou 5. 5. Květnové povstání českého lidu, 15. 5. Den rodin,

10. 6. Den památky obětí vyhlazení obce Lidice, 18. 6. Den hrdinů druhého odboje a 27. 6. Den památky obětí komunistického režimu.¹⁷⁵

Scénář hodiny				
Organizace vyučovací jednotky	Čas	Plánované aktivity učitele a žáků	Metody Formy	Pomůcky
Zahájení	0-10 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy.	frontální výuka	
Úvodní motivace		Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny. Rozhovor s žáky o tajemnosti noci z 30. 4. na 1. 5. Říká se, že tuto noc mají zlé síly největší moc.	diskusní metoda	prezentace č. 5
Expozice nového učiva	10-25 min.	Učitel žáky seznámí s tradicemi pálení čarodějnic a stavění máje. Popovídá jim o státních svátcích a významných dnech v tomto období.	frontální výuka, vyprávění	prezentace č. 5
Aplikace, fixace nového učiva	25-40 min.	Žáci vypracují pracovní listy.	samostatná práce	pracovní list č. 5, psací potřeby
Závěr	40-45 min.	Shrnutí probraného učiva. Kontrola pracovních listů. Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	rozhovor	pracovní list č. 5, psací potřeby

¹⁷⁵ *Kalendar.beda.cz* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

Přestávka (10-20 min.)/ následující hodina v týdnu				
Zahájení	0-5 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny.	frontální výuka	
Poznámky: Učitel žákům řekne, že mají celou hodinu na vypracování a dodělání plakátu, který v poslední části představí před spolužáky.				
Aplikace, fixace učiva	5-40 min.	Žáci vypracují poslední čtvrtou část plakátu a dokončí, co jim chybí.	skupinová práce	pracovní listy č. 2, 3, 4, 5, papír A1, psací a výtvarné potřeby
Poznámky: Učitel chodí mezi skupinkami, pomáhá jim a kontroluje jejich práci.				
Závěr	40-45 min.	Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.		

Pracovní list č. 5

Květen, červen, červenec

- 1) Napište, čeho se bojíte, strach se někdy lépe překonává, když si jej zapíšeme.

- 2) Koná se u vás v obci pálení čarodějnic? Jaký je její průběh?

3) Jaké nebezpečí je spojeno s pálením čarodějnic?

4) Zkuste vyhledat na internetu informace o konci 2. světové války a o osvobození Českoslovenka roku 1945.

5) Napište 3-5 vět o svojí mamince.

6) Zkuste vytvořit strom života (rodokmen) své rodiny.

6. Závěr

Závěrečná hodina bude věnována opakování toho, co se žáci měli během projektu naučit. Skládala by se z testu a celkového shrnutí. V tomto týdnu by byla naplánovaná návštěva například muzea, knihovny s besedou, starousedlíka, či starousedlíků v obci.

Scénář hodiny				
Organizace vyučovací jednotky	Čas	Plánované aktivity učitele a žáků	Metody Formy	Pomůcky
Zahájení	0-10 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny.	frontální výuka	
Poznámky: Každá skupinka postupně představí svůj plakát, řeknou, co a proč na plakát				

napsali, nakreslili, nalepili apod. Skupinky budou mít 10 minut na představení práce.				
Aplikace, fixace učiva	5-40 min.	Žáci vypracují poslední čtvrtou část plakátu a dodělají, co jim chybí.	skupinová práce	pracovní listy č. 2, 3, 4, 5, papír A1, psací a výtvarné potřeby
Poznámky: Učitel chodí mezi skupinkami, pomáhá jim a kontroluje jejich práci.				
Závěr	40-45 min.	Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.	rozhovor	
Přestávka (10-20 min.)/ následující hodina v týdnu				
Zahájení	0-3 min.	Pozdrav s žáky a zápis do třídní knihy. Seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny.	frontální výuka	
Hlavní motivace	3-25 min.	Skupinky žáků, které nehovořily minulou hodinu, postupně chodí a mluví o svém plakátu.	skupinová práce, rozhovor, diskusní metoda	vypracovaný papír A1
Aplikace, fixace učiva	25-40 min.	Žáci napíšou závěrečný test k probranému učivu.	samostatná práce	pracovní list č. 6
Závěr	40-45 min.	Poděkování žákům za spolupráci a ukončení hodiny.		

Pracovní list č. 6

Závěrečný test

1) Jak dělíme svátky? _____ a _____

2) Mezi rodinné svátky nepatří:

- a) Narozeniny
- b) Pálení čarodějnic
- c) Svatba
- d) Pohřeb

3) Kde se slaví dožínky?

- a) Po celé ČR
- b) V úrodných částech např. na Hané
- c) V Podkrkonoší
- d) V ČR nikde

4) Poskládejte správně názvy tradic.

N O C V E Á - _____

E L K V O E N C I O - _____

M S O A P S T U - _____

Á M J - _____

5) Zkontrolujte věty a opravte chyby.

Věty:	✓	✗	Oprava:
O Velikonocích se slaví narození Ježíše Krista.			
O masopustu se vodí beran.			
Pálení čarodějnic je 30. 4.			
Velikonoce jsou svátky jara.			
Pouť je všude ve stejném čase.			
Jedním ze zvyků o Vánocích je lití olova.			

6) Správně vybarvěte stejnou barvou datum a státní svátek, které k sobě patří.

1. 1. 1. 5. 8. 5. 5. 7. 6. 7. 28. 9. 28. 10 17. 11. 24. 12.

Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje

Štědrý den

Den vzniku samostatného československého státu

Den české státnosti

Svátek práce

Den obnovy samostatného českého státu

Den boje za svobodu a demokracii

Den upálení Mistra Jana Husa

Den vítězství

7) Vyberte zvyk, tradici a rituál, které patří k sobě.

1) Velikonoce

a) Půlnoční mše

2) Vánoce

b) Vykročení pravou nohou

3) Maturita

c) Pomlázka

4) Narození dítěte

d) Křest

5) Svatba

e) Rozbíjení talíře

8) Zhodnoťte přínos tradic třemi větami.

Závěr

Zvyky a obyčeje jsou v České republice směsicí pohanských a křesťanských prvků. Dělí se na dvě skupiny. První skupinou jsou rodinné svátky, mezi které patří narození, křest, svatba, úmrtí apod. Větší význam má druhá skupina, společenské svátky, které se také říká kalendářní nebo výroční. Souvisely se zemědělstvím, některé s během slunce a proměnou přírody během roku. Tyto svátky nám připomínají důležité události dějin naší země, některé jsou vyhlášeny jako státní svátky České republiky.

Rodinné svátky se hlavně týkají rodinných oslav a připomínají důležité události každé konkrétní rodiny. V diplomové práci jsem popsala nejdůležitější, mezi něž patří narození, narozeniny a jmeniny. Narození nového života je velkým svátkem pro každou rodinu a je vítán. Oblíbené jsou rodinné oslavy narozenin a jmenin. Důležité je také dětství, dospívání a vzdělání. Další podkapitolou je manželství a svatba. Mít v minulosti obřad, nebylo tak jednoduché jako dnes. Samotnou svatbu provází spousta zvyků a tradic. Nakonec jsem popsala pohřeb, který měl v minulosti různé podoby. Lidé chápali smrt různě.

Nejobsáhlejší kapitolou jsou lidové tradice, které začínají srpnem a končí červencem. Záměrně jsem zvolila toto začlenění. Chtěla jsem, aby žáci mohli začít s probíráním tradic v září, na začátku školního roku, aby mohli mít možnost více prožít probírané lidové tradice v běhu kalendářního roku. Lidové tradice jsem obohatila o popis dodržování tradic v minulosti a současnosti v obci Provodov.

Prvním svátkem jsou dožínky, které bývaly pestrou podívanou zejména na Hané. Obřady měly přísná pravidla a slavili je již staří Slované. Obdobou dožinek je dočesná a vinobraní. Zatímco dožínky se týkaly obilí, plodinou dočesné byl chmel a vinobraní víno.

Oblíbené byly poutě, při kterých se putovalo na významné místo některého ze světců, nebo někam kde se stal zázrak, něco mimořádného. Dnes lidé navštěvují poutě spíše díky jejich lákadlům.

V období podzimu jsou tradiční hody a posvícení, které mají různé termíny. Císař Josef II. nařídil slavení hodů v jeden den a tak se jim začalo přezdívat císařské. Lidé je sice slavili, ale zároveň slavili i místní tradiční posvícení. Nejznámější jsou svatováclavské, martinské a kateřinské.

Začátkem listopadu se vzpomíná na zesnulé. Lidé chodí na hřbitovy, vzpomínají na své blízké, zdobí jim hroby, na kterých zapalují svíčky.

Adventní čas je přípravným obdobím před příchodem Spasitele a vánočních svátků, které trvá čtyři týdny. Je vnímán jako doba pokory, rozjímání, ale i rorátních mší. V tomto čase se málokdy uzavíralo manželství. Každá adventní neděle má svůj význam. První je pro křesťany začátkem nového církevního roku, druhá je ve znamení pokání, další je časem rozjímání o událostech před Kristovým narozením a očekávání jeho příchodu v radosti. Poslední neděle je věnována Zvěstování Panně Marii. Advent končí na Štědrý den odpoledne.

Vánoce jsou pro spoustu lidí nejkrásnějšími svátky v roce. Označení Štědrý večer se vysvětluje tím že, když se narodil Ježíš Kristus, dostalo se světu štědrosti. Svátek je spojen se spoustou tradic a zvyků, jakými jsou například nechávání si šupin od štědrovečerního kapra, házení pantoflem, lití olova apod. Období Vánoc má své symboly, kterými jsou děťátko, Betlém, jehličnatý strom, jmelí, ryba, zvířata, zvony a dárky. Jsou však hlavně časem sblížení rodiny a návštěv.

Na Nový rok si většina lidí dává nejrůznější předsevzetí, která jsou odhodlaní dodržet, ovšem jen málo z nich to opravdu zvládne a vytrvá. Nový rok je vítán v dnešní době rachejtlemi, všichni si telefonují a přejí si do nového roku jen to dobré.

Kašpar, Melichar a Baltazar jsou tři mudrcové z lidových tradic, kteří do Betléma donesli tři dary - zlato, kadidlo a myrhu. Dnes chodí na svátek Tří králů koledníci, kteří posvěcenou křídou píší na dveře domů K + M + B + a za ně aktuální rok.

Období masopustů začínalo první neděli po Třech králich a končovalo před čtyřicetidenním půstem. V tomto období bývalo hodně svateb. Byl to čas zabíječek a veselosti. Pekly se hodně koláče a koblihy. Chodívají masopustní průvody, o kterých je první zmínka už ze 13. století. V průvodu nesměl chybět medvěd. Pochovávala se také basa. Nejočekávanější jsou tři poslední dny, které byly spojeny s dlouhou přípravou. Všichni se dosytnosti najedli a všude vyhrávala muzika.

Poté nastává čas půstu, který začíná popeleční středou. Popel, který v tento den kněz udělal kříž na čelo, se získával spálením ratolestí, které byly vysvěcené v předchozím roce na Květnou neděli. V tomto čase nesměly bývat zábavy. Každá neděle v postní době měla své označení a svůj význam.

Původ v pohanských obřadech má zvyk vynášení Smrti. Smrtka představovala zimu, kterou už nikdo nechtěl. Měla různá označení, bývala různě veliká a ozdobená a lidé ji házeli do vody, ze skály, nebo ji zahrabali do země. Veselejší a radostnější obdobou bylo přinášení léta. Dívky při něm chodily po vsi a zpívaly koledy a říkadla.

Hlavním jarním křesťanským svátkem jsou Velikonoce. Předchází jim poslední postní týden nazvaný „Pašijový“. Na Zelený čtvrtek si křesťané připomínají poslední večeři Ježíše

Krista, jeho zatčení a odsouzení k smrti. V tento den chodí kluci po vsi s hrkačkami, řehtačkami a klapačkami. Velký pátek je dnem největšího smutku a proto přišlo na stůl jen jediné prosté jídlo. Na Bílou sobotu se nesloužily mše a udržoval se smutek a klid. Všichni se slavnostně oblékli a nastal večer velebnosti vzkříšení. Hod boží velikonoční, „Velká neděle“, byl dnem radosti z vykoupění. Velikonoční pondělí už není spojeno s žádnými liturgickými úkony. Kluci v tento den chodí na pomlázku, mrskačku, nebo šlehačku. Velikonoce jsou jedním z nejdůležitějších křesťanských svátků.

Noc z 30. dubna na 1. května byla magická. Lidé věřili, že v tuto chvíli bývají zlé síly mocnější. Symbolem byl ďábel, který škodil lidem za pomoci čarodějnic a čarodějů. Lidé používali mnoho různých prostředků, aby se před nimi ochránili. Dnes je 30. duben spojen se zábavou mládeže a dětí a známý jako pálení čarodějnic. Slaměná figurína se postaví do předem připravené hranice a spálí se. U ohně se opékají špekáčky, zpívá se a tančí. 1. květen je spojen se stavěním májů, což je vysoký smrk, jedle nebo borovice, která je ozdobená. Tento den je zároveň státním svátkem a stal se symbolem pro čas lásky.

Ve třetí kapitole jsem popsala části z RVP ZV a ŠVP ZŠ Trnava, které obsahují zmínku o lidových tradicích a svátcích. Téma spadá do vzdělávací oblasti Člověk a společnost do vzdělávacího oboru Výchova k občanství. V ŠVP ZŠ Trnava jsem se dozvěděla, že škola pořádá projekt Průběh roku v naší obci.

Poslední kapitola je věnována návrhu projektu a návrhu vyučovacích hodin doplněných v příloze o powerpointové prezentace, vypracované pracovní listy a udělaný návrh plakátu. Projekt je rozdělen do šesti částí v průběhu školního roku. Cílem bylo, aby žáci získali ucelenější informace a příklady lidových tradic.

V diplomové práci jsem se snažila o zachycení lidových tradic a jejich propojení do školské praxe. Popsala jsem rodinné svátky a lidové tradice, které jsou důležité pro rodinu, obec, region i celý stát. Podporují vztah k místu a setkávání lidí, což si myslím, že je v dnešní době internetu důležité. Lidové zvyky a tradice jsou příležitostí, při kterých se lidé potkávají, seznamují a sbližují.

Docílila jsem přehledného zpracování lidových tradic a popsání návrhu pro vyučovací hodiny formou ročního projektu. Pracovní listy jsem přizpůsobila k věkové skupině žáků, cílem bylo, aby byly pro děti zábavné a zároveň, aby si základní údaje snáze zapamatovaly. Celý projekt by měl žákům kdykoliv připomenout důležité svátky a tradice v určitém období a tím prohlubovat vztah k rodné zemi.

Seznam literatury a pramenů

Použitá literatura

TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.

TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě září - prosinec: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.

SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros).

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. V Praze: Albatros, 2010. Oko (Albatros).

MÜLLER, P. František. *Provodov v minulosti*. Provodov: 1975.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Přeložil Jiří FOLTÝN. Praha: Portál, 2013.

KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. Praha: Portál, 2010.

SVITÁKOVÁ, Jindra. *Znáte naše svátky?*. Ilustrovala Renáta FRANČÍKOVÁ. Praha: ANLeT, 2012.

BESTAJOVSKÝ, Martin. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: podzim*. Brno: Computer Press, 2004. Tradice, zvyky, obyčeje.

BESTAJOVSKÝ, Martin. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: zima*. Brno: Computer Press, 2004. Tradice, zvyky, obyčeje.

DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2008. Odmaturuj!

SKOPOVÁ, Kamila. *Rodinné svátky o století zpátky, aneb, Oslavy a rituály v české domácnosti*. Praha: Akropolis, 2010.

Internetové zdroje

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

Kalendar.beda.cz [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://kalendar.beda.cz/statni-svatky-a-vyznamne-dny>.

Muslimské svátky. *Encyklopedie migrace* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/muslimske-svatky/>.

Židovské svátky. *Židovská obec Brno* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.zob.cz/obec/rabinat/zidovske-svatky/>.

Jizni-morava.cz [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: https://www.jizni-morava.cz/objekt/35275-hody?fbclid=IwAR08K-h6ZsYDpMz_OI2b_CbWsmQibDJ1jnX2JIHJyGuziB-bOuWZ2HKIKO0.

Www.liturgie.cz [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z:

<http://www.liturgie.cz/temata/eucharistie/prvni-svate-prijimani-deti>.

Www.cirkev.cz [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/krest>.

Svatky.centrum.cz [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z:

<http://svatky.centrum.cz/svatky/vyznamne-dny/svatek-vsech-svatych-191/>.

Rozhovory

Rozhovor s Markem Prachařem, starostou obce, 18. 4. 2019, archiv autora.

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Rodinné svátky

Příloha č. 2 – Lidové tradice v obci Provodov

Příloha č. 3 – Powerpointové prezentace k pracovním listům

Příloha č. 4 – Vypracované pracovní listy

Příloha č. 5 – Návrh vypracování plakátu

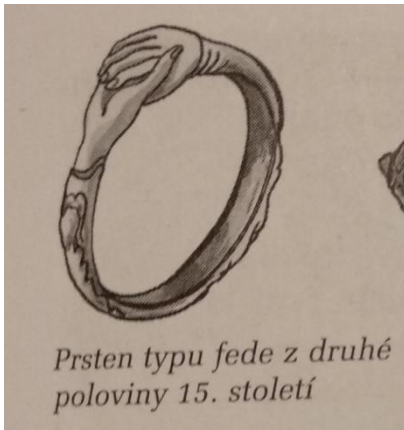
Příloha č. 1:

Kout zakrytý vyšívanou plachtou (VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. S. 42.)

Úvod v kostele (VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. S. 45.)

Snubní prsten typu fede (VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. S. 219.)

Čepení (VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. S. 238.)

Příloha č. 2:

Hlavní pouť na Malenisku (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Letní kino v Provodově v areálu mládí (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Martinské hody 2019 (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Vánoční jarmark (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Lucky (Foto archiv, Eva Janíková)

Masopustní průvod Provodov 2019 (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Masopustní průvod 2019 (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Vynášení smrti (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Přinášení léta (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Stavění máje (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Divadlo Pštrosi na festivalu Horem Dolem 2017 (Foto archiv, Oldřich Pavlůsek)

Příloha č. 3:

Powerpointová prezentace č. 1 – Úvodní část, rodinné svátky

ZKUSTE ODPOVĚDĚT NA OTÁZKY TÝKAJÍCÍ SE TEXTU

- ◉ Proč je sedmý den nazýván v ukázce svatým?
- ◉ Co pro vás znamená, když se řekne, že je svátek? Je důležité rozlišovat i dnes dny běžné a sváteční?
- ◉ Které svátky si připomínáte v rodině, ve škole nebo s lidmi, se kterými se setkáváme?

SVÁTKY

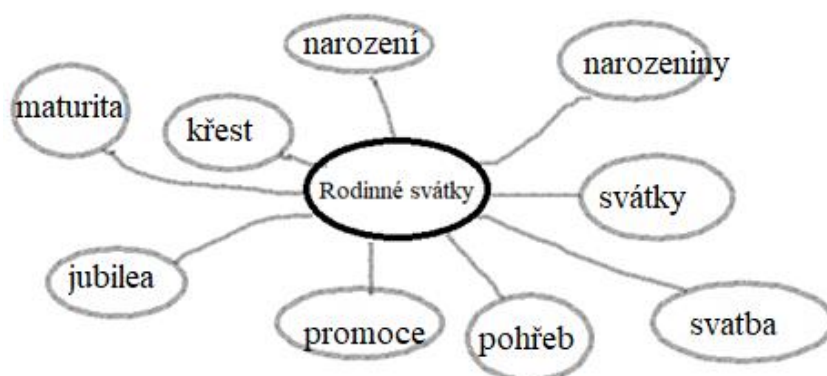
- ◉ Svátky dělíme na dvě skupiny:

Rodinné - narozeniny, svatba, maturita...

Společenské - Vánoce, Masopust, Velikonoce...

- ◉ Zkuste vytvořit myšlenkovou mapu rodinných tradic.

MYŠLENKOVÁ MAPA

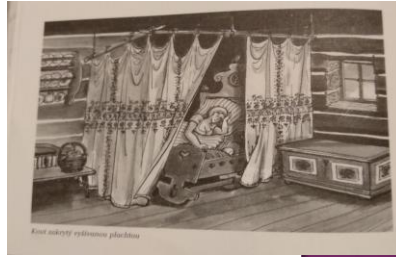
NAROZENÍ

- Narození miminka je vždy slavnostní událostí v rodině
- Období, kdy maminka odpočívá, se nazývá šestinedělí
- Slyšeli jste někdy někoho říkat „nosit do kouta“, víte, co to znamená?

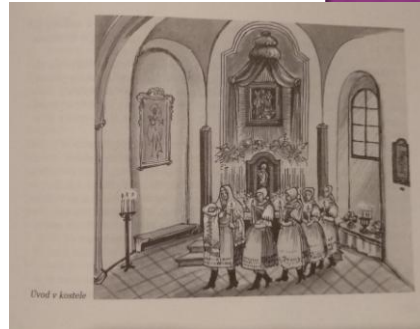

KOUT A ÚVOD

- ◉ Dříve měli lidé vytvořeno ve světnici místo, které bylo odděleno vyšivanou plachtou, kterému se říkalo kout.

- ◉ Po uplynutí šestinedělí probíhal církevní obřad nazývaný úvod, při němž maminka očištěna, kněz jí udělil požehnání.

KŘEST, VÍTÁNÍ OBČÁNKŮ

- ◉ Víte, co je dědičný hřích?
- ◉ Jste pokřtěni?

- ◉ Při křtu se mohou dávat i druhá jména, znáte to své?
- ◉ Pro nově narozená miminka probíhá v obcích vítání občánků

JMENINY A NAROZENINY

- Slavíte s rodinou svátky, jmeniny?
- Víte, kdy máte svátek?
- Znáte nějakou písničku, která se zpívá při oslavě narozenin?
- Víte, ve kterém znamení zvěrokruhu jste se narodili?

ZNAMENÍ ZVĚROKRUHU

BERAN (21.3. - 20.4.)

BÝK (21.4. - 21.5.)

BLÍŽENEC (22.5. - 21.6.)

RAK (22.6. až 22.7.)

LEV (23.7. - 22.8.)

PANNA (23.8. - 22.9.)

VAHY (23.9. - 23.10.)

ŠTÍR (24.10. - 22.11.)

STŘelec (23.11. - 21.12.)

KOZOROH (22.12. - 20.1.)

VODNÁR (21.1. - 20.2.)

RYBY (21.2. až 20.3.)

JMENINY A NAROZENINY

- ◉ *Když má někdo jméno, které v kalendáři nenajde, zvolí si den oslavy sám podle podobnosti jména nebo podle jiného kritéria.*
- ◉ *Dříve se narozeniny neslavily, jelikož nikdo nevěděl den narození. Lidé také většinou neměli peníze a čas na oslavy.*

DĚTSKÝ SVĚT

- ◉ *Krásným a bezstarostným obdobím bývá dětství*
- ◉ *Rodiče v dnešní době pro své ratolesti udělají téměř cokoli, avšak ne vždy tomu tak bylo*
- ◉ *V minulosti byly děti brané jako malí dospělí - neměly hračky, dětské oblečení ani pokojíčky*

DOSPÍVÁNÍ A VZDĚLÁNÍ

- ◉ Vzdělávání začíná nástupem do první třídy ZŠ
- ◉ Pamatujete si svůj první školní den?
- ◉ Slavnostním dnem je i předávání vysvědčení
- ◉ Máte nějaký rodinný zvyk v tento den?

DOSPÍVÁNÍ A VZDĚLÁNÍ

- ◉ 15 let - důležitý mezník
- ◉ Ukončení ZŠ
- ◉ Občanský průkaz

- ◉ Dalším mezníkem je 18 let, proč?

OSMNÁCTINY

- ◉ Plnoletost
- ◉ Možnost udělat si řidičský průkaz
- ◉ Možnost uzavřít manželství
- ◉ Možnost volit

MATURITA

- ◉ Proč se jí říká zkouška dospělosti?

Zvyky a rituály

- ◉ Maturitní ples nebo stužkovací večírek
- ◉ Tvoření třídního tablu
- ◉ Poslední zvonění
- ◉ V den maturity mají u sebe studenti pro štěstí talismany a hlídají si, aby vykročili pravou nohou
- ◉ Máte nějaký svůj talisman, který vám nosí štěstí?

MANŽELSTVÍ

- ◉ Soužití muže a ženy, které má jasná pravidla a povinnosti v rodině

Typy:

- ◉ Monogamní - nejčastější
- ◉ Polygamní - v ČR je trestným činem

DRUH A DRUŽKA

- ◉ Dva lidé, kteří spolu žijí, ale nejsou sezdání
- ◉ Nemají stejná práva jako v manželství

SVATBA, SŇATEK

Formy:

- ◉ Církevní sňatek
- ◉ Občanský sňatek

SVATBA - ZVYKY

- ◉ Zásnuby
- ◉ Naplánovat svatbu je mnohdy náročnější než obřad samotný - Co vše je potřeba nachystat?
- ◉ Loučení se svobodou
- ◉ Loučení a děkování rodičům
- ◉ Zatrhání
- ◉ Nevěsta: bílé šaty, něco nového, starého, půjčeného a modrého

SVATBA - ZVYKY

- ◉ Rozbíjení talíře
- ◉ Přípitky
- ◉ Znáte nějaké další zvyky?

- ◉ *Čepení - obřad, při kterém se ze svobodné dívky stává žena*

- ◉ Po svatbě pár zakládá rodinu

POHŘEB

- ◉ Poslední rozloučení

Typy:

- ◉ Církevní - mše v kostele, pochování do země

- ◉ Občanský - obřad v krematoriu, následná kremace

RODINNÝ ŘÁD

- ◉ 1. řád, který poznáváme
- ◉ Soubor opakovaných úkonů, zvyků a rituálů
- ◉ Poskytuje pocit bezpečí
- ◉ Každá rodina má svůj řád
- ◉ Je dobré mít rodinný řád?

TRADICE A SVÁTKY

TRADICE

- ◉ Součást národního kulturního dědictví
- ◉ Soubor zažitých zvyků, myšlenek a norem
- ◉ Předávají se z generace na generaci

STÁTNÍ SVÁTKY

- ◉ Oslava důležitých a historicky významných událostí
- ◉ Dny pracovního klidu

NÁBOŽENSTVÍ A JEJICH TRADICE

Křesťanství - Vánoce, Velikonoce, ...
- sváteční den neděle

Islám - Ramadán (postní měsíc)
- 1. muharram (Nový rok)
- sváteční den pátek

Judaismus - Chanuka (Svátek světel)
- Jom kipur (Den smíření)
- Roš ha-šana (Nový rok)
- sváteční den sobota - Šabat

POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE

- VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. V Praze: Albatros, 2010. Oko (Albatros).
- VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros).
- *Www.pampersklub.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.pampersklub.cz/cz/projekty/active-baby/blog/myty-fakta>.
- *Farnostkrumvir.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://farnostkrumvir.cz/nabidka/krest-ditete/>.

- ◉ *Www.mojeparty.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.mojeparty.cz/ozdoby-na-dort-sv>.
- ◉ *Www.hustetriko.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://www.hustetriko.cz/hustetriko/Znameni-zverokruhu-c16_15_2.htmicky-fontany-prskavky/.
- ◉ *Www.weefsworld.eu* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.weefsworld.eu/zazitek-jmenem-svatba-weef/>.

- ◉ *Www.ahaonline.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.ahaonline.cz/clanek/musite-vedet/69160/velky-radce-aha-10-otazek-a-odpovedio-novych-obcankach.html>.
- ◉ *Docplayer.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1451538-Prehled-zakladnich-druhu-kamenu-a-jejich-pouziti.html>.
- ◉ *Www.czpredajna.com* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://www.czpredajna.com/product_info.php.

- ◉ *Www.sleviste.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.sleviste.cz/s/medvidek+andy+30+cm/>.
- ◉ *Www.prozeny.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.prozeny.cz/clanek/zavazky-podle-horoskopu-kdo-se-hrne-do-zalozeni-rodiny-58022>.
- ◉ *Www.jidloaradost.ambi.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.jidloaradost.ambi.cz/clanky/pripitek-tukani/>.

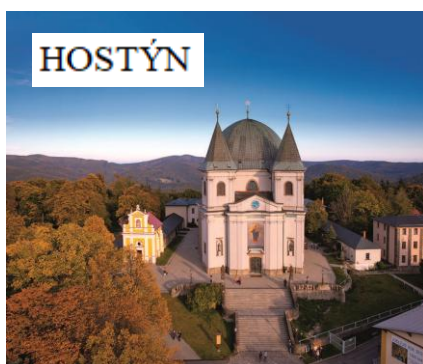
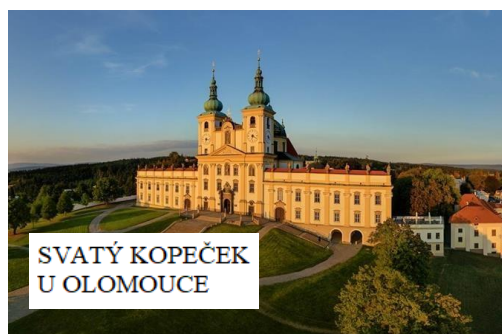
Powerpointová prezentace č. 2 – 1. část, srpen, září, říjen

ZKUSTE VE DVOJICÍCH ODPOVĚDĚT NA OTÁZKY

- ◉ Je dobré znát historii své země?
- ◉ Je dodržování tradic důležité?
- ◉ Sbližuje dodržování tradic lidi?
- ◉ Které tradice znáte?

POUŤ

DOŽÍNKY

- ◉ Velký svátek v úrodných částech ČR (např. Haná)
- ◉ Poslední snop obilí se svázal a ozdobil, říkalo se mu různě dědek, bába, žebrák apod.
- ◉ Děkovalo se za úrodu a slavilo se

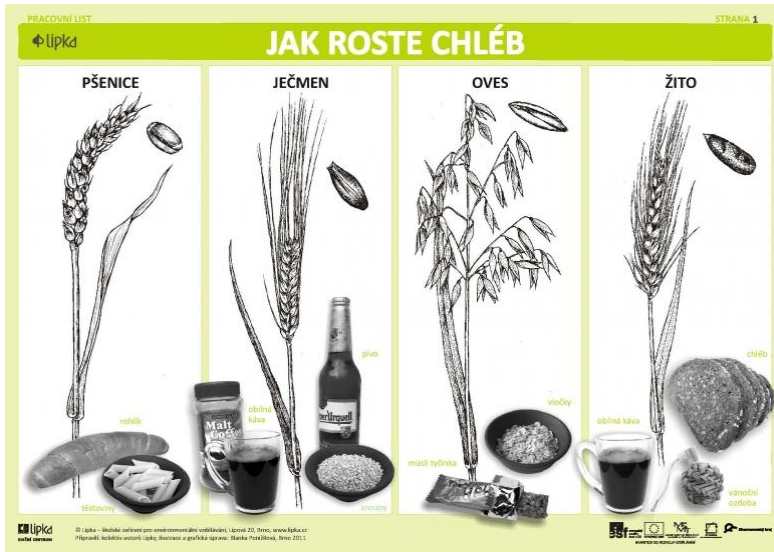

DOŽÍNKY, DOČESNÁ, VINOBRANÍ

- ◉ Tradice oslavuje typickou plodinu
- ◉ Dožínky = obilí
- ◉ Dočesná = chmel
- ◉ Vinobraní = vinná réva

DRUHY OBLÍ

HODY A POSVÍCENÍ

- Sv. Václav (28. září)
 - Symbol české státnosti
 - Patron babího léta
 - Víte, čemu se říká babí léto?
- Sv. Martin (11. listopadu)
 - Patron kovářství a dalších řemesel
 - Oblíbené je pečení husy
 - Co znamená pranostika:
Svatý Martin přijíždí na bílém koni.

HODY A POSVÍCENÍ

- ◉ Sv. Kateřina (25. listopadu)
- Patronka učenců a studentů
- Období zábav
- V minulosti začátek přástek a zpracování lnu

STÁTNÍ SVÁTKY

- ◉ 28. 9. Den české státnosti tento den je státním svátkem ČR

- ◉ Víte, ve kterém městě stojí socha sv. Václava na obrázku?

STÁTNÍ SVÁTKY

- ◉ 28. 10. Den vzniku samostatného československého státu

- ◉ Kdo je na obrázku?

POUŽITÁ LITERATURA

- ◉ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě září - prosinec: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.
- ◉ SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada.
- ◉ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros).
- ◉ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009.

- ◉ KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. Praha: Portál, 2010.
- ◉ SVITÁKOVÁ, Jindra. *Znáte naše svátky?*. Ilustrovala Renáta FRANČÍKOVÁ. Praha: ANLeT, 2012.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- ◉ *Www.kudyznudy.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktivity/pout-na-svaty-kopecek-u-olomouce>.
- ◉ *Www.vychodni-morava.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.vychodni-morava.cz/cil/55>
- ◉ *Www.jiznicechy.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.jiznicechy.cz/kalendar/3340-dozinky-2018-na-blatech-plastovice>.

- ◉ *Www.garten.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.garten.cz/a/cz/10169-vinná-réva-kde-ji-lze-pěstovat/>.
- ◉ *Vitalplus.org* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/chmel-zelene-zlato/>.
- ◉ *Www.lipka.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.lipka.cz/projekty?idc=1427>

- ◉ *Ihned.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://nazory.ihned.cz/c1-65455420-svaty-vaclav-patron-naroda-ktery-se-vzpira-jeho-odkazu>.
- ◉ *Ihned.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://nazory.ihned.cz/c1-65455420-svaty-vaclav-patron-naroda-ktery-se-vzpira-jeho-odkazu>.

DUŠIČKY

- ◉ Památka zesnulých 2. listopadu
- ◉ Lidé navštěvují hřbitovy a vzpomínají na ty, kteří už s nimi nejsou
- ◉ Zapalují svíčky
- ◉ Průvody na hřbitov

ADVENT

- ◉ Období rozjímání a příprava na příchod Ježíše Krista
- ◉ Čím se zdobí adventní věnec?
- ◉ Kolik políček má adventní kalendář?
- ◉ Jak dlouho trvá advent?

SVATÍ V OBDOBÍ ADVENTU

- ◉ Sv. Barbora (4. prosince)
 - Patronka horníků
 - Víte, jaká tradice se váže k tomuto dni?

- ◉ Sv. Mikuláš (6. prosince)
 - Patron štěstných manželství
 - S kým chodí sv. Mikuláš a kdy?

SVATÍ V OBDOBÍ ADVENTU

- ◉ Sv. Lucie (13. prosince)
- Patronka švadlen
- V předvečer svátku chodila po vesnici tzv. Luca
- Chovala se tiše
- Kontrolovala hospodyně, zda mají uklizeno
- V tento den se nesmělo příst len a drát peří

VÁNOČNÍ SYMBOLY

- a) Znáte příběh narození Ježíška?
- b) Kde se Ježíšek narodil?
- c) Co se zdobí na Vánoce?
- d) Pod kterou rostlinou se na Vánoce lidé líbají?
- e) Co jí většina Čechů k štědrovečerní večeři?
- f) Jak poznáme, že přišel Ježíšek?
- g) Co najdete pod stromečkem?

VÁNOČNÍ ZVYKY

- ◉ <https://www.youtube.com/watch?v=TeJtuXXAXIU>
- ◉ Jaké zvyky jste viděli ve videu?
- ◉ Jaké znáte další vánoční zvyky a tradice?
- ◉ Které doma dodržujete?

SILVESTR

- ◉ Loučení se starým rokem a vítání nového
- ◉ Oslava s rodinou a přáteli
- ◉ Odpočítávání 10 vteřin před půlnocí a připíjení šumivým vínem
- ◉ Ohňostroje a petardy

NOVÝ ROK

- ◉ S novým rokem přichází i nové příležitosti a proto si spousta lidí dává předsevzetí
- ◉ Víte, co znamená „dát si předsevzetí“?

- ◉ Zkuste vysvětlit prupovídku:
Jak na Nový rok, tak po celý rok.
- ◉ Víte, jaký je rozdíl mezi Nový rok a nový rok?

- ◉ Tento den je i státním svátkem, víte, co si v tento den připomínáme?

TŘI KRÁLOVÉ

- ◉ Podle čeho poznali kudy mají jít do Betléma?
- ◉ Jak probíhá tato tradice?

- ◉ Víte, jaké písmena se píše na dveře posvěcenou křídou?

- ◉ *Latinsky: „Christus mansionem benedicat“*
- ◉ *Česky: „Ať Kristus požehná tento dům.“*
- ◉ + znamená křížky

STÁTNÍ SVÁTKY

- ◉ 17. 11. **Den boje za svobodu a demokracii**
 - Dvě důležité události, jichž se účastnili studenti
 - 1) 28. 10. 1939 v tehdejším Protektorátu Čechy a Morava, nacisté potlačili demonstraci u příležitosti 21. výročí vzniku Československa - byl zabit dělník a postřelen student Jan Opletal, který nakonec zemřel
 - Pohřeb byl 15. 11. a stal se velkou protinacistickou demonstrací
 - Nacisté 17. 11. zatkli stovky studentů, 9 jich popravili a ostatní poslali do koncentračních táborů

- ◉ 2) 1989 vzpomínková akce k 50. výročí smrti Jana Opletala
- ◉ Nakonec se z ní stala velká demonstrace proti komunistickému režimu
- ◉ Policisti na Národní třídě lidi obklíčili, zbili a zatkli
- ◉ Další den vyhlásili studenti VŠ a herci pražských divadel stávkou a od 20. 11. demonstrovali proti vládě lidé v celé republice
- ◉ Začala tak **sametová revoluce**, výsledkem byl pád komunistického režimu a obnova demokracie
- ◉ Sametová nebo něžná se jí říká proto, že byla bez zabíjení (obdiv celého světa)

◉ **1. 1. Den obnovy samostatného českého státu**

- Vznik České republiky 1. 1. 1993
- Víte, kdo byl prvním prezidentem ČR?
- Znáte českou hymnu? Při kterých příležitostech ji můžeme slyšet?

- Začátek roku zavedl římský císař Julius Caesar v roce 45 př. n. l.
- V některých zemích začíná nový rok v jiném období (např. Asie)

VÝZNAMNÝ DEN

◉ **27. 1. Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinů proti lidskosti**

- Významný den v celém světě
- Den osvobození koncentračního tábora Osvětim - Březinka (největší koncentrační a vyhlazovací tábor v Evropě)

- Víte, ve které zemi se nachází?

POUŽITÁ LITERATURA

- ◉ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě září - prosinec: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.
- ◉ SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada.
- ◉ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros).
- ◉ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009.

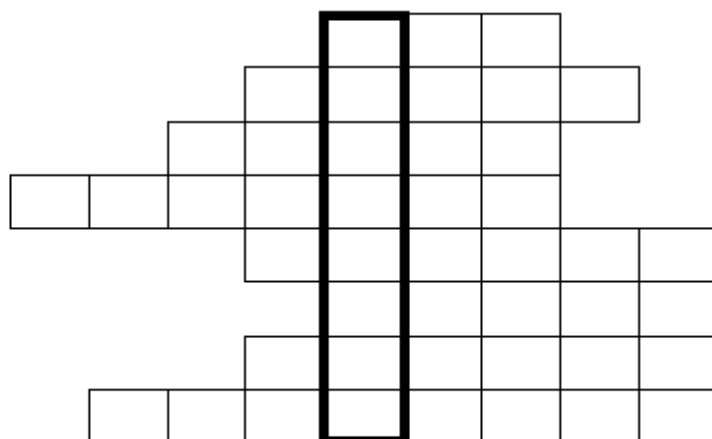
- ◉ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.
- ◉ KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. Praha: Portál, 2010.
- ◉ SVITÁKOVÁ, Jindra. *Znáte naše svátky?*. Ilustrovala Renáta FRANČÍKOVÁ. Praha: ANLeT, 2012.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- ◉ *Www.bilevanoce.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.bilevanoce.cz/barborky-patrik-adventni-tradici/#.Xpn6UDdR3IU>.
 - ◉ *Www.syslito.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.syslito.cz/Mikulas-35x52-cm-d8.htm>.
 - ◉ *Zena-in.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://zena-in.cz/clanek/tri-kralove-nam-dnes-prodlouzi-den>.
-
- ◉ *Abecedazahrady.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://abecedazahrady.dama.cz/clanek/nov-orocni-ohnostroje-kam-a-kdy-vyrazit-abyste-neprisli-o-skvelou-podivanou>.
 - ◉ *Www.ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/havel/zivotopis/>.

MASOPUSTNÍ MASKY

MASOPUST

- ◉ Začíná první nedělí po Třech králích a končí začátkem čtyřiceti denního půstu
- ◉ V tomto období se konala spousta svateb a zabijaček
- ◉ Věděli byste proč?
- ◉ Chodivá se masopustní průvod v maskách, oblíbenou maskou je medvědář, který vede medvěda (převlečeného člověka)

VIDEO Z PRŮVODU

- ◉ <https://www.youtube.com/watch?v=t3VRV7FkUho>
- ◉ Jaké masky jste v průvodu viděli?

40-TI DENNÍ PŮST

- ◉ Období odpočinku a odříkání si
- ◉ Žádné veselí a tancování
- ◉ Říká se, že v tomto období se země chystá na vydání úrody, a proto by po ní neměl nikdo skákat a juchat
- ◉ Každý by si měl něco v tomto období odpustit nebo to aspoň omezit

VYNÁŠENÍ SMRTI, MORENY, MAŘENY

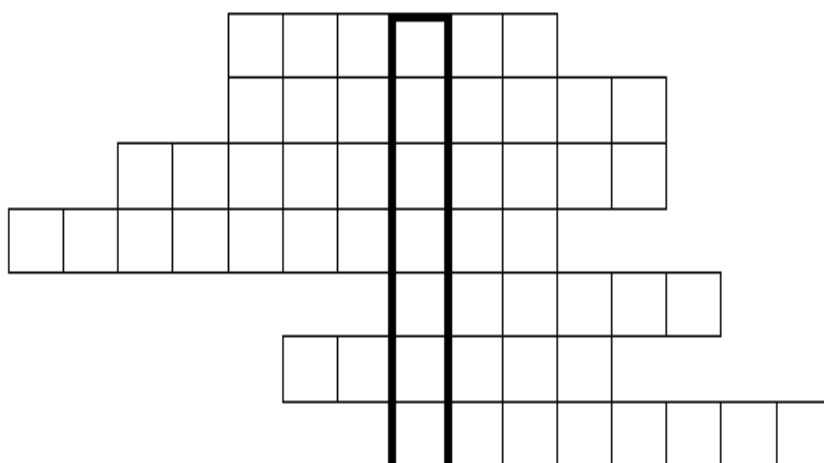
- ◉ Vynášela se o Smrtné neděli (dva týdny před Velikonocemi)
- ◉ Smrtka byla na dřevěné tyči, obalená slámou a oblečením, měla namalovaný obličej, ozdobená pentlemi, květinami a věncem, šátek
- ◉ Lidé ji hodili do potoka, řeky nebo ze skály, aby už zima skončila
- ◉ Zkuste si sami jednu namalovat

LÍTO, LÉTO, LÉTÉČKO

- ◉ Obdoba vynášení Smrti, přinášení léta
- ◉ Větvička, stromeček, který se zdobí vyfouknutými vajíčky a mašlemi
- ◉ Holčičky chodily po vsi dům od domu a přály hospodářům dobrou úrodu

OPAKOVÁNÍ RODINNÝCH SVÁTKŮ

VELIKONOCE

- ◉ Svátek nemá pevně stanovené datum, bývá po prvním jarním úplňku
- ◉ Víte, kterým datem začíná jaro?

- ◉ Původně se toto období slavilo jako vítání jara
- ◉ Křesťané si připomínají smrt a zmrtvýchvstání Ježíše Krista

SVATÝ TÝDEN

- ◉ Květná neděle
- ◉ Modré pondělí
- ◉ Šedivé úterý
- ◉ Škaredá či Sazometná středa
- ◉ Zelený čtvrtek
- ◉ Velký pátek
- ◉ Bílá sobota
- ◉ Boží hod velikonoční
- ◉ Velikonoční pondělí

VELIKONOČNÍ KOLEDA

Hody, hody doprovody,
dejte medu, žádné vody,
nechci vody, dejte medu,
jinak od vás nepojedu.
A nakonec, tetičko,
dejte pěkný vajíčko.

- ◉ Znáte nějakou jinou?
- ◉ Který den se velikonoční koledy říkají?

VÝZNAMNÉ DNY

- ◉ 8. 3. Mezinárodní den žen
 - mezinárodně uznávaný den
 - Slaven od roku 1911 na počest žen, které usilovaly o volební právo a rovnoprávnost
 - Stanoven k výročí stávký newyorských švadlen v roce 1909
- ◉ 28. 3. Narození J. A. Komenského
 - Den učitelů
- ◉ 7. 4. Den vzdělanosti
 - Roku 1348 založil Karel IV. pražskou univerzitu

POUŽITÁ LITERATURA

- ◉ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.
 - ◉ KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. Praha: Portál, 2010.
 - ◉ SVITÁKOVÁ, Jindra. *Znáte naše svátky?*. Ilustrovala Renáta FRANČÍKOVÁ. Praha: ANLeT, 2012.
-
- ◉ SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství. 6.* aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada.
 - ◉ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros).
 - ◉ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- *Narodopis.cz* [online]. [cit. 2020-04-17].
Dostupné z:
<http://narodopis.vcm.cz/pr9.html>.

Powerpointová prezentace č. 5 – 4. část, květen, červen, červenec

- ◉ Už od středověku se věřilo, že zlé síly bývají v noci z 30. 4. na 1. 5. mocnější než jindy
- ◉ Symbolem byl d'ábel, který škodil lidem za pomoci čarodějnic a čarodějů
- ◉ Staré ženy byly hlavně považovány za d'áblův nástroj moci

PÁLENÍ ČARODĚJNIC 30. 4.

- ◉ Na předem určeném místě se postaví velká hranice, do které se postaví slaměná figurína podobná čarodějnici, která se večer zapálí
- ◉ Lidé se oblékají za čarodějnice a hrají různé hry, soutěže a scénky
- ◉ Často se opékají špekáčky

STAVĚNÍ MÁJE

- ◉ 1. května je spojeno se stavěním májek
- ◉ Dříve stavěli chlapci májky i na zahradách svých dívek
- ◉ Pokud bylo dívek ve stavení více, bylo i víc májek na zahradě
- ◉ Zvykem je i májku hlídat, aby ji někdo neshodil dřív

OSTATNÍ SVÁTKY

- ◉ **1. 5. Svátek práce**
 - Mezinárodní dělnický svátek zaveden 1889
 - Stávka dělníků v americkém Chicagu
 - Požadovali 8 hodinovou pracovní dobu bez snížení mzdy
 - Při demonstraci několik dělníků zahynulo
- 1. máj je i lásky čas - den lásky a květin
- Víte, co by měl každý zamilovaný muž udělat?

STÁTNÍ SVÁTKY

◉ 8. 5. Den vítězství

- Slavíme konec 2. světové války v Evropě

STÁTNÍ SVÁTKY

◉ 5. 7. Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje

- Svatí Cyril a Metoděj byli bratři pocházející z řeckého města Soluně
- Byli vzdělaní
- Na žádost knížete Rostislava přišli na Velkou Moravu roku 863, aby vzdělávali lidi
- Svatý Cyril sestavil písmo - hlaholici a přeložili náboženské knihy

STÁTNÍ SVÁTKY

◉ 6. 7. Den upálení Mistra Jana Husa

- Mistr Jan Hus byl kazatel, římskokatolický kněz a náboženský myslitel
- Kritizoval chování katolické církve a jejich představitelů (proti hromadění majetku a chtěl, aby kněží pomáhali potřebným)
- Katolické církvi se to nelíbilo, pozvali ho do Kostnice na koncil, kde ho odsoudili jako kacíře a upálili, protože nechtěl odvolat své učení a názory

VÝZNAMNÉ DNY

◉ Den matek - druhá neděle v květnu

- Je oslavou maminek, babiček a pěstounek, které vychovávají děti
- Třetí neděli v červnu se slaví den otců

◉ 15. 5. Den rodin

- Začal se slavit roku 1994
- Rodina je důležitá a vytváří domov
- Tvoří ji dospělí, děti a jejich příbuzní

VÝZNAMNÉ DNY

◉ 10. 6. Vyhlazení obce Lidice (1942)

- Obec byla vyhlazena jako jedna z mnoha odplat nacistů za atentát na zastupujícího říšského kancléře Reinharda Heydricha
- Celkem bylo přišlo o život 340 obyvatel Lidic (192 mužů, 60 žen a 88 dětí)
- Několik dětí bylo posláno do německých rodin na převýchovu a byla jim dána jiná jména, ostatní děti byly otráveny výfukovými plyny
- Ženy byly odvezeny do koncentračního tábora
- Obec byla srovnána se zemí

PAMÁTNÍK V LIDICÍCH

POUŽITÁ LITERATURA

- ◉ TOUFAR, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě leden - srpen: [české a moravské zvyky, svátky, tradice, pověry, pranostiky, zábava, radost z vaření a jídla, tajemné příběhy a dávné legendy]*. Třebíč: Akcent, 2004.
 - ◉ KUKAL, Petr a Jan VINDUŠKA. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. Praha: Portál, 2010.
 - ◉ SVITÁKOVÁ, Jindra. *Znáte naše svátky?*. Ilustrovala Renáta FRANČÍKOVÁ. Praha: ANLeT, 2012.
-
- ◉ SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství. 6.* aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada.
 - ◉ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Ilustroval Kamila SKOPOVÁ. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros).
 - ◉ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- ◉ *Www.blansko.cz* [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://www.blansko.cz/clanky/2017/05/na-palavu-se-sletly-carodejnice-jednu-upalili>.
- ◉ *Www.lidice-memorial.cz* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/pamatnik-a-pietni-uzemi/>.
- ◉ *Www.irozhlas.cz* [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pamatnik-lidice-eduard-stehlik-lubomir-zaoralek-martina-lehmannova-nacismus_2002241624_gak.

- ◉ *Www.irozhlas.cz* [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/pred-71-lety-v-evrope-skoncila-2-svetova-valka-praha-slavila-az-oden-pozdeji_201605080123_dbernardy.

Příloha č. 4:

Pracovní list č. 1

Úvod k projektu, vysvětlení pojmů a rodinné svátky

Šestého dne Bůh stvořil spoustu rozmanitých zvířat: dobytek a také plazy, a jiná divoká zvířata. A viděl, že je to dobré a potřebné. Tehdy řekl:
„Stvořím teď člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Bude umět milovat a myslet. Dám mu také moc, aby panoval nad zemí.“
Tak se na světě objevil člověk. Bůh se ještě jednou s láskou podíval na to, co vytvořil, a viděl, že je to dobré.
Tak uplynul večer a jítro – den šestý.
Sedmého dne Bůh odpočíval, unaven stvořením světa. Požehnal tomuto sedmému dni a nazval ho svatým.

(Jiří Matějka a Alena Boráková podle Písma svatého: Bible pro děti)

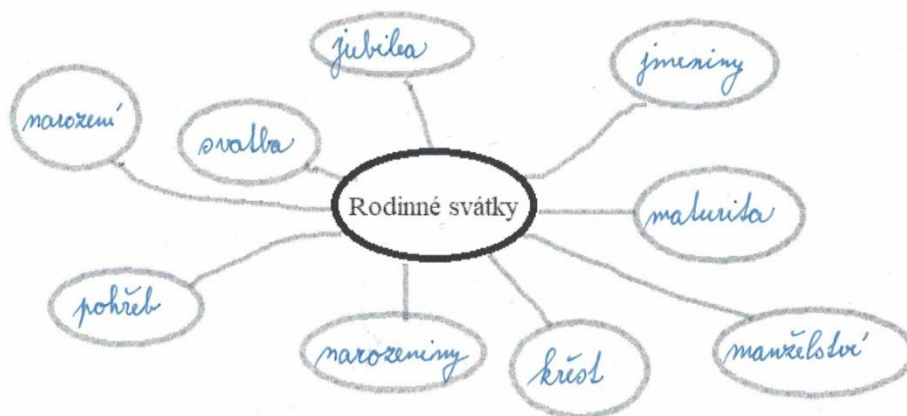

1) Jak dělíme svátky?

a) rodinné

b) společenské

2) Vytvoř myšlenkovou mapu rodinných svátků.

3) Doplňte do textu správně slova, která v něm chybí.

Život každého člověka začíná narodzením. Období, ve kterém maminka s miminkem odpočívá a zvyká si na novou úlohu svého života, se nazývá šestinedělí.

Církevním zvykem je křest miminka, díky němuž je dítě přijato mezi věřící. Při slavnosti kněz omývá dítě svěcenou vodou, čímž z něj symbolicky smývá dědičný hřích. Důležitými při křtu jsou kmotři, kteří dětem dávají dárek na památku a pomáhají jim při cestě k víře. Oslavě křtu se říká křtiny.

Každý dostane při narození jméno, které většinou najdeme v kalendáři, tento den se potom slaví svátek neboli jméniny.

Každý rok se také slaví den narození, této oslavě říkáme narodzeniny. Dnes se slaví hlavně významné jubilea a kulatiny, někdo i půlkulatiny. Jaké jsou významné jubilejní mezníky? Zkuste popřemýšlet proč.

1, 15, 18, 50, 80

Významným dnem v životě dítěte je nástup do 1. třídy. Tento den je slavnostně připraven školou i rodiči.

Velikou slávou bývá i předávání vysvědčení. Spousta rodin má v tento den nějaký rituál, například jdou s dětmi na oběd, nebo večeři, děti dostanou za pěkné známky odměnu apod.

Významnou chvílí je ukončení povinné školní docházky v 15 letech a obdržení občanského průkazu, díky kterému občan získává omezenou odpovědnost před zákonem.

Člověk se v 18 letech stává plnoletým v ČR a získává plnou odpovědnost za své činy. Může si udělat řidičský průkaz, uzavřít manželství, aktivně se účastnit voleb a uzavírat smlouvy.

Po úspěšném ukončení základní školy se většina žáků hlásí na učiliště, střední školy nebo gymnázia. Po splnění studijních povinností každého čeká závěrečná zkouška.

Na učilištích za splnění zkoušek student obdrží výuční list v oboru. Zkouška u maturitních oborů a gymnázií, se nazývá malurita, které se také říká zkouška dospělosti.

Po maturitě je možnost dalšího vzdělání přihlásit se na vysokou nebo vyšší odbornou školu. Po úspěšném vystudování získá absolvent titul, který mu umožní vykonávat povolání, které si zvolil.

Po studiích si spousta lidí najde práci a potkají lásku. Pokud se rozhodnou strávit spolu zbytek života, domluví se pár společně na manželství, které potvrzuje soužití muže a ženy a má jasně dané práva a povinnosti pro rodinu.

Manželství může být:

Monogamní – jeden muž + jedna žena

Polygamní – jeden muž + více žen, jedna žena + více mužů

Formy sňatků:

1) Církevní – obřad v kostele, který provádí osoba pověřená církví, považován za nerozlučitelný

2) Občanský – oddává pověřený úředník, např. starosta

Plánování svatebního dne začíná žádostí o ruku, tzv. raismuby, při kterých budoucí ženich dá své vyvolené prsten.

Po svatbě většina párů zakládá rodinu. Poté sledují koloběh u svých dětí, kterým jsou oporou.

Život každého z nás končí smrtí a posledním rozloučením je obřad, který nazýváme pohřeb.

4) Rodinný řád

- 1. řád, který poznáváme
- Soubor opakovaných úkonů, zvyků a rituálů
- Poskytuje pocit bezpečí
- Každá rodina má svůj řád

5) Jaký je váš rodinný řád?

Společné věci, oslavy narozenin a svátků, nedělní procházky...

6) Co je to tradice?

Loubov různých rybků, myšlenek a morem.

7) Co jsou státní svátky?

Oslava důležitých a historicky významných událostí.

8) Znáte tři světová náboženství? A víte nějaké jejich tradice?

a) Křesťanství - Vánoce, Velikonoce

b) Islám - Ramadán

c) Judaismus - Chanuka, Šabat

Pracovní list č. 2

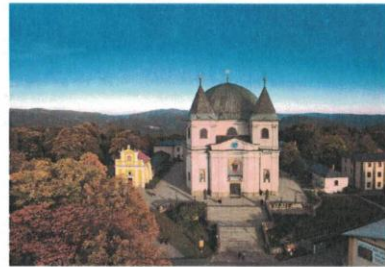
Srpen, září, říjen

1) Pout'

- putování na místo, které souvisí s nějakou mimořádnou událostí, zázrakem nebo zjevením nějakého svatého
- probíhají po celý rok, záleží na tom, komu je kostel, poutní místo zasvěceno
- poznáte nejnámější poutní místa?

Svatý Kopeček

Hostýn

Velehrad

2) Víte, kterému svatému je zasvěcen kostel ve vaší obci? Panně Marii Iměčné

Jaká lákadla můžete na pouti potkat?

Kolotoč, stánky, cukrovinky, ...

Které z nich máte nejraději?

Hádanka: Co můžete donést mamince nebo babičce z pouti?

Červené a malované, z lásky bývá darované.

Lidce

3) Spojte podzimní slavnost se správnou plodinou.

1. Dožínky	_____	a) Vinná réva
2. Dočesná	_____	b) Obilí
3. Vinobraní	_____	c) Chmel

4) Jaké obilí roste u nás v ČR? Běrnice, pšeno, žito, ječmen

Kde se obilí zpracovává a co se z něj vyrábí? Vě mlyně, vyrábí se z něj mouka, pečivo, buchty,...

5) Víte, do čeho se přidává chmel? Do piva

6) Který český panovník rozšířil pěstování vinné révy? Karel IV.

7) Hody a posvícení

- posvícení = posvěcení kostelů, stejně jako my máme narozeniny má narozeniny i kostel, kaple
- hody bývají spojeny s krojovanými nebo maškarními průvody, někde se vodí i beran
- v Čechách, kde je mnoho rybníků, se dělají v tomto období výlovy
- hodně jídla – pekli se koláče, maso
- nejznámější hody jsou na tyto svaté: Václav 28. 9.

Martin 11. 11.

Kateřina 25. 11.

8) Víte, kdy se u vás slaví tato tradice? na Martina

9) Víte, kdo byl sv. Václav? (Zkuste o něm něco zjistit na internetu, kdy žil, jaký byl jeho osud apod.)

Sv. Václav byl český kníže a světec. Patron českého národa a symbol české státnosti.

28. 9. má svátek Václav a tento den je státním svátkem ČR, Den české státnosti.

10) Během 1. světové války bojovali čeští a slovenští představitelé v čele s Tomášem Garriguem Masarykem a Milanem Rastislavem Štefánikem za odtržení našeho území od Rakouska-Uherska a vytvoření samostatného státu. Na konci války, 28. října 1918, se v Praze rozšířila zpráva, že Rakousko-Uhersko uznalo mírové podmínky. Lidé si zprávu vyložili jako souhlas k vytvoření vlastního nezávislého státu. Večer vydal Národní výbor první zákon – Zákon o nařízení samostatného státu československého. Ke skutečné samostatnosti bylo třeba mnohá dalších jednání, ale 28. říjen byl pro vznik Československé republiky nejdůležitějším.
(SVITÁKOVÁ, J., FRANČÍKOVÁ, R.: *Znáte naše svátky?*)

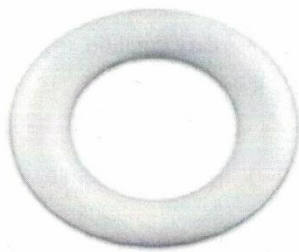
Otázky k textu: V kterém roce vzniklo ČSR? 1918

Víte, kdo byl prvním prezidentem ČSR? J. G. Masaryk

Pracovní list č. 3

Listopad, prosinec, leden

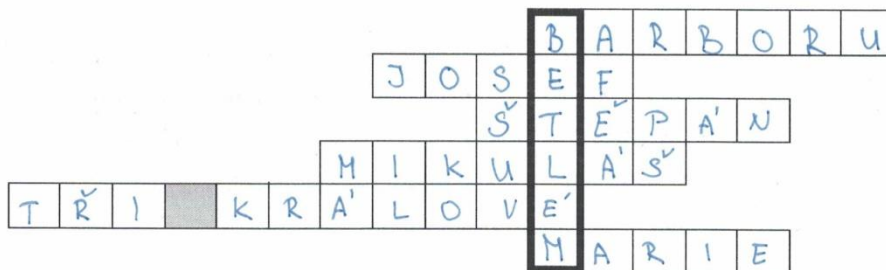
- 1) Svátek všech svatých, při kterém křesťanská církev vzpomíná na své světce, předchází svátku Dušiček. V den Památky zesnulých lidé navštěvují hřbitovy a vzpomínají na své zemřelé. Hroby zdobí a zapalují na nich svíce. Někde po mši lidé potom jdou průvodem na hřbitov a modlí se za své milované, kteří už s nimi nejsou. Svíčky někteří lidé zapalují i v den narození nebo úmrtí.
- 2) Zkuste si ozdobit adventní věnec.

- 3) Najděte v přesmyčkách, hádankách, tajenkách apod. vánoční symboly.

a) ŽEKEJŠÍ - JEŽIŠEK

b)

1. Na čí svátek trhají svobodné dívky třešňové větvičky?
2. Jak se jmenoval otčím Ježíše Krista?
3. Kdo slaví svátek na 2. svátek vánoční?
4. Kdo chodí s čertem a andělem?
5. Kdo se poklonil a přinesl Ježíškovi dary (kadidlo, myrhu a zlato)?
6. Jak se jmenovala matka Ježíše Krista?

c) STRO EK - STROMEČEK

d) Tatínek doufá, že se mu ujme lípa, kterou zasadil.

e) Jedna paní nemá, Co je to?
 v bytě stání nemá.
 Jakmile však svůj byt ztratí, RYBA
 životem tu ztrátu platí.

f) ZVOLÁNÍ—LÁ+EČEK—Í= ZVONEČEK

g) Děda Máma Strýc Neteř Vnučka

1.	2.	3.	4.	5.
D	A'	R	E	K

4) Jaké znáte další zvyky, které z nich dodržujete vy?

5) O silvestru spousta lidí přemýšlí nad tím, co se jim podařilo a co ne. Zkuste sami popřemýšlet, na co jste hrdí a co se vám nepovedlo.

6) Zkuste si napsat nějaká předsevzetí.

7) Kolikátého se tři králové slaví? 6. ledna

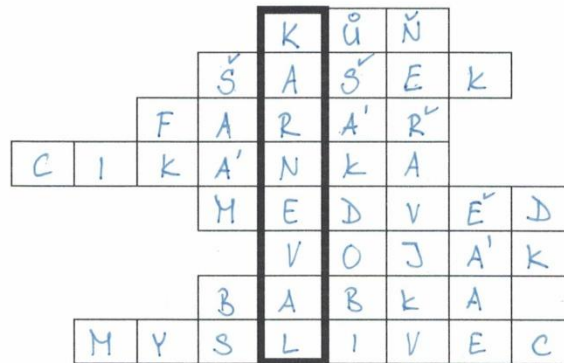
Víte, jak se jmenovali? Kašpar, Melichar, Baltazar

Jaké dary Ježíškovi přinesli? kadidlo, mychu, zlato

Pracovní list č. 4.

Únor, březen, duben

1) Masopustní masky

1. Dva lidé tvořili čtyřnohé tažné zvíře.
2. Veselý muž v pestrém oblečení, který se stará o legraci.
3. Kněz.
4. Uměla číst osud z karet či ruky.
5. Velké huňaté zvíře.
6. Má uniformu a zbraň.
7. Stará osoba s nůši na zádech.
8. Člověk, který se stará v lese o zvířata.

Účastníte se K A R N E V A L (tajenka)?

- 2) Chodí se u vás v obci masopust? Věděli byste další jeho názvy a označení?

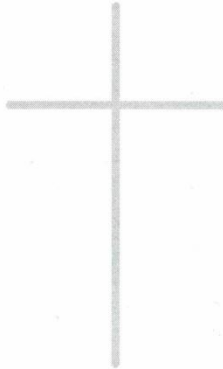
Ano, další označení jsou ostalky, šašank, končiny,
pochovávací baž.

- 3) Čeho byste se byli ochotni vzdát a ve 40-ti denním půst to nepoužívat nebo nejíst?

Glazkosti, čokolády, brambůrek, sledování televize,
hraní her na počítači a mobilu.

- 4) Vynášení Smrti – vytvořte si vlastní Morenu.

Nesu, nesu Smrtku k Zelenému čtvrtku,
až tu Smrtku odnesu, nové léto přinesu.

- 5) Létéčko

- obdoba vynášení Smrti, přinášení léta

Vyřešte matematickou úlohu: Pepíček přinesl 4 vejce, Anička o 2 více než Pepíček a Lojzík 3krát méně než Anička. Přiběhl malý Toník a 3 vajíček rozbil. Kolik vajíček dětem zbylo na ozdobení líta?

Zápis:

Pepíček 4 vejce ←
Anička o 2 více ←
Lojzík 3krát méně ←
Toník 3 rozbil
celkem 6 vajíček

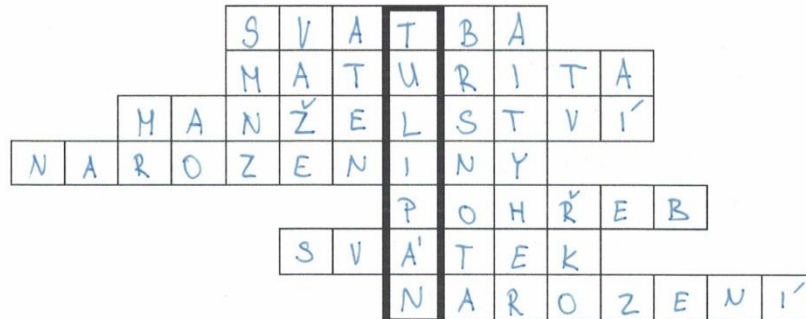
Výpočet:

A: $4 + 2 = 6$ vajíček
L: $6 : 3 = 2$ vajíček
C: $4 + 6 + 2 - 3 = 9$ vajíček

Odpověď:

Dětem zbylo na ozdobení líta 9 vajíček.

6) Rodinné svátky

1. Obřad, který spojí dva lidi.
2. Zkouška, která úspěšně ukončí středoškolské vzdělání.
3. Společné soužití po uzavření sňatku.
4. Každoroční oslava.
5. Obřad, kdy se pozůstalí loučí se zemřelým.
6. Jmeniny jinak.
7. Příchod nového potomka.

Znáte nějaké další jarní kytičky? Směřanka, Blechule, Narcis, Pampeliška

7) Velikonoce

Týden začíná Květnou nedělí – v tento den si křesťané připomínají Ježíšův příjezd do Jeruzaléma

Modré' pondělí a Šedivé úterý – obyčejné dny

Škaredá či Sazometná středa – proč se jí tak říká? Vymetání komínů

Zelený čtvrtek – v tento den odlétají zvony do Říma

Co by se mělo jíst v tento den? Ničo zeleného, špenát, salát, okurek, ...

Velký pátek – den smrti Ježíše Krista, v tento den se nejí maso a otevírá se země, která vydává ukryté poklady hodným, spravedlivým a chudým

Víte, jak umřel Kristus? Byl ukřižován.

Bílá' sobota – den uložení Kristova těla do hrobu

Boží hod velikonoční – konec postního období, světi se různé pokrmy

Velikonoční pondělí - co se děje tento den?

Chodí se na pomlázku, říkají se velikonoční koledy.

8) Zkuste doplnit velikonoční koledu.

Hody, hody doprovody,
dejte medu, žádné vody,
nechci vody, dejte medu,
jinak od vás nepojedu.
A nakonec, tetičko,
dejte pěkný vajíčko.

9) Která zvířátka jsou spojována s Velikonocemi?

kuřátko, beránek, králíček

10) Nakreslete kraslici.

Pracovní list č. 5

Květen, červen, červenec

- 1) Napište, čeho se bojíte, strach se někdy lépe překonává, když si jej zapíšeme.

Hladi, pavouci, krysy, myši, výpěk, ...

- 2) Koná se u vás v obci pálení čarodějnic? Jaký je její průběh?

- 3) Jaké nebezpečí je spojeno s pálením čarodějnic?

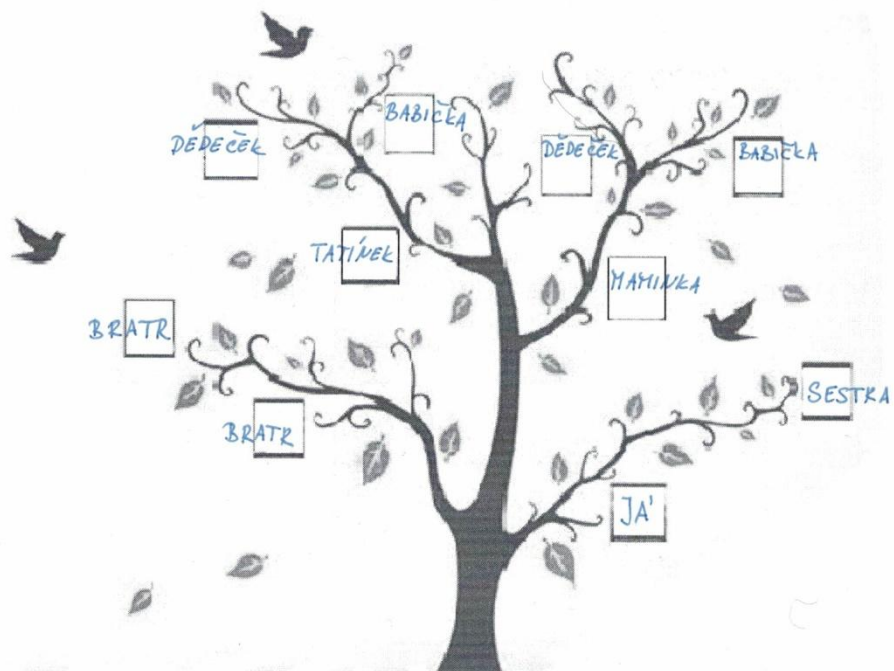
Požár

- 4) Zkuste vyhledat na internetu informace o konci 2. světové války a o osvobození Českoslovenka roku 1945.

8.5.1945 konec 2. světové války v Evropě. Praha byla osvobozena Rudou armádou 9.5.1945.

- 5) Napište 3-5 vět o svojí mamince.

6) Zkuste vytvořit strom života (rodokmen) své rodiny.

Pracovní list č. 6

Závěrečný test

1) Jak dělíme svátky? rodinné a společenské

2) Mezi rodinné svátky nepatří:

- a) Narozeniny
- b) Pálení čarodějnic
- c) Svatba
- d) Pohřeb

3) Kde se slaví dožínky?

- a) Po celé ČR
- b) V úrodných částech např. na Hané
- c) V Podkrkonoší
- d) V ČR nikde

4) Poskládejte správně názvy tradic.

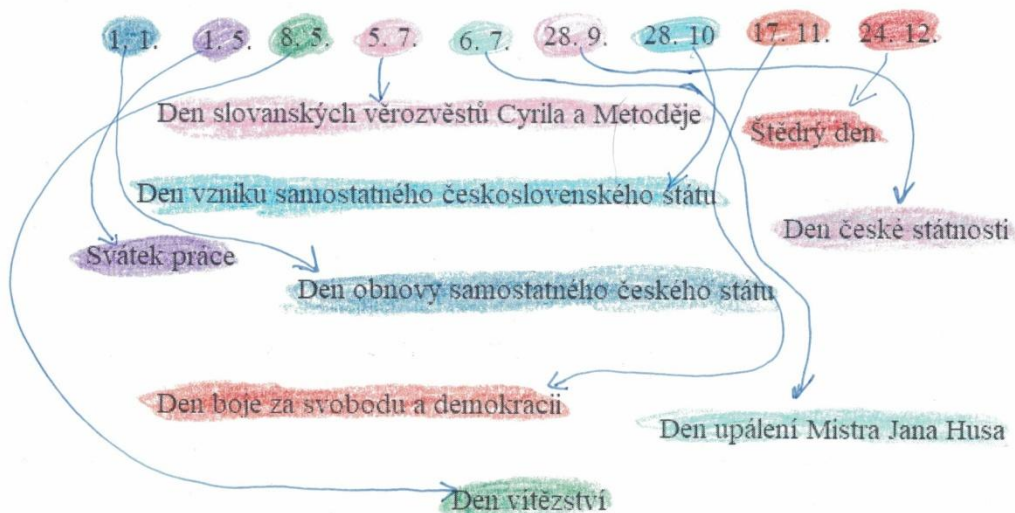
NOC VE Á - VÁNOCE
 ELKVOENCIO - VELIKONOCE
 MSOAPSTU - MASOPUST
 ÁMJ - MÁJ

5) Zkontrolujte věty a opravte chyby.

Věty:	✓	✗	Oprava:
O Velikonocích se slaví narození Ježíše Krista.		X	připomínka smrti Ježíšova
O masopustu se vodí beran.		X	pochovaává se baba
Pálení čarodějnic je 30. 4.	✓		
Velikonoce jsou svátky jara.	✓		

Pouť je všude ve stejném čase.		X	podle vysvěcení kostela
Jedním ze zvyků o Vánocích je lití oliva.	✓		

6) Správně vybarvěte stejnou barvou datum a státní svátek, které k sobě patří.

7) Vyberte zvyk, tradici a rituál, které patří k sobě.

1) Velikonoce	—————	a) Půlnoční mše
2) Vánoce	—————	b) Vykročení pravou nohou
3) Maturita	—————	c) Pomlázka
4) Narození dítěte	—————	d) Křest
5) Svatba	—————	e) Rozbíjení talíře

8) Zhodnot'te přínos tradic třemi větami.

Tradice sblíží lidi.

Připomínají nám minulost lidstva.

Prohlubují národní citění a lásku k vlasti.

Únor

fasánky masopust
 pochovávatí baoy

VYNAŠENÍ SMRTKY, MORENY

snáží se božího hrobu

40-denní půst

Lěšečka

Březan → Duben

VELIKONOCE

Květen ♥ ♥

PALENÍ ČARODĚJNIC 30.4.

1.5. Slavnosti máje

8.5. Den vítězství -
 -koniec 2. světové války 1945

DEN MATEK (2. NEDĚLE)

DEN RODIN 15.5.

1.6. MDD

HLAHOLOE

5.7.

Cyril a Metoděj
 863 příchod na Velkou Moravu

6.7. DEN UPÁLENÍ MISTRA JANA HUSA

Červen

10.6. 1942
 Vyhlazení obce Lidice

ZA 340 OBĚTÍ

Červenec

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Hana Šimková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Rodinné a státní svátky, lidové a novodobé tradice v Českých zemích a v obci Provodov ve školním vzdělávacím procesu
Název v angličtině:	Family and public feasts, folk and modern traditions in the Czech lands and in the village of Provodov in the school educational process
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá rodinnými svátky a lidovými zvyky a tradicemi. Zdůrazňuje význam jejich dodržování pro mladou generaci. Jednotlivé zvyky a tradice popisuje obecně a jejich dodržování v obci Provodov. Praktická část je zaměřena na výuku v ZŠ. Popisuje návrh projektu vyučovacích hodin předmětu Občanská výchova.
Klíčová slova:	Tradice, zvyky, svátky, lidové tradice, rodinné svátky, vzdělávání
Anotace v angličtině	This thesis deals with family feasts and folk customs and traditions. It emphasises the importance of keeping them for the young generation. It describes customs and traditions in general and their observance in the village of Provodov. The practical part is focused on primary school teaching. It describes the project draft for teaching classes of the subject Citizens Education.
Klíčová slova v angličtině:	Tradition, customs, feasts, folk tradition, family feasts, education
Přílohy vázané v práci:	Rodinné tradice, Lidové tradice v obci Provodov, Powerpointové prezentace k pracovním listům, Vypracované pracovní listy, Návrh vypracovaného plakátu

Rozsah práce:	103 Stran
Jazyk práce:	Čeština